

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΜΖ'

ΑΘΗΝΑΙ, ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14, Τ. 140-ΤΗΛ. 718-308

1 / 15

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1970

ΑΡΙΘ. 22-23

Η ΚΟΙΜΗΣΙΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

1. Ἡ Θεοτόκος, ἡ ἀειπάρθενος Μη-
τηρ τοῦ Κυρίου, ἡ κατ' ἐξοχὴν «μεσίτρια ἡ-
μῶν πρὸς τὸν φιλόανθρωπον Θεόν», τιμᾶται,
δοξάζεται καὶ ὑμνεῖται ὑπὸ τῆς Ἁγίας ἡμῶν
Ἐκκλησίας, ὡς «ἡ τιμιωτέρα τῶν Χερουβεὶμ
καὶ ἐνδοξοτέρα ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφεὶμ».
Τὸ πανάγιον τῆς Θεομήτορος πρόσωπον εἶναι
ἰδιαιτέρως στενότατα συνδεδεμένον μὲ τὴν Ἰ-
στορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ἀπ' ἀρχαιο-
τάτης ἐποχῆς ἀνεγνωρίσθη ἡ προστάτις καὶ
βοηθὸς καὶ ἡ «πολιοῦχος» τῆς βασιλευούσης
τῶν πόλεων, τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αὕτη
ἐν καιρῷ πολέμων καὶ διωγμῶν, ἐν καιροῖς
λιμῶν καὶ λοιμῶν, ἐπιδημιῶν, ἐπιδρομῶν ἄλ-
λοφύλων, σεισμῶν, καταποντισμῶν, αὐχμῶν,
ξηρασιῶν ἢ καὶ καταγίδων, ὑπῆρξε τὸ «κα-
ταφύγιον» λυτρώσεως καὶ θεραπείας ἐκ τῶν
δεινῶν καὶ τῶν πάσης φύσεως κινδύνων. Ἡ
Παναγία Παρθένοσ διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος
εἶναι ἡ «ὑπέρμαχος Στρατηγός», διὰ τῆς
ὁποίας «ἐγείρονται τρόπαια καὶ ἐχθροὶ κατα-
πίπτουσι». Κάθε πιστὸς ὀρθόδοξος Ἕλληνας
πρὸς τὴν Παναγίαν Παρθένον καταφεύγει,
ὡς τὴν κατ' ἐξοχὴν μεσίτριαν παρὰ τῷ Υἱῷ
καὶ Θεῷ ἡμῶν, ἵνα ἐκζητήσῃ τὸ ἔλεος, τὴν
συγχώρησιν καὶ τὴν λύτρωσιν αὐτοῦ ἀπὸ πά-
σης θλίψεως, ὀργῆς καὶ κινδύνου· ὅπως ἀπαλ-
λάξῃ αὐτὸν ἀπὸ ὅλας τὰς δυσκολίας τοῦ βίου,
ὅπως χαρίσῃται εἰς αὐτὸν τὴν εἰρήνην καὶ τὴν
ψυχικὴν ἀγαλλίασιν. Εἰς τὴν Παναγίαν Παρ-
θένον καταφεύγομεν πάντες οἱ πιστοὶ Ὀρθό-
δοξοὶ Ἕλληνας, ἵνα ἐκζητήσωμεν τὴν σωτη-
ρίαν τοῦ οἴκου μας, τῶν προσφιλῶν μας
προσώπων, ἀλλὰ καὶ τῆς Πατρίδος καὶ τοῦ
Ἔθνους ἡμῶν καὶ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, ὅπου-
δήποτε γῆς.

2. Ἡ Ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία τέσσα-
ρας μεγάλας Ἐορτὰς καθώρισεν εἰς ἔνδει-
ξιν τιμῆς καὶ εὐλαβείας πρὸς τὸ Πάναγνον
πρόσωπον τῆς Παναγίας: α) τὴν Ἐορτὴν τῆς
Γεννήσεως αὐτῆς, τελουμένην τὴν 8 Σεπτεμ-
βρίου ἐκάστου ἔτους· β) τὴν Ἐορτὴν τῶν
Εἰσοδίων, τελουμένην τὴν 21 Νοεμβρίου· γ)
τὴν μεγάλην Ἐορτὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἀγο-
μένην τὴν 25 Μαρτίου καὶ δ) τὴν Μνήμην τῆς
Κοιμήσεως τῆς Παρθένου, τελουμένην τὴν
15 Αὐγούστου ἐκάστου ἔτους. Δι' ἡμᾶς τοὺς
Ὀρθόδοξους Ἕλληνας πιστοὺς ἡ τοῦ Εὐαγγε-
λισμοῦ Ἐορτὴ καὶ ἡ τῆς Κοιμήσεως ἀποτε-
λοῦν τὸ μέγα τῆς σωτηρίας ἡμῶν κεφάλαιον
καὶ τῆς μακαριότητος ἡμῶν τὸ ἐχέγγυον.
Καὶ αἱ δύο αὗται μεγάλαι Ἐορταί, πρὸς τιμὴν
τῆς Παναγίας Παρθένου, συγκινοῦσιν ἰδιαι-
τέρως τὸ Πανελλήνιον, διότι συνδέονται ὁ μὲν
Εὐαγγελισμὸς μὲ «τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὸ κε-
φάλαιον», ὅπερ ἤνοιξε τὸ ἔναυσμα τοῦ ὑπὲρ
Ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνος τῶν ἡρώων προμά-
χων τῆς Ἐλευθερίας καὶ γενναίων ἀθλητῶν
τῆς Ἀναγεννήσεως τοῦ Ἔθνους τοῦ 1821.
Ἡ δὲ μεγάλη Ἐορτὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς
Θεομήτορος τῆς 15 Αὐγούστου φέρει εἰς
τὴν μνήμην ἡμῶν τοὺς ἡρωϊσμοὺς καὶ τὰς
θυσίας, τοὺς ἄθλους καὶ τὰς στερήσεις, τοὺς
ἀγῶνας καὶ τὰς πληγὰς, τὸν θάνατον καὶ
τὴν Ἀνάστασιν, τὴν πτώσιν καὶ τὸ Με-
γαλεῖον τῆς Φυλῆς, τοῦ Ἔθνους, τῆς ἐνδό-
ξου Πατρίδος μας, ποῦ λέγεται Ἑλλάς,
κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον τοῦ 1940, καθ'
ὃν ἡ μικρὰ Ἑλλάς ὑπερεμάχησε τοῦ τρομεροῦ
Ἀξονος· καὶ ἐνῶ ἐφαίνετο «κοιμηθεῖσα»,
ἀνεστήθη καὶ πάλιν τιμημένη, μακαρία καὶ
ἐνδοξοσ! Ἡ 15 Αὐγούστου, ἡ Μεγαλόχαρη

Παναγία τῆς Τήνου, ἡ «Ἑλλη», τὸ τετιμημένον ἀντιτορπιλικὸν τοῦ πολεμικοῦ μας Ναυτικοῦ, ἀποτελοῦν ἱερὸν τρίπτυχον πλέον διὰ τοὺς Ἑλληνας. Τήνος ἡ νῆσος, ἡ διατηροῦσα τὸ ἀρχαϊκὸν τῆς ὄνομα, πού σημαίνει «ἐνδοξος», «περιώνυμος», φαίνεται ὑπὸ τῆς θείας Προνοίας ὠνομάσθη οὕτω, διὰ νὰ ἐμφανίσῃ εἰς ὠρισμένον χρόνον καὶ καθ' ὠρισμένην ἡμέραν τὸ «ἐνδοξον» καὶ «περιώνυμον» αὐτῆς, ἦτοι τὴν 15 Αὐγούστου τοῦ 1940. Τὴν ἡμέραν τὴν ἁγίαν, καθ' ἣν νηστεύοντες καὶ προσευχόμενοι οἱ Πανέλληνες, ἐπιτελοῦμεν τὴν «Ὀσίαν» τῆς «Κοιμήσεως» τῆς Παναγίας Παρθένου Μαρίας! Τὴν ἡμέραν ταύτην συνέβη τὸ ἀποτρόπαιον! Ἡ καταβύθισις τοῦ πολεμικοῦ μας, πού ἔφερε τὸ ὄνομα «Ἑλλη» καὶ πού ἦτο ἠγκυροβολημένον λόγῳ τῆς μεγάλης Ἑορτῆς, εἰς τὸν λιμένα τῆς Τήνου, ὑπὸ βεβήλου Ἰταλικῆς Μουσσολινικῆς τορπίλης! Ἡ «Ἑλλη», τὸ τετιμημένον ὄνομα, ἐξ οὗ καὶ τὸ τετιμημένον ὄνομα «Ἑλλάς» καὶ τὸ κραταῖον καὶ ἐνδοξότατον ὄνομά μας «Ἑλλην» καὶ «Ἑλληνες»! «Κοιμήσις»—Ἀνάληψις—Μετάστασις· «Τήνος»=ἐνδοξος, τετιμημένη, περιώνυμος· «Ἑλλη»—Ἑλληνες, Ἑλλάς. Σύμπτωσις καὶ συγκυρία, ἡ βεβουλεμένη τῆς θείας Προνοίας ἀπόφασις, ἵνα ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ καὶ ὄργανῳ ὠρισμένοις, ὡς διὰ «συμβόλων» ἱερῶν ἀναδειχθῇ τὸ ἐνδοξον καὶ μακάριον καὶ ἀθάνατον τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς καὶ διὰ τοῦ «ἀποτροπαίου» πραξικοπήματος τῆς Φασιστικῆς Ἰταλίας ἐμφανισθῇ τὸ «τρόπαιον» τοῦ Ἑλληνοῦ διὰ τῆς «ὑπερμάχου Στρατηγεοῦ» του;! Συμβολισμὸς καὶ πραγματικότης ἠνώθησαν εἰς ἱστορικὴν πραγματικότητα. Καλὸν εἶναι δι' ἡμᾶς τοὺς ἐπιζήσαντας Ἑλληνας νὰ μὴ τὴν λησμονῶμεν, ἀλλὰ νὰ τὴν παραδίδωμεν ὡς παρακαταθήκην ἱερὰν εἰς τοὺς ἀπογόνους μας. Καλὸν ὅμως εἶναι καὶ διὰ τοὺς φίλους καὶ συμμάχους ἡμῶν, ἀκόμη καὶ διὰ τοὺς ὑπεναντίους καὶ ἐχθρευομένους ἡμᾶς, νὰ ἐνθυμῶνται τὸν δάκτυλον τῆς θείας Προνοίας, πού τόσον ἠνόησεν, ἀλλὰ καὶ εὐνοεῖ τὸν εὐσεβῆ λαὸν μας, πού οὐδένα ἀδικεῖ καὶ οὐδένα ἀπειλεῖ, ἀπλῶς καὶ μόνον ὑπεραμύνηται τοῦ μεγίστου ἀγαθοῦ τῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς Ἀνεξαρτησίας του. Ἄς γνωρίζουν οἱ πάντες, ὅτι εἶναι δίκαιος, μέγας καὶ θαυμαστός ὁ Θεός! Καὶ ὅτι ἡ Μεγαλόχαρη

Παναγία σώζει τὸ Ἔθνος ἀπὸ πᾶσαν ἐπιβουλήν, ἀπὸ πᾶσαν ἀπειλήν. Ἴσως τραυματίζεται, ἀλλὰ δὲν καταβάλλεται· πίπτει, ἀλλ' ἐγείρεται· ταπεινώνεται, ἀλλὰ διὰ νὰ λάβῃ τὸ γέρας τῆς τιμῆς καὶ τῆς δόξης! Διότι τὸ εὐσεβὲς ἡμῶν Ἔθνος ἐορτάζει ἐν πίστει τὴν Κοίμησιν ἢ Μετάστασιν τῆς Παναγίας Παρθένου! Πιστεύει εἰς τὸν παντοδύναμον Θεόν, διὸ καὶ ἐν πεποιθήσει λέγει καθ' ἑαυτὸν: «Εἰ ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν»;!

3. Καὶ νῦν ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ τῆς Ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ μας Γραμματεία. Ἐκ τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων διδασκόμεθα, ὅτι ἡ Θεοτόκος ἐγεννήθη εἰς τὴν Ναζαρέτ. Κατὰ δὲ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ ἱστορικοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας (ca. 265-ca. 340/1) ἐγεννήθη πιθανῶς τὸ 17 π.Χ. Ἀπὸ τὸ λεγόμενον Ἀπόκρυφον «Πρωτευαγγέλιον τοῦ Ἰακώβου», τοῦ ὁποίου ὁ χρόνος τῆς συντάξεως θεωρεῖται οὐχὶ ἐνωρίτερος τοῦ 150 μ.Χ., ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Μαρίας ἔλαβε χώραν, ὅτε αὐτὴ ἦτο 16 ἐτῶν. Διετῆς δὲ οὕσα ὠδηγήθη εἰς τὸν Ναὸν, ἀλλ' ὁ ἱερεὺς τὴν ἐδέχθη μετὰ ἐν ἔτος, λόγῳ τῆς πολὺ μικρᾶς ἡλικίας τῆς. Καθ' ὃν χρόνον ἡ Μαρία διηκνεί εἰς τὸν Ναὸν, ἀπέθανον οἱ γονεῖς αὐτῆς, ἦτοι ὁ Ἰωακείμ καὶ ἡ Ἄννα, ὧν τὰ ὀνόματα γνωρίζει διὰ πρῶτην φοράν τὸ ἀνωτέρω Ἀπόκρυφον. Ὁρφανὴν δὲ καταστᾶσαν, ἐμνηστεύθη ταύτην ὁ τέκτων Ἰωσήφ «εἰς τὸ φυλάττειν», ἦτοι πρὸς προστασίαν καὶ κηδεμονίαν ταύτης, κατὰ τὸν Ἐπιφάνιον (κατὰ αἰ. εσ. 78, παρὰ Migne, PG 42,708. Ἰγνατ. Ἐφεσ. 19,1). Ἐκ τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων ἐλαχίστας εἰδήσεις καρπούμεθα περὶ τοῦ ἁγίου προσώπου τῆς Θεομήτορος. Ἦτοι περὶ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ αὐτῆς, περὶ τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου, περὶ τῆς φυγῆς τῆς εἰς Αἴγυπτον, περὶ ὁδηγήσεως τοῦ Ἰησοῦ αὐτῆς μετὰ τοῦ Ἰωσήφ εἰς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις Ναὸν, δωδεκαετοῦς ὄντος, τὴν παρουσίαν Τῆς κατὰ τὴν Σπαύρωσιν τοῦ Κυρίου καὶ τὴν παρουσίαν Τῆς κατὰ τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου καὶ τὴν παρουσίαν Τῆς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς μετὰ τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων ἐν τῷ Ὑπερώφ. Τὰ περαιτέρω ὀφείλομεν κυρίως εἰς τὴν Παράδοσιν, καὶ μάλιστα εἰς ἔργα Ἀπόκρυφα.

4. Τὰ περὶ τῆς «Κοιμήσεως» ἢ «Μεταστάσεως» τῆς Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας πληροφοροῦμεθα ἀφ' ἐνός μὲν ἐκ τοῦ Ἀποκρύφου ποῦ ἀποδίδεται κακῶς εἰς τὸν Μελίτωνα Σάρδεων (β' ἡμισυ τοῦ Β' αἰ.) καὶ διεσώθη ἑλληνιστί, λατινιστί, συριαστί, κοπτιστί καὶ ἀραβιστί. Φέρει δὲ τὴν ἐπιγραφήν: «Εἰς τὴν Κοίμησιν ἢ Ἀνάληψιν ἢ Μετάστασιν τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης Μαρίας» (Transitus Beatae Mariae Virginis) καὶ τὸ ὅποσον θεωρεῖται, ὅτι συνετάγη οὐχὶ ἐνωρίτερον τοῦ 400 μ.Χ. καὶ πιθανώτατα ἐν Αἰγύπτῳ. Μία πληροφορία τοῦ Νικηφόρου Καλλίστου γνωρίζει, ὅτι ἡ Ἐορτὴ τῆς Κοιμήσεως ἐθεσπίσθη ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ ἡγεμόνος Μαυρικίου (582-602) (Ἐκκλ. Ἰστ. ΙΗ', 28). Ἀπὸ τοῦ Γ' αἰ. ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἐθεσπίσθη 15θῆμερος πρὸ τῆς Ἐορτῆς τῆς Κοιμήσεως νηστεία, κατὰ τὸ διάστημα δὲ τοῦτο φάλλονται καὶ οἱ μεταγενέστεροι «Παρακλητικοί» Κανόνες. Ὑμνος, Κανόνας καὶ Ἰδιόμελα συνέταξαν πολλοὶ Βυζαντινοὶ Ὑμνογράφοι, ἀπὸ τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ καὶ τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Ὑμνογράφου, μέχρι καὶ τῶν Ἀνδρέου Κρήτης, Γερμανοῦ Κωνσταντινουπόλεως, Θεοδώρου Στουδίτου, Θεοφάνους Γραπτοῦ, Ἰωσήφ Ὑμνογράφου, Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἰσιδώρου Κωνσταντινουπόλεως, Ἀνατολίου κ.π.ἄ. Οὐδεμία πόλις καὶ οὐδὲν χωρίον ὑπάρχει ἐν Ἑλλάδι ποῦ νὰ μὴ ἔχη Ναὸν ἀφιερωμένον εἰς τὴν Παναγίαν Παρθένον. Πανταχοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐορτάζεται μεγαλοπρεπῶς καὶ ἐν κατανύξει βαθεῖα ἡ τῆς Κοιμήσεως τῆς Παναγίας Ἐορτή. Ἄλλ' ἰδιαίτερος μεγαλοπρεπῆς καὶ λαμπρὸς Πανηγυρισμὸς γίνεται, μὲ συμμετοχὴν πλείστων ὄσων πιστῶν καὶ ἐξ ἄλλων περιοχῶν, εἰς τὴν νῆσον Τήνον. Μέγας Πανηγυρισμὸς ἐπιτελεῖται καὶ εἰς τὴν Κατωπυλιανὴν τῆς Πάρου, εἰς τὴν Ἀγιάσον τῆς Λέσβου, εἰς τὴν Ἐρμιονίδα, εἰς τὸν Πόρτο Χέλι, εἰς τὰ Κύθηρα, εἰς τὴν Ἰθάκην ἐν τῇ Μονῇ τῶν Καθαρῶν, εἰς τὴν Λευκάδα εἰς τὴν Μονὴν τῆς Φανερωμένης, εἰς τὸν Κάλαμον τὴν παρὰ τὸν Μύτικα-Ἀκαρνανίας Νησίδα καὶ εἰς τὸ Κεφάλι, εἰς τὸ Μαρκόπουλον τῆς Κεφαλληνίας, ὅπου ἐξέρχονται ἀφ' ἐσπέρας τὰ «φιδάκια», τὰ ὅποια καίτοι δηλητηριώδη, οὐδένα βλάπτουν· τοῦ-

ναντίον φυλάσσονται ἐντὸς φιαλῶν, θεωρούμενα φυλαχτά! Καὶ εἰς πλείστα ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος πανηγυρίζεται ἡ Ἐορτὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου μὲ ἰδιαίτερον λαμπρότητα. Ἐκπαλαί δέ, καὶ μάλιστα ἀπὸ τοῦ Ε' αἰ., ἡ Βυζαντινὴ Τέχνη ἀπεικόνισε τὸ γεγονός τῆς Κοιμήσεως δι' ἐκπάγλου ὠραιότητος, καλαισθησίας καὶ χάριτος Εἰκόνων, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀνωτέρω μνημονευθείσης Παραδόσεως, ἰδίᾳ ὑπὸ τῶν Ἀποκρύφων.

5. Πῶς ἦτο λοιπὸν δυνατὸν ν' ἀφεθῆ ἀθεώρητον καὶ ἀνεκμετάλλευτον τὸ θέμα τῆς «Κοιμήσεως», ὡς διδαχὴ, ὡς ἱερὸν σύμβολον, ὡς ἀσφαλὲς πρότυπον «Μεταστάσεως» ἐκ τῆς προσκαίρου εἰς τὴν αἰώνιαν ζωὴν καὶ μακαριότητα καὶ ἡμῶν τῶν πιστῶν, οἵτινες ἀποδίδομεν τὸν ὀφειλόμενον φόρον τιμῆς καὶ λατρείας εἰς τὴν νέαν λυτρωτικὴν «Εὐαν», τὴν πρεσβεύουσαν ἐσαεὶ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ διασφαλίζουσαν καὶ τῆς ἰδικῆς μας σωτηρίας καὶ μακαριότητος τὴν ἀπόλαυσιν; Μετὰ τὴν ἐν Ἐφέσῳ τὸ 431 Γ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, καθ' ἣν κατεδικάσθη ὁ αἰρετικὸς Νεστόριος, ὅστις ἀπεικάλει τὴν Θεοτόκον «Ἀνθρωποτόκον» καὶ «Χριστοτόκον», μὴ ἀναγνωρίζων ὅτι ἡ Παρθένος ἐγέννησε τὸν προαιώνιον Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἄνθρωπον, θεοποιηθέντα ὕστερον, τὸ πρόσωπον τῆς Παρθένου προσλαμβάνει ἐντελῶς ἰδιαίτερον σημασίαν καὶ ἤρχισεν ἔκτοτε ἐμφαντικώτερον καὶ λαμπρότερον νὰ προβάλλεται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ὑμνοὶ καὶ Ὁδοὶ, καὶ Κανόνες καὶ Ἰδιόμελα, ἀλλὰ καὶ Λόγοι καὶ Ἐγκώμια συντίθενται ὑπὸ τῶν θείων Ὑμνογράφων καὶ τῶν λοιπῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, μας, ἀξιοθαυμαύτου πράγματι πλοκῆς καὶ λογοτεχνικῆς συνθέσεως σπανίας, λυρισμοῦ δὲ καὶ παραστατικῆς συμβολισμοῦ καὶ πρωτοτυπίας πράγματι ἐξαισίων, πρὸς ἐξύμνησιν τοῦ γεγονότος τῆς «Κοιμήσεως» τῆς Θεοτόκου. Ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν καὶ μόνον τὸν πεπνυμένον καὶ ἀληθινῆς θείας ἐμπνεύσεως «Ἀκάθιστον Ὑμνον».

6. Πρῶτος ἐγκωμιαστής καὶ ὑμνητὴς τοῦ γεγονότος τῆς «Κοιμήσεως» ὑπῆρξεν ὁ Πα-

τριάρχης Ἱεροσολύμων Μόδεστος (632/4;), ὅστις ἀφιέρωσε Λόγον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἐγκώμιον εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου» (Migne PG 86,II,3277 ἑ.). Μετ' αὐτὸν ἔρχεται ὁ Ἀνδρέας Κρήτης (ca. 660-740;), ὅστις τρεῖς Λόγους ἀφιέρωσεν, λίαν σημαντικούς, εἰς τὴν «Κοίμησιν» (Αὐτ. 97, 1045-1109). Ἀκολουθεῖ ὁ ἱερός Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός (ca. μέσα Ζ' αἰ.-753/7), ὅστις ἐπίσης τρεῖς Λόγους ἀφιέρωσεν εἰς τὴν «Κοίμησιν» τῆς Θεοτόκου (Αὐτ. 96,700-760). Ἀκολουθεῖ ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γερμανός Α' (715-730), ἀφιέρωσας ἐπίσης τρεῖς Λόγους (98, 340-371). Ὁ Θεόδωρος Στουδίτης (759-826) συνέταξεν Ἐγκώμιον, ἐπίσης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰωσήφ, Ἀρχιεπίσκοπος Θεσ/κης, ὁ καὶ Ὑμνογράφος (760/61-832) (Αὐτ. 99, 719/30 καὶ 105,999-1004): ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ὁ Σοφός (886-912) (Αὐτ. 107,157-172): ὁ περίφημος Ποιητὴς Μητροπολίτης Εὐχαΐτων Ἰωάννης ὁ Μαυρόπουλος (1020;-1091;) (120,1075-1114): ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Ἰσίδωρος (ca. 1200) (Αὐτ. 139,117): ὁ Νικηφόρος Χοῦμνος (ca. 1270) (Αὐτ. 140,1497-1526): ὁ Θεοφάνης Κεραμεύς (12 αἰ.) (Αὐτ. 132,1047-60): ὁ Γρηγόριος Παλαμάς, ὁ περίφημος Ἀρχιεπίσκοπος Θεσ/κης, ὁ μέγας ἀμύντωρ τῶν Ἠσυχαστῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους (1296/7-14 Νοεμβρίου 1359) (Αὐτ. 151,459-74): ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος Β' ὁ Παλαιολόγος, ὁ πρεσβύτερος (1282-1328), συνέταξε Νεαράν περὶ τῆς Ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως καὶ τῆς ὑποχρεωτικῆς νηστείας τοῦ 15θήμερου τοῦ Αὐγούστου. Τέλος, ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ Παλαιολόγος ὁ Β' (1391-1425) κατέλιπε Λόγον εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου. Πλεῖστοι δ' ὅσοι ἐκ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων τῆς Μεταβυζαντινῆς ἐποχῆς συνέταξαν Λόγους ἐπὶ τῇ Ἑορτῇ τῆς Κοιμήσεως, τινὲς τῶν ὁποίων θαυμάζονται καὶ ὡς λογοτεχνικὰ μνημεῖα ὑπὸ τῆς Ἐπιστήμης καὶ σήμερον ἀκόμη, ἐξ ὧν ἐξαίρομεν τὸν τοῦ Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου (1749-14.7.1809), τὸν τοῦ Μακαρίου Σκορδύλη ἢ Κωφοῦ καὶ τὸν τοῦ Ἐπισκόπου Κερκίνης καὶ Κα-

λαβρύτων περιφήμου ρήτορος Ἡλία Μηνιάτη (1669 — 1 Αὐγ. 1714).

7. Ὅσουσδήποτε Ὑμνους καὶ ὁσαδήποτε Ἐγκώμια καὶ ἄν συνθέσῃ καὶ ὁ πλέον γλαφυρὸς συγγραφεὺς καὶ τὴν χάριν τοῦ λόγου ἐπὶ τῆς γραφίδος πλουσίως καὶ ἄν ἐγκύσῃ, διὰ νὰ ὑμνήσῃ τὸ πρόσωπον τῆς πανάγνου Μητρὸς τοῦ Κυρίου, τῆς Βασιλίσσης τῶν οὐρανῶν, τῆς Παναγίας Παρθένου καὶ Θεοτόκου, καὶ πάλιν θὰ ὑστερήσῃ εἰς τὴν περιγραφὴν του, εἰς τοὺς ὕμνους, εἰς τοὺς ἐγκωμιασμοὺς του. Ἀφίνω λοιπὸν τὴν ἰδικήν μου σκέψιν καὶ τὴν τέχνην τοῦ συνθέτειν ἀνθύλλια καὶ ἐγκώμια καὶ ἐπωδὰς εἰς τὴν μεγάλην Ἑορτήν, ἐπὶ τῇ «Κοιμήσει» τῆς Παναγίας Μητρὸς τοῦ Κυρίου, καὶ ἔρχομαι εἰς ἕτερον μέγαν ρήτορα καὶ διδάσκαλον καὶ δοκιμώτατον συγγραφέα, ἀληθινὸν λογοτέχνην καὶ ἐξαιρετον ἐγκωμιαστήν, διὰ νὰ ψάλλῃ τὸν πρέποντα Ὑμνον εἰς τὸ πανάγιον πρόσωπον τῆς Παρθένου Μαρίας, εἰς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Πρόκλον (434-446); «Συνεκάλεσε γὰρ ἡμᾶς νῦν ἐνταῦθα ἡ ἁγία Θεοτόκος Παρθένος Μαρία: τὸ ἀμόλυτον τῆς παρθενίας κειμήλιον, ὁ λογικὸς τοῦ δευτέρου Ἀδάμ παράδεισος: τὸ ἐργαστήριον τῆς ἐνώσεως τῶν φύσεων· ἡ πανήγυρις τοῦ σωτηρίου συναλλάγματος· ἡ παστάς, ἐν ἧ ὁ λόγος ἐνυμφεύσατο τὴν σάρκα· ἡ ἐμψυχὸς τῆς φύσεως βάτος, ἦν τὸ τῆς θείας ὠδίνος πῦρ οὐ κατέκαυσεν· ἡ ὄντως κούφη νεφέλη, ἡ τὸν ἐπὶ τῶν Χερουβείμ μετὰ σώματος βαστάσασα: ὁ τοῦ ἐξ οὐρανοῦ ὑετοῦ καθαρῶτατος πόκος, ἐξ οὗ ὁ ποιμὴν τὸ πρόβατον ἐνεδύσατο. Μαρία ἡ δούλη καὶ μήτηρ, ἡ παρθένος, καὶ οὐρανός, ἡ μόνη Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους γέφυρα: ὁ φοικτὸς τῆς οἰκονομίας ἱστός, ἐν ᾧ ἀρρήτως ὑφάνθη ὁ τῆς ἐνώσεως χιτῶν: οὐπερ ἰστοργὸς μὲν, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· ἔριθος δέ, ἡ ἐξ ὕψους ἐπισκιάσασα δύναμις· ἔριον δέ, τὸ ἀρχαῖον τοῦ Ἀδάμ κώδιον· κρόκη δέ, ἡ τῆς Παρθένου ἀμόλυτος σάρξ· κερκίς δέ, ἡ ἀμέτρητος τοῦ φορέσαντος χάρις· τεχνίτης δέ, ὁ δι' ἀκοῆς εἰσπηδήσας Λόγος» (Migne, PG 65,681A/B). «Διὰ ταῦτα τοίνυν, λέγει καὶ ἕτερος Πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ὁ ἅγιος

ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ (1869-1935)

Κατά τὸ παρελθὸν ἔτος συνεπληρώθη ἑκατονταετία ἀπὸ τῆς γεννήσεως ἐπιφανοῦς Ἑλληνος θεολόγου, τοῦ καθηγητοῦ Χρήστου Ἀνδρουτσοῦ. Λόγω ὅμως τῆς κατὰ τὸ ἔτος ἐκείνο ἀπορροφήσεως, ὁμοῦ μετὰ τῶν στηλῶν τῶν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου ἰδρυθέντων περιοδικῶν «Ἐκκλησίας» καὶ «Θεολογίας» καὶ τῆς προσοχῆς τῶν ἀναγνωστῶν αὐτῶν ἐπὶ τῇ συμπληρωσῇ ἑκατονταετίας ἀπὸ τῆς γεννήσεως καὶ τριακονταετίας ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἐγκρίτου ἐκείνου πρωθιεράρχου καὶ θεολόγου, ἐπόμενον ἦτο, ὅτι θὰ παρήρχeto σχεδὸν ἀπαρατήρητος ἡ ἑκατονταετία ἀπὸ τοῦ θανάτου ἑτέρου μεγάλου θεολόγου, τοῦ Χρήστου Ἀνδρουτσοῦ. Κατὰ κακὴν δὲ σύμπτωσιν εἶχε παρέλθει σχεδὸν ἀπαρατήρητος καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος τοῦ ἀοιδίμου ἐκείνου ἀνδρός, διότι καὶ ἡ ἡμέρα τῆς κηδείας του (3.11.1935) συνέπιπτε μὲ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ δημοψήφισματος διὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἀειμνήστου βασιλέως Γεωργίου Β', δι' ὃ καὶ ὁ νεκρὸς αὐτοῦ, ἀποβιώσαντος ἐν τῇ κλινικῇ Γεροῦλάνου, μετεφέρθη εἰς τὸν ἐγγὺς κείμενον ναὸν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ὅπου ἐψάλη ἡ κηδεία του, χοροστατήσαντος καὶ προσφωνήσαντος τὸν νεκρὸν τοῦ ἀειμνήστου ἀρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου. Ἄς μοι ἐπιτραπῇ δὲ νὰ μνημονεύσω τὴν τελευταίαν ἐπίσκεψίν μου πρὸς τὸν ἔρημον συγγενῶν ἄνδρα, νοσηλευόμενον εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν κλινικὴν, ἐπανειλημμένως ὑπὸ τύπον εὐχαριστίας διὰ τὴν ἐπίσκεψιν ἀποχαιρετήσαντά με διὰ τὸ στοιχειῶδες ἐκείνο καθήκον μου πρὸς αὐτόν. Μοῦ ἐδόθη δὲ ἡ εὐκαιρία καὶ νὰ νεκρολογήσω αὐτόν, ἔστω καὶ μετὰ τριετίαν, ἐξ ἀφορμῆς τῆς μεγαλοπρεποῦς ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ βασιλέως Γεωργίου Β' κηδείας τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου. Τὸ καθήκον μου δὲ ἐκείνο ἐξετελέσθη, ἀντὶ τοῦ στενοῦ τότε χώρου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἐν τῇ κεντρικῇ αἰθούσῃ τῆς Φιλοσοφικῆς, παρισταμένου, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ τοῦ τότε τοποτηρητοῦ τῆς χηρευούσης

Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς (1296/7-14 Ν/βρίου 1359) «καὶ ὁ θάνατος αὐτῆς ζωηφόρος, εἰς οὐράνιον καὶ ἀθάνατον μεταβιβάζων ζωὴν καὶ ἡ τούτου μνήμη χαρμόσυνος ἑορτῆ καὶ παγκόσμιός ἐστι πανήγυρις». Ἐφ' ᾧ καὶ ψάλλομεν οἱ πιστοὶ τὸ Μεγαλυνάριον: «Παρέστης Παρθένε ἐκ δεξιῶν, τοῦ Παμβασιλέως, ἡ Βασίλισσα τοῦ παντός, περιβεβλημένη καὶ περιλαμπομένη, φωτὶ τῶν σῶν χαρίτων, θεοχαρίτωτε»!

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν μακαριστοῦ μητροπολίτου Φθιώτιδος Ἀμβροσίου καὶ ἄλλων συνοδικῶν καὶ ἱεραρχῶν, ὡς καὶ καθηγητῶν καὶ φοιτητῶν ἐκ διαφόρων Σχολῶν καὶ τοῦ πρώην ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας Θ. Τουρκοβασίλη.

Ὁ Χρῆστος Ἀνδρουτσος εἶχε γεννηθῆ τὸ 1869 ἐν Κίῳ τῆς Βιθυνίας, παρὰ τὴν Προποντίδα, ὅπου ἤκουσε καὶ τὰ πρώτα γράμματα, ἀκολούθως δὲ ἐφοίτησεν ἐν τῇ κεντρικῇ ἐκκλησιαστικῇ Σχολῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου συνεσπούδαζε μετὰ τοῦ ἀειμνήστου ἀρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου. Μετὰ δὲ ταῦτα κατετάχθη εἰς τὴν κατὰ Χάλκην Θεολογικὴν Σχολὴν, ὑπὸ τῆς ὁποίας ἀνηγορεύθη «διδάσκαλος τῆς Θεολογίας» ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιστημονικῆς διατριβῆς, ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ λογικὸν κῦρος τῶν περὶ Θεοῦ ἀποδείξεων» (1892). Κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτησεν ὡς διευθυντῆς τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς τῆς πατρίδος του, μεθ' ὃ ἀπεστάλη εἰς Γερμανίαν πρὸς διεύρυσιν τῶν θεολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν του σπουδῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας, ὅπου παρηκολούθησεν ἐπιφανεῖς καθηγητάς, ὡς τὸν δογματικὸν Luthardt καὶ τοὺς φιλοσόφους Wundt καὶ Heinze (1893-95) καὶ ἀνηγορεύθη ἐκεῖ διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας μὲ τὸν μεγαλύτερον πανεπιστημιακὸν βαθμὸν ἐπὶ τῇ βάσει διατριβῆς «Περὶ τοῦ κακοῦ παρὰ Πλάτωνι».

Ἐπανελθὼν ἐκ Γερμανίας ἐδίδαξεν ἐπὶ τινα χρόνον εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης, ἐξ ἧς ἀποχωρήσας ὑπηρέτησεν ὡς καθηγητῆς τῶν ἑλληνικῶν σχολῶν ἐν Ρουμανίᾳ καὶ Κρήτῃ, ἐκεῖθεν δ' ἐν τῷ Μαρασελίῳ Διδασκαλείῳ τῶν Ἀθηνῶν (1906-11). Τὸ 1911 ἐκλεγείσ παμψηφεί ὑπὸ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν ὡς καθηγητῆς τῆς Δογματικῆς καὶ Ἠθικῆς, εἰς διαδοχὴν τοῦ καταληφθέντος τότε ὑπὸ τοῦ ὀρίου ἡλικίας καθηγητοῦ Ζήκου Ρώση, διορίσθη τακτικὸς καθηγητῆς αὐτῆς. Κατὰ τὴν θυελλώδη διὰ τὸ ἔθνος ἡμῶν περίοδον τῆς πολιτικῆς διαμάχης (1915 κ.ἐξ.), δὲν παρέμεινε δυστυχῶς ὁ ἀνὴρ ἄτρωτος, ἐξελθὼν δις τοῦ Πανεπιστημίου ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1918, ὅτε ἀπελύθη μετ' ἄλλων συναδέλφων, ἵνα ἐπανεέλθῃ ἅμα τῇ βασιλικῇ καλινορθώσει περὶ τὰ τέλη τοῦ 1920 καὶ εἶτα πάλιν κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1922, ὅτε παρητήθη τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ θέσεως αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐπαναστατικῆς δικτατορίας, ἀν καὶ ὑπὸ τῆς Γεν. Συνελεύσεως τῶν καθηγητῶν εἶχεν ἐκλεγῆ ἀντιπρύτανις αὐτοῦ διὰ τὸ πανεπιστημιακὸν ἔτος 1922-23. Ἀποκατεστάθη δὲ εἰς τὴν θέσιν του ἐπὶ τῆς δικτατορίας τοῦ στρατηγοῦ Θ. Παγκάλου, κατὰ φθινόπωρον τοῦ 1925, ὅτε διορίσθη συγχρόνως καὶ προϊστάμενος τῆς ἐπὶ τούτῳ συσταθείσης διὰ πρῶτην φορὰν Γεν. Διευθύνσεως Ὀρησκευμάτων παρὰ τῷ οἰκείῳ Ἰπουργείῳ. Ἐν τῇ πανεπιστημιακῇ δὲ θέσει του παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, συμβάν-

τος τὴν 3.11.1935 διδάσκων μόνον, χωρὶς νὰ μετέχη τῶν συνεδριῶν τῆς Σχολῆς.

Ὁ Χρῆστος Ἀνδρουτσος κατείχετο ὑπὸ διττοῦ ἐπισημονικοῦ πάθους, καὶ δὴ τὸ μὲν διὰ τὴν Θεολογίαν, τὸ δὲ διὰ τὴν Φιλοσοφίαν, περὶ τοῦ ὁποίου πάθους του μαρτυρεῖ, πρὸς τοὺς ἄλλοις, καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ συσταθὲν ἰδίαις δαπάναις κληροδότημα, οὕτινος τὴν διαχείρισιν ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν φίλον του Παναγιώτην Πουλίτσαν, ἵνα ἐκ τῶν πόρων αὐτοῦ ἐκδίδωνται αἱ ἀριστεύουσαι ἑλληνικαὶ θεολογικαὶ καὶ φιλοσοφικαὶ διατριβαί. Ὡς τοιαῦται ἐδημοσιεύθησαν αἱ θεολογικαὶ διατριβαὶ τῶν μετὰ ταῦτα καθηγητῶν Ἰ. Καρμίρη, Κ. Μπόνη καὶ Γερ. Κονιδάρη, φιλοσοφικαὶ δὲ τῶν μετὰ ταῦτα καθηγητῶν τῆς Φιλολογίας Κ. Βουβέρη καὶ Π. Πατριαρχέα, ὅπερ κληροδότημα ὑπέστη ἀτυχῶς τὴν τύχην τῶν ἄλλων κληροδοτημάτων μετὰ τὴν γνωστὴν νομισματικὴν κρίσιν.

Ὁ ἀείμνηστος Ἀνδρουτσος ἀτυχῶς ἐδημιούργησε ζῶν πολλοὺς καὶ ἀσπόνδους ἐχθροὺς ἐκ τοῦ θεολογικοῦ καὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ κλάδου, ὀφειλομένους ἐν μέρει καὶ εἰς τὴν ὀξύτητα τοῦ χαρακτήρος του, χωρὶς ὅμως νὰ δικαιουῖται τις νὰ ἀρνηθῇ τὴν ἐξαιρετικὴν φύσιν καὶ τὰ ἐπίκτητα σπάνια προσόντα τοῦ ἀνδρός, τὴν ἐπιστημονικὴν του μεγαλοφυΐαν, τὴν θαυμαστὴν του ὀξύνοϊαν καὶ βαθύνοϊαν, τὴν σπανίαν εὐρυμάθειαν, τὴν ἀπέραντον μνήμην, τὸ ὀρθόδοξον φρόνημά του, τὸν ἐκκλησιαστικόν του ζῆλον, τὴν συγγραφικὴν του δεινότητα, τὴν λαμπράν του εὐγλωττίαν καὶ καλλιπέπειαν, τὴν ἀνυπερβλητὸν διδακτικὴν του δεινότητα, διὰ τῶν ὁποίων δαψιλεστάτων προσόντων του ἀπέκτησε ζῶν πολυαριθμοὺς, θαυμαστάς καὶ τῶν ὁποίων δείγματα τρανὰ πρόκεινται εἰς ἡμᾶς, πρὸς τοὺς ἄλλοις, καὶ ἡ πλειὰς μεγάλων καὶ θαυμαστῶν θεολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἔργων, ἐξ ὧν ἀρκούμεθα νὰ ἀναφέρωμεν ἐφεξῆς τὰ κυριώτερα:

Α'. Θεολογικὰ ἔργα: Τὰ κυριώτερα τούτων, ἀνήκοντα εἰς τὸν συστηματικὸν κλάδον τῆς Θεολογίας, εἶναι ἡ Συμβολικὴ καὶ ἡ Δογματικὴ, εἴτα δὲ καὶ ἡ Ἠθικὴ.

Καὶ ἡ μὲν Συμβολικὴ ἐξεδόθη ἐν Ἀθήναις εἰς α' ἔκδοσιν τὸ 1901 ἐκ σελ. 358, καθ' ὃν χρόνον δὲν εἶχεν εἰσέτι ὀλοκληρωθῆ ἡ Συμβολικὴ τοῦ Ἰ. Μεσολωρᾶ, καὶ εἰς β' ἔκδοσιν τὸ 1930. Ἀντὶ πάσης ἡμετέρας κρίσεως ἀρκούμεθα ἐνταῦθα εἰς τὴν παράθεσιν ἄλλοδαπῶν τινῶν, καὶ δὴ οὐ μόνον ὀρθοδόξων, ἀλλὰ καὶ ἑτεροδόξων κριτικῶν. Οὕτως ὑπὸ τοῦ ἐν Πράγῃ ἐκδομένου λατινιστῆ περιοδικοῦ «Slavorum litterae theologicae» (1909, σελ. 70-73) ἤδη ἡ πρώτη ἔκδοσις τῆς Συμβολικῆς ἐπὶ τὴν «διὰ τὸ συνοπτικὸν τῆς διδασκαλίας, ἅμα δὲ καὶ διὰ τὴν σαφήνειαν τῆς ἐκθέσεως». Ὑπὸ δὲ τοῦ διαμαρτυρομένου θεολόγου Krüger ἐν τοῖς «Theologische Jahreshberichte» (1901, σελ. 724) χαρακτηρίζεται τὸ ἔργον τοῦτο ὡς «klare Dartstellung». Ἐν δὲ τῷ ἐπισήμῳ ὄργανῳ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας «Ἐκκλησιαστικαὶ Εἰδήσεις» (τεύχ. 28.3.1914) ἐχαρακτήρισθη ἡ Συμβολικὴ αὕτη ὡς «βιβλίον ἐπιστημονικῶς συνταχθέν μετὰ πλήρους κατανοήσεως τῶν πραγμάτων καὶ βαθείας γνώσεως τῆς δυτικῆς γραμματείας τῆς

Συμβολικῆς, τὸ ὅποιον πρέπει νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὴν βιβλιοθήκην παντὸς θεολόγου γνωρίζοντος τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν», ὃ δὲ συγγραφεὺς αὐτοῦ χαρακτηρίζεται ὡς «αὐθεντικὸς θεολόγος τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας».

Παρεμφερεῖς δὲ κρίσεις διετυπώθησαν καὶ περὶ τῆς Δογματικῆς τοῦ Ἀνδρουτσου, δημοσιευθείσης τὸ 1907 ἐκ σελ. 460, ἣτις μέχρι τῆς ἐκδόσεως τῆς τρίτου Δογματικῆς τοῦ Π. Τρεμπέλα (1959-1961) παρέμενεν ἡ μόνη πλήρης καὶ ἔγκυρος ἑλληνικὴ ὀρθόδοξος Δογματικὴ, τοῦ Α' καὶ μόνου μέχρι τότε δημοσιευθέντος τόμου τῆς Δογματικῆς τοῦ καθηγητοῦ Ζ. Ρώση μὴ ὑπερβάντος τὰ ὅρια τῆς περὶ Θεοῦ, δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ θείας Προνοίας διδασκαλίας. Ἡ δὲ δημοσίευσίς τοῦ ἔργου τούτου, ἃς σημειωθῆ ἐνταῦθα, ἠξήσθη καὶ ἐκορύφωσε τὸ θεολογικὸν αὐτοῦ κύρος, ἤδη πρὸ τῆς ἐκλογῆς καὶ τοῦ διορισμοῦ του ὡς τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Δογματικῆς ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου. Μετεφράσθη δὲ τὸ ἔργον τοῦτο καὶ ρουμανιστῆ τὸ 1930 ὑπὸ τοῦ D. Staniloe Ἀξιωμακόντου εἶναι μάλιστα αἱ περὶ τοῦ ἔργου τούτου κρίσεις, αἱ δημοσιευθεῖσαι ἐν τῇ «Revue Benedictine» (1907, σελ. 560) καὶ μάλιστα ἐν τῇ «Echos d' Orient» (Μάιος 1908, ἀριθμ. 90), ἔθθα μετὰ διαφόρους ἐπαίνους σημειοῦται: «Ἀδιστακτικῶς λέγομεν, ὅτι ἐν τοῖς τρισὶ μεγάλοις τόμοις τῆς Δογματικῆς τοῦ Ρώσου Μακαρίου ὑπάρχει ὀλιγωτέρα ἀληθινὴ θεολογία ἢ ἐν ταῖς 350 σελίσιν τοῦ Ἀνδρουτσου». Ἐνταῦθα δὲ πρέπει νὰ σημειωθῇ ἐπίσης, ὅτι ἐν τε τοῖς ἔργοις τούτοις καὶ ἐν ἄλλαις δογματικαῖς πραγματικαῖς του διαφαίνεται ποιά τις ἐπίδρασις τῆς ρωμαιοκαθολικῆς Θεολογίας. Ἀλλ' ἡ ἐπίδρασις αὕτη, οὔσα κυρίως ἐξωτερικὴ, πόρρω δὲ ἀπέχουσα τοῦ νὰ παραβλάπτῃ τὸ πνεῦμα τῆς Ὀρθοδοξίας, ἦτο ἀναπόφευκτος, λαμνομένου πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν ὀρθοδόξων δογμάτων δὲν ἔχουν εἰσέτι ἐπαρκῶς ἀναπτυχθῆ ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ καὶ κοινὰ συμβαίνει νὰ εἶναι ταῦτα πρὸς τὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀς σημειωθῆ δὲ ἐνταῦθα, πρὸς τιμὴν καὶ τοῦ Δημητρίου Μπαλάνου, τότε ὑφηγητοῦ τῆς Δογματικῆς, κρίνοντος μετὰ γνώσεως καὶ εὐσυνειδησίας καὶ εὐπρεπείας τὴν Δογματικὴν τοῦ μέλλοντος κραταιοῦ ἀντιπάλου του, ὅτι δὲν ἐδίστασε νὰ ἀναγνωρίσῃ περὶ αὐτοῦ, ὅτι «καίτοι ἐν τισὶ σημείοις εὐρίσκειται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς δυτικῆς Θεολογίας, ὅμως ἐπὶ τοῦ ὅλου διατηρεῖ τὴν ἀτομικότητά του ἀπέναντι τῶν ἑτεροδόξων γνωμῶν» (Κρίσις τῆς Δογματικῆς τοῦ Χρήστου Ἀνδρουτσου, σελ. 4).

Εἰς τὴν σειρὰν δὲ τῶν μεγάλων συστηματικῶν ἔργων τοῦ Ἀνδρουτσου ἀνήκει καὶ τὸ ἐν ἔτει 1925 ἐκδοθὲν ὑπ' αὐτοῦ «Σύστημα Ἠθικῆς» (σελ. 382), ἔθθα οὗτος ὀρθόδοξος ἀπὸ τῆς γνώμης ὅτι ἡ ἠθικὴ εἶναι αὐτόνομος ἀποκρούει τὴν μεταξὺ φιλοσοφικῆς καὶ χριστιανικῆς Ἠθικῆς διάκρισιν καὶ δὴ καὶ τὸν ὀξὺν χωρισμὸν αὐτῶν, φρονῶν ὅτι ἡ Ἠθικὴ ἐπιστήμη εἶναι μία, αἱ δὲ ὑπάρχουσαι διαφοραὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀφετηρίαν καὶ τὸ εἶδος τῆς κατοχυρώσεως τῶν ἠθικῶν ἐνοιῶν ὑπ' ἑκατέρας τῶν Ἠθικῶν. Ἀλλ' ὅμως τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης συγχύσεως τῶν Ἠθικῶν εἶναι ἡ δημιουργία

ἔργου, οὐτινος ἡ ἐπιστημονικὴ ἀξία ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τε τῆς ξένης καὶ τῆς ἑλληνικῆς κριτικῆς (Κ. Γεωργούλης κ.κ.), μετεφράσθη δὲ τοῦτο καὶ εἰς τὴν ρουμανικὴν ὑπὸ τῶν J. Laderânian καὶ Herm. Mudoroulos, οὐχ ἤττον ὅμως δὲν εἶναι ἀκραιφνῶς χριστιανικὴ καὶ δὴ ὀρθόδοξος Ἠθική, οὔτε προβάλλεται τὸ ἔργον τοῦτο ὡς τοιαύτη, ἀλλὰ, ὡς μοι ἔλεγεν ὁ ἀείμνηστος, πρόκειται μᾶλλον περὶ φιλοσοφικῆς Ἠθικῆς μετὰ χριστιανικῆς χροιάς.

Πλὴν δὲ τῶν μεγάλων τούτων καθαρῶς θεολογικῶν ἔργων ἐδημοσίευσεν ὁ Ἀνδρούτσος καὶ περισπουδάστους θεολογικὰς πραγματείας, οἷαι εἶναι, ἐκτὸς τοῦ εἰσιτηρίου λόγου του εἰς τὴν Ἀπολογητικὴν, αἱ ὑπὸ τοὺς τίτλους «*Ἐν μᾶθημα περὶ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος*» καὶ «*Δεύτερον μᾶθημα περὶ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος*» (Κωνσταντινούπολις 1896), «*Τὸ κῆρος τῶν ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν*» (1903, μεταφρασθὲν καὶ εἰς τὴν ἀγγλικὴν), «*Αἱ βάσεις τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν κατὰ τὰ ἀρτιφανῆ τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν γράμματα*» (1905), «*Δογματικαὶ μελέται*» (Α' 1907, Β', 1908), ἐν αἷς διδεται ἀπάντησις εἰς τὰς περὶ τῆς Δογματικῆς του ἀντικρούσεις τοῦ Κ. Δυοβουνιώτου καὶ τοῦ Δ. Μπαλάνου καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ τότε μητροπολίτου Ἀθηνῶν Μελετίου ἐνθαρρυνθεῖσα πρὸς σύνταξιν καὶ δημοσίευσιν ἐν τῷ θεολογικῷ περιοδικῷ «*Καινῇ Διδαχῇ*» περισπούδαστος ἱστορικὴ καὶ νομοκανονικὴ μονογραφία τοῦ ἀνδρὸς «*Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία*» (1920, σελ. 117), ἐνθα διὰ πολλῶν ἐπιχειρημάτων καὶ μετὰ περισσῆς σφοδρότητος καταπολεμοῦνται αἱ ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν παλιγενεσίας μέχρι τότε ἐπικρατοῦσαι πολιτικοκρατικαὶ ἀντιλήψεις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὑποστηρίζεται ἡ ἀνάγκη τῆς αὐτοτελείας τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐνταῦθα δὲ πρέπει νὰ ἀναδειχθῇ καὶ τὸ ζωηρότατον ἐνδιαφέρον τοῦ ἀνδρὸς περὶ τῆς ἀνορθώσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν πραγμάτων, καρπὸς τοῦ ὁποῦ ἦτο καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἴδρυσις εἰδικοῦ συλλόγου, τοῦ λεγομένου «*Κεντρικοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συνδέσμου*», ἀπὸ τίνος δὲ ἐπόψεως καὶ ἡ μελέτη του «*Ἡ ἐκλογή τοῦ Μελετίου Μεταξάκη ὡς Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κανονικῶς καὶ κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανονισμοὺς ἐξεταζομένη*» (1921), ὡς καὶ διάφορα μελετήματα καὶ λόγοι μνημονευόμενοι ὑφ' ἡμῶν ἐν τῷ περὶ Ἀνδρούτσου ἡμετέρῳ ἄρθρῳ δημοσιευθέντι ἐν τῇ «*Θρησκευτικῇ καὶ Ἠθικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ*» (τόμ. Β').

Β'. Φιλοσοφικὰ ἔργα: Δὲν θὰ ἔλεγε τις ὑπερβολὴν διατεινόμενος ὅτι ἡ Φιλοσοφία, πρὸς ἣν καὶ φύσει ἔρρεπε καὶ μέγιστον μέρος τῆς ζωῆς του ἀφιέρωσεν ὁ Ἀνδρούτσος μελετῶν καὶ συγγράφων καὶ διδάσκων, ἦτο τὸ κατ' ἐξοχὴν πάθος του. Τούτου δὲ τοῦ πάθους καὶ τῆς φιλοσοφικῆς μορφώσεως καὶ τῶν σχετικῶν μελετῶν του, ἅμα δὲ καὶ τῆς βαθυνοίας του δείγματα τρανὰ πρόκεινται καὶ τὰ ἐξῆς φιλοσοφικὰ ἔργα του, δι' ὧν κατέλαβεν ἐξέχουσαν θέσιν καὶ ἐν τῇ φιλοσοφικῇ παρ' ἡμῖν κινήσει. Ἦδη κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐπιστημονικῆς του δράσεως εἴλκυσε τὸν Ἀνδρούτσον

ἡ Πλατωνικὴ φιλοσοφία, εἰς ἣν ἀφιέρωσε τρεῖς πραγματείας του, διακρινομένας διὰ τὴν πρωτοτυπίαν των καὶ τὴν βαθείαν τῶν πραγμάτων γνώσιν, κριθείσας δ' εὐμενῶς καὶ ὑπὸ ξένων, ὡς καὶ ἡμετέρων ἐρευνητῶν, πρὸ παντὸς δὲ ὑπὸ τοῦ Κ. Γεωργούλη.

Ἦδη τὸ 1890 ἐδημοσίευσεν ἐν Ἀθήναις ἑλληνιστὶ τὴν ἐπὶ διδασκαλίᾳ διατριβὴν του, δι' ἧς εἶχεν ἀναγορευθῆ διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας ἐν Λειψία «*Περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ κακοῦ παρὰ Πλάτωνι*», μεθ' ἣν ἠκολούθησε τὸ 1879 ἡ δημοσιευθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει πραγματεία «*Περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ κακοῦ παρὰ Πλάτωνι*» καὶ ἡ τὸ 1903 δημοσιευθεῖσα ἐν Ἀθήναις, βραβευθεῖσα δὲ ἐν τῷ Σουτσεῖφ φιλοσοφικῶ διαγωνίσματι τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμῶν Πανεπιστημίου, ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἡ τοῦ Πλάτωνος θεωρία τῆς γνώσεως*». Ἐπίσης τὸ 1909 ἐδημοσιεύθη ἐν Ἀθήναις καὶ ἄλλη φιλοσοφικὴ πραγματεία του ὑπὸ τὸν τίτλον «*Κριτικὴ τῶν θεμελιωδῶν δοξῶν τῆς Στωικῆς φιλοσοφίας*». Ἦδη δὲ τὸ 1908 ἐβραβεύθησαν καὶ ἐδημοσιεύθησαν ἐν Ἀθήναις τὰ ἐν τῷ διαγωνισμῷ σχολικῶν βιβλίων δύο διδασκτικὰ ἔργα του, ἡ «*Ψυχολογία*» καὶ ἡ «*Λογικὴ*». Τὸ 1911 ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ τάττε ἐκδιδομένῳ «*Παιδαγωγικῷ Δελτίῳ*» πραγματείας ἀνατυπωθεῖσας εἰς ἰδιαιτερον τεύχος «*Περὶ τῶν θεωριῶν τῆς προσοχῆς*». Τὸ δὲ 1912 ἀπήντησεν ἐν ἰδιαιτέρῳ φυλλαδίῳ ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἡ ψευδῶνυμος κρίσις τοῦ Μαργαρίτου Ἐυαγγελίδου*» εἰς τὴν κρίσιν κατὰ τὴν ὑποψηφιότητα του διὰ τὴν φιλοσοφικὴν ἔδραν. Τὴν αὐτὴν δὲ περίπου ἐποχὴν ἐδημοσίευσεν καὶ τὰς ἐν τῷ «*Παρνασσῷ*» ἀπὸ στήθους ἀπαγγελθείσας τρεῖς ὥραιās διαλέξεις του περὶ *Τολστόη* (1911), *Νίτσε* (1911) καὶ *Μπέρξον* (1915), αἵτινες ἐξάντηθεῖσαι ἀνεδημοσιεύθησαν καὶ ἐν ἐνιαίῳ τεύχει καὶ εἰς β' ἐκδοσιν ἐπηυξημένην τὸ 1930. Ἦδη δὲ τὸ 1929 ἐξέδωκε τὸ πολῦτιμόν του ἐγγερίδιον «*Λεξικὸν τῆς Φιλοσοφίας*» (σελ. 389) καὶ ἐν ἔτει 1931 τὸ «*Περὶ τῆς ψυχανάλυσεως τοῦ Freud*». Τὸ 1933 ἐδημοσιεύθη ἡ διάλεξις του «*Περὶ τοῦ γέλωτος ἐξ ἐπόψεως ψυχολογικῆς*». Τέλος δὲ τὸ 1934, ἐν ἔτος πρὸ τοῦ θανάτου του, ἐξέδωκεν, οἶονεῖ ὡς τὸ κύκνειον ἄσμα του, τὴν «*Γενικὴν Ψυχολογίαν*» (σελ. 415), χαρακτηριζομένην ὑπὸ τοῦ ἰδίου ὡς «*Περιγραφικὴν Ψυχολογίαν*», ἀντιδιαστελλομένην δὲ πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ μὴ πολὺ ἐκτιμωμένην Πειραματικὴν Ψυχολογίαν.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ καθ' ὅλου φιλοσοφικὸν τοῦ ἀνδρὸς ἔργον, εἶναι ἱκανοποιητικὸν ὅτι ἔτυχε τοῦτο πλήρους κατανοήσεως, ἀναλύσεως καὶ κρίσεως ὑπὸ φιλοσόφου τῆς περιωπῆς τοῦ ἀειμνήστου Κωνστ. Γεωργούλη, ἀφιερῶσαντος εἰς αὐτὸ δικάστον ἄρθρον ἐν τῷ μεγάλῳ Ἐγκυκλοπαιδικῷ Λεξικῷ «*Ἠλιῶ*» (Τόμ. Β', σελ. 795 κ. ἐξ.).

Γενικώτερον δὲ, ὡς πρὸς ὅλον τὸ ἔργον τοῦ ἀειμνήστου Χρήστου Ἀνδρούτσου, δύναμαι νὰ κλείσω τὸ παρὸν σημείωμα μὲ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς κατακλιθεῖσα, μεθ' ἧς καὶ τὴν μνημονευθεῖσαν ἐν τῇ κεντρικῇ αἰθούσῃ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ὀμιλίαν μου περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐπὶ τῇ συμπληρώσει τριετίας ἀπὸ τοῦ θανάτου του: «*Τοιοῦτος ἐν σκιαγρα-*

Η ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΔΩΔΩΝΗΣ

κ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΒΟΥΛΤΣΟΥ

Τὴν Κυριακὴν 28 Ἰουνίου ἐγένετο ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ τῶν Ἀθηνῶν ἡ χειροτονία τοῦ ἐψηφισμένου Βοηθοῦ Ἐπισκόπου τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων ὑπὸ τὸν ψιλὸν τίτλον τῆς πάλαι ποτε διαλαμφάσης ἐπισκοπῆς Δωδώνης κ. Χρυσοστόμου Βούλτσου. Τὴν χειροτονίαν ἐτέλεσε ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἰερώνυμος, συμπαραστατούμενος ὑπὸ τῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν Καλαβρύτων κ. Γεωργίου, Ἰωαννίνων κ. Σεραφεῖμ, Κίτρους κ. Βαρνάβα, Χαλκίδος κ. Νικολάου καὶ τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Εὐρίπου κ. Βασιλείου.

Ἀπαντῶν εἰς προσφώνησιν τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου ὁ χειροτονοῦμενος εἶπεν ἐν συγκινήσει τὰ ἑξῆς:

«Δόξα τῇ Ἁγίᾳ καὶ ὁμοουσίῳ καὶ ζωοποιῷ καὶ ἀδιαιρέτῳ Τριάδι» (πάντων ἕνεκεν).

Μακαριώτατε,

Συνέχει τὸν ἔσω μου ἄνθρωπον τόση συγκίνησις δι' ὅσα σήμερον, χάριτι θεία, λαμβάνουν χώραν πρὸς φωτισμὸν, χαρὰν ἀλλὰ καὶ σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μου,

φίᾳ ὑπῆρξεν ὁ Χρῆστος Ἀνδρουτσος, ὡς ἐπιστήμων καὶ ὡς συγγραφεύς, ὡς ὁμιλητῆς καὶ ὡς διδάσκαλος, προσωπικὴν δέ μου, ἀλλὰ καὶ παντός, θέλω νὰ πιστεύω, ἀμερολήπτου εἰδήμονος διερμηνεύων γνώμην, θὰ ἠδυναίμην νὰ ἰσχυρισθῶ, ὅτι τοῦλάχιστον ἡ Θεολογικὴ Σχολή, καθ' ὅσον γνωρίζω, δὲν εἶδε μέχρι τοῦδε σφώτερον, ἰκανώτερον καὶ μεγαλυφύεστερον θεολόγον, οὐδὲ ἤκουσε μεθοδικώτερον καὶ πλέον ἐπαγωγὸν διδάσκαλον. Δὲν θὰ ἐδίσταζον δὲ νὰ χαρακτηρίσω τοῦτον ὡς ἓνα τῶν κορυφαίων θεολόγων ὄχι μόνον τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς Ὀρθοδόξιας, τοῦλάχιστον ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι, ὡς θεολόγον τοῦ ὁποίου τὰ συγγράμματα κατέστησαν γνωστὴν τὴν ἑλληνικὴν Θεολογίαν καὶ ἔξω τῶν ὁρίων τῆς χώρας ἡμῶν καὶ θὰ ἐπιζήσουν ἐφ' ἰκανὸν χρόνον καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του, ἵνα καθοδηγῶσιν εἰς τὴν διακρίβωσιν τοῦ ὀρθοδόξου φρονήματος, καὶ θὰ χρησιμεύουν ὡς πολῦτιμον ὑλικόν, ἅμα δὲ καὶ ὡς ὁδηγὸς πρὸς περαιτέρω ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας». Ἐπὶ δὲ τούτοις θέλω νὰ ἐλπίζω, ὅτι, ἐν συνεννοήσει καὶ μετὰ τῆς νεωτέρας ἀδελφῆς Σχολῆς τῆς Θεσσαλονίκης θὰ τύχη παρ' ἡμῶν καὶ ὁ ἀνὴρ οὗτος, χάριν δικαιοσύνης, παρεμφερῶν τιμῶν, ὧν ἔτυχον καὶ οἱ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐξεληθόντες τοῦ παρόντος βίου συνάδελφοι.

Τοῦ αἰδιμίμου ἐπιφανοῦς θεολόγου Χρήστου Ἀνδρουτσου αἰωνία ἡ μνήμη!

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

ὥστε ἀδυνατῶ νὰ ἐκφέρω Αὐτῷ λόγους εὐχαριστίας συνήθεις, διαδηλοῦντας τὸ μέγεθος τῆς υἱικῆς μου εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸν ἐν Τριάδι τοῦτέστιν Ἐδλογητὸν Θεὸν ἡμῶν, δι' ὅσας δωρεὰς πλουσίως ἐκχέει καὶ πάλιν ἐπ' ἐμέ, κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, καθ' ἣν ἐγώ, ὁ βραδὺς τὴν γλώσσαν καὶ μικρὸς τὸ ἀνάστημα, ὁ περικείμενος ἁμαρτιῶν τὴν ἀσθένειαν, ὡς σάρκα φορῶν καὶ τὸν κόσμον οἰκῶν, πτωχὸς δὲ ἐν ἀρεταῖς ὑπάρχων, προσκαλοῦμαι ὑπὸ τῆς ἐδπλαγχνίας Του, εἰς τὸ ὄντως μέγα, ἅγιον καὶ πλήρες ἐδθονῶν τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Μιᾶς Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς τῆς Ἐκκλησίας ὑποδύχημα. Ὡς τέκνον του ὁμῶς ἀγαπητόν, μικρόν, ἀδύναμον κ' ἁματωλόν, μετὰ τῆς πτωχῆς καρδιάς μου τὸν ἐδλαβικὸν παλμόν, δὲν μπορῶ παρὰ μόνον νὰ τοῦ πῶ: Οὐράνιε Πατέρα μου Σ' εὐχαριστῶ.

Εὐχαριστῶ Σε τὸν ἐν Τριάδι τρισσῶς ὑμολογούμενον Θεόν. Ναί! «Δόξα τῇ Ἁγίᾳ καὶ ὁμοουσίῳ καὶ ζωοποιῷ καὶ ἀδιαιρέτῳ Τριάδι» (πάντων ἕνεκεν).

Καὶ νῦν πρὸς ὑμᾶς πρῶτον, Μακαριώτατε πάτερ, καὶ τὴν περὶ ὑμᾶς Σεπτὴν χορείαν τῶν Σεβασμιωτάτων Συνέδρων καὶ Πατέρων, τῶν συγκροτούντων τὴν Ἁγίαν καὶ Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τὰς εἰλικρινεῖς καὶ υἱικὰς εὐχαριστίας μου ἀναφέρω, διότι, θεόθεν ὀδηγηθέντες, ψήφοις δὲ καρονικαῖς καὶ πνευματοκινήτοις, μετὰ ἐπιλέξατε ὡς βοηθὸν Ἐπίσκοπον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, ὑπὸ τὸν ψιλὸν τίτλον τῆς πάλαι ποτε διαλαμφάσης Ἐπισκοπῆς Δωδώνης. Μεγάλῃ ὄντως δι' ἐμέ ἡ τιμὴ καὶ βαρεῖα ἡ ἐδθνή, διότι, ἵνα κατὰ Ἰσιδώρον τὸν Πηλουσιώτην εἶπω: «Τὸ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ ὄνομα καὶ πρᾶγμα θεῖον ὄν καὶ κρείττον πάσης πολιτείας καὶ ἀξίας ἐστίν» (Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου, βιβλ. Β' ἐπ. Γρηγ.) τὴν δὲ φωνὴν τοῦ Χρυσολόγου ἐνωτίζομαι τὴν λέγουσάν μοι: «Σὺ δὲ ὁ τὴν ἐπισκοπὴν λαχὼν, ὄσω πρὸς μείζονα ὄγκον ἀναβέβηκας, τόσῳ πλείονα ἀπαιτηθῆσιν λόγον οὐχὶ διδασκαλίας μόνον ἀλλὰ καὶ πενήτων προστασίας καὶ χειροτονιῶν δοκιμασίας καὶ μυρίων ἄλλων» (Χρυσοστόμου, γ' τόμος, σελ. 6).

Ἀκολούθως δὲ ἐν εὐγνωμοσύνῃ πολλῇ καὶ ἀνυποκρίτῳ σεβασμῷ καὶ ἀγάπῃ, στρέφω τὸ δμμα τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καρδιάς μου πρὸς τὸν πολυσεβαστον καὶ τίμιον τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἰωαννίνων Ποιμενάροχον κ. κ. Σεραφεῖμ, τὸν πατέρα καὶ γέροντα δι' ἐμέ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ποδηγέτην ἀπὸ τοῦ νῦν ἐν τῇ Νέᾳ μου Διακονίᾳ καθιστάμενον, οὐ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ διακριτικὴ καλωσύνη πρὸς τὴν ταπεινότητά μου, ἡ γαγεν Αὐτὸν εἰς τὸ νὰ με προτείνῃ ὡς βοηθὸν ἐπίσκοπον αὐτοῦ εἰς τὴν Διακονίαν πρὸς Σωτηρίαν τῶν

ἐμπιστευθέντων Ἀδτῶ ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χριστοῦ λογικῶν προβάτων τῆς Ἱστορικῆς καὶ Θεοφιλοῦς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων.

Ἄγιε γέροντα, ἐστὲ βέβαιος ὅτι, ἐν ὑπακοῇ ἰκανῇ καὶ μὲ πρόθυμον τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν μου καὶ ἐτοιμὸς τοὺς πόδας μου πρὸς εὐαγγελισμόν τῶν ἀληθειῶν τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Κυρίου, θὰ διακονήσω τῇ Ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ πρὸς οἰκοδομήν, κατὰ Θεόν, πλουσιωτέραν τοῦ εὐγενοῦς, γενναίου καὶ ὠραίου λαοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Ἡπειρωτικῆς μας ὑπαίθρου, τοῦτο μὲν πρὸς δόξαν τῆς Ἀγιωτάτης Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας, τοῦτο δὲ πρὸς ἔπαινον καὶ μεγαλωσύνην τοῦ εὐσεβοῦς καὶ ἐδλογημένου ἡμῶν Ἔθνους.

Καὶ ἤδη ὁ τόπος τῆς φωνῆς μου, Κύριε, ἀνέρχεται ἐν σιωπῇ βαθεῖα καὶ εὐλαβεῖα ἀπέλω πρὸς τὸν χῶρον τῆς ἐπέκεινα τοῦ κόσμου τούτου πραγματικότητος, ἐκεῖ ὅπου ἡ δόξα καὶ ἡ χαρὰ τῶν καθορόντων τοῦ Σοῦ προσώπου τὸ κάλλος τὸ ἄρρητον, καὶ ἐν ἀφάτῳ συγκινηθεῖς, ψυχῇ δὲ καὶ καρδίᾳ ἐγγνώμονι, δέεται Σοῦ τοῦ παραγάθου Θεοῦ: Ἀνάπανσον Κύριε, τὰς ψυχὰς τῶν εὐσεβῶν καὶ πεφιλημένων γονέων καὶ ἀδελφῶν μου μετὰ πάντων τῶν ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίου κεκοιμημένων («ἐνθα ἀπέδρα ὁδύνη, λύπη καὶ στεναγμός»).

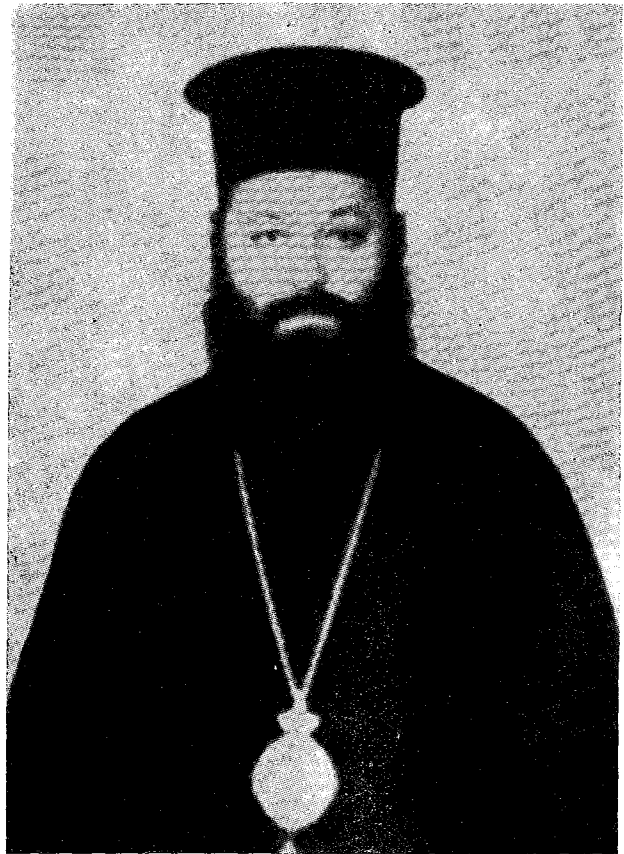
Ῥασάτως τῶν ἀοιδίμων καὶ μακαριστῶν ἀρχιεπισκόπων, τοῦ ἀπὸ Ἰωαννίνων Σπυρίδωνος καὶ τοῦ ἀπὸ Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου Χρυσόστομου, τῶν εἰς τὴν ζωὴν μου καὶ διὰ τὴν πρόοδον αὐτῆς πολλὰ προσενεγκόντων μοι, ἔστω ἡ μνήμη αἰωνία.

Ἐτι δὲ ἀνάπανσον, ἐνθα ἐπισκοπεῖ τὸ Φῶς τοῦ προσώπου Σοῦ, τὰς ψυχὰς τῶν ποιμεναρχῶν τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ἰωαννίνων καὶ βοηθῶν ἐπισκόπων, οἵτινες πολλὰ ἐκοπίασαν διὰ τὴν κατὰ Θεὸν καθοδήγησιν τοῦ Λαοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἤδη καὶ ἐγὼ καλοῦμαι, ὑπὸ τὴν πεπνυμένην καθοδήγησιν τοῦ Σεπτοῦ μοι ποιμεναρχοῦ, νὰ διακονήσω τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Ὅ ἀπετέλει ὁμοῦς δι' ἐμὲ παράλειψιν σοβαρὰν καὶ μέχρις ἀγνωμοσύνης χωροῦσαν, ἐὰν κατὰ τὴν ἱερὰν ταύτην τῆς ζωῆς μου στιγμὴν, δὲν ἀνέφερον τὴν προσευχήν μου ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν πάντων τῶν κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς τοῦ Ἔθνους ἡμῶν ἀγῶνας πεσόντων ἐνδόξως, ἰδίᾳ τῶν ἐν Κορέᾳ καὶ Γράμμῳ συστρατιωτῶν μου, ὧν ἔστω ἡ μνήμη αἰωνία.

Μετὰ τούτων καὶ πάντων τῶν σεβαστῶν μοι διδασκάλων εἴη αἰωνία ἡ μνήμη.

Ἀλλὰ καὶ ἱκετήριον φωνὴν ἀναπέμπω πρὸς Σὲ Κύριε: Τὴν ψυχὴν, τοῦ πνευματικοῦ μου συμβούλου καὶ πατρὸς, τοῦ ἐπὶ δεκαετίας ὀλοκλήρους διατελέσαντος Προέδρου τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανικῶν Ἐνώσεων, τοῦ ἀοιδίμου ἐκείνου καὶ ἀκαταπονήτου ἐργάτου τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς Ἐκκλησίας, πατρὸς Ἀγγέλου Νησιώτου, ἐν κόλποις Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ μετὰ τῶν ἁγίων Σοῦ συναρτίθμισον.

† Ὁ Λωδῶνης κ. Χρυσόστομος

Δὲν θὰ ἐπεθύμουν ὁμοῦς νὰ κλείσω τὴν σελίδα ταύτην τῆς σκέψέως μου πρὶν ἢ μνησθῶ κατὰ τὴν ἱερὰν ταύτην δι' ἐμὲ στιγμὴν μετ' ἐγγνωμοσύνης πολλῆς τῆς Ἱ. Μονῆς τῆς Μετανοίας μου, τῆς ἀγάπης τοῦ νῦν Καθηγουμένου ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀδελφοῦ καὶ ἐν Χριστῷ τιμίου συστρατιώτου, ὡς καὶ πάντων τῶν ἁγίων προσηγουμένων τῆς Ἱερᾶς Μονῆς καὶ τῶν ἀγαπητῶν ἐν Κυρίῳ ἀδελφῶν, ὧν ἡ ἐνίσχυσις ὑπῆρξεν πολῦτιμος εἰς τὸν πνευματικὸν μου ἀγῶνα, ὡς καὶ τῶν καθ' οἰονδήποτε τρόπον συμπαρασταθέντων μοι εἰς τὴν πνευματικὴν πορείαν καὶ προσπάθειαν διὰ τὴν κατὰ Θεὸν προκοπὴν μου.

Καὶ νῦν, τίμιε Δέσποτα,

πρὸ τῶν θρωῶν τοῦ Ἁγίου Του θουσιασθηρίου παριστάμενος ἵνα, δι' ὑμῶν, τοῦ πατρικῶς ἐκτιμήσαντος τὴν ἐν τῷ Ἀμπελῶνι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ Ἰδετῆ μου διακονίαν, ὡς καὶ διὰ τῶν πολυσεβάστων μοι Σεβασμιωτάτων συλλειτουργῶν Ἀρχιερέων, λάβω τὸ μέγα καὶ πλήρες εὐθύνων καὶ θυσῶν ἀκόλουθον τῆς Ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα, τοῦτο δέομαι, τοῦτο ἱκετεύω παρὰ πάντων:

Δεηθῆτε, πατέρες καὶ ἀδελφοί μου, ὅσοι ἐπὶ τὸ αὐτὸ μετ' ἐμοῦ συνήχθητε, ἵνα συναγωνισθῆτε ἐμοί,

ΤΑ ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΛΗΞΑΝ ΚΑΤΗΧ. ΕΤΟΣ 1969-1970*

Ἡ Ἱ. Μητρόπολις Θεσσαλονίκης, πανευτυχῆς, συναντᾶται σήμερον διὰ δευτέραν ἐντὸς μιᾶς διετίας φορὰν μετὰ τῶν νεαρῶν κατηχουμένων τῆς εἰς τὸν ἀθλητικὸν τοῦτον χώρον, τὸν ὁποῖον μεταβάλλει ἐπὶ μίαν, ἔστω, καὶ μόνην ὥραν ἀπὸ ἀθλητικοῦ μελάθρου εἰς στάδιον τῶν ἀρετῶν.

Ἀρχαιότατος ἐκκλησιαστικὸς θεσμὸς ἡ κατήχησις ἐπιβιοῖ, ὡς γνωστὸν, παρ' ἡμῖν κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα ὑπὸ τὴν μορφήν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Κατηχητικῶν Σχολείων, τὰ ὁποῖα εἰς τὸν ἀποστολικὸν τῆς Θεσσαλονίκης χώρον ἀναπηδοῦν κατ' αὐτὴν τὴν στιγμήν ὡς ἄλλος Νέστορ ἀντιτάσσων ἑαυτὸν πρὸς τὸν Λυαῖον τῆς συγχρόνου ἡθικῆς ἐκτροπῆς.

Βεβαίως, μία ὁμιλία, ὡς ἡ παρούσα, δὲν δύναται νὰ διαγράψῃ τὸ χάος, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου κατὰ τὴν σύγχρονον καμπὴν τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας ἡ ἀνθρωπίνη ἀγωνία, ἐγκαταλείπουσα ἐν πολλοῖς τὴν ὁδὸν τοῦ σταυροῦ, μεταβάλλεται εἰς φρενιτιώδη δίωξιν τῆς

πλέον ἐξάλλου ἡδονῆς. Καὶ τοῦτο εἰς στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ προσωπικὴ τιμὴ περιφρονεῖται ὡς προσωπικὴ αἰσχύνῃ. Οὔτε ἄλλωστε ἐπιτρέπεται νὰ μεταβληθῇ ἐν βῆμα, ὡς τὸ παρὸν, εἰς ἐξέδραν πυραύλων.

Ἀντιθέτως δὲ ὅ,τι ἐνδιαφέρει τὸ πανηγυρίζον σήμερον πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ μετ' αὐτοῦ ἀσφαλῶς καὶ ἡμᾶς, εἶναι ὄχι τὸ νέον ἡθικὸν σκότος, ἀλλὰ τὸ ἀντιτασσόμενον πρὸς αὐτὸ παλαιὸν χριστιανικὸν φῶς, τὸ ὁποῖον ἐκάστη ἐκ τῶν Ἱερῶν Ἑλληνικῶν Μητροπόλεων ὀφείλει νὰ διατηρῇ καὶ μεταδίδῃ ὡς θεῖον καὶ ἱερώτατον φῶς.

Ποικίλοι, ἐν τούτοις, καὶ διάσπαρτοι ἀνὰ τὸν ἑλληνικὸν χώρον ἀντιλήψεις περὶ τοῦ Κατηχητικοῦ Σχολείου, ὡς μέσου συγχρόνου κατηχήσεως καὶ χριστιανικῆς ἀγωγῆς, ἀποτελοῦν προφανῶς θέμα εὐρυτέρας ἐρεύνης καὶ ὄχι ὕλην τῆς παρούσης ὁμιλίας.

Ἐξ αὐτῶν ἐπιτραπήτω ἡμῖν νὰ ἀναφέρωμεν μίαν ἐκ τῶν πλέον ἀτυχῶν, ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὴν πρώτην βαθμίδα, τὴν βαθμίδα τῶν Κατωτέρων Κατηχητικῶν. Εἶναι δὲ αὕτη ἐκεῖνη, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ Κατηχητικὸν Σχολεῖον νοεῖται ὡς θεσμὸς πληγῆς ἐσχάτως θανασίμως. Ὅθεν καὶ θεωρεῖται τοῦτο ὡς ὑποκείμενον εἰς ἀλλαγὴν καὶ τοῦτ' αὐτὸ μετατροπὴν εἰς ἑτέρας μορφᾶς χρι-

* Ὅμιλία ἐκφωνηθεῖσα κατὰ τὸν ἐν τῷ Ἀλεξανδρείῳ Μελάθρῳ (Παλαί ντὲ Σπόρ) γενόμενον πανηγυρικὸν ἑορτασμὸν τῆς λήξεως τῶν μαθημάτων τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων τῆς Ἱ. Μ. Θεσσαλονίκης, τῆς 24-5-70, παρουσίᾳ τῶν Ἀρχῶν τῆς πόλεως καὶ πλήθους κόσμου.

ἐν ταῖς πρὸς τὸν Κύριόν Μας, προσευχαῖς μου καὶ ταῖς δεήσεσι, δεήθητε, ὅπως καταστῶ, ὁ ἐλάχιστος ἐγώ, τῇ πανθσενεὶ καὶ πνευματοφόρῳ χάριτί Του, ἄξιος, κεχαριτωμένος τῆς Ἀγίας Του Ἐκκλησίας ἐν Ἐπισκόποις Διάκονος, ὁρθοτομῶν, λόγῳ καὶ ἔργῳ τὸν Λόγον τῆς Αὐτοῦ ἀληθείας, ἐν ἀμετακινήτῳ πιστότητι καὶ ἀφοσιώσει εἰς τὴν Ἱερὰν παρακαταθήκην τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως καὶ ὁμολογίας, γινόμενος τῶν πιστῶν, τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου, (τύπος... ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πνεύματι, ἐν πίστει, ἐν ἀγγελίᾳ) (Α' Τιμ. 4,12).

Καὶ νῦν, Κύριε, ἐν ὑποκλίσει ἀχέρονος ψυχῆς καὶ σώματος καὶ συντριβῇ καρδίας παραδίδομαι τῷ ἀπειρῷ ἐλέει Σου καὶ τῇ Ἀγιαζούσῃ καὶ Σωτηριώδει Χάριτί Σου. Κύριε, Ἄνοιξόν μοι τὴν θύραν τοῦ Ἐλέους Σου.

Βιογραφικὸν σημείωμα

Ὁ νέος Βοηθὸς Ἐπίσκοπος Δωδώνης Χρυσόστομος Βοῦλτσος ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ ἔτος 1927. Αὐτόθι ἔλαβε καὶ τὴν ἐγκύκλιον μόρφωσιν. Περαιτώσας τὸ 1945 τὰς γυμνασιακὰς του σπουδὰς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἀπεφοίτησε αὐτῆς τὸ 1949. Ἐπὶ τριετίαν ὑπηρετήσεν ἐν τῷ στρατεύματι, συμμετασχὼν εἰς τὰς ἐκκαθαριστι-

κὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Γράμμου καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1951-1952 ἐθελοντικῶς εἰς τὸ Ἐκστρατευτικὸν Σῶμα Κορέας. Τὸ ἔτος 1952 ἀπολυθεὶς τῶν τάξεων τοῦ Ἐθνικοῦ Στρατοῦ καὶ παραιτηθεὶς τῆς θέσεώς του ὡς ὑπαλλήλου τοῦ ΠΙΚΠΑ εἰσῆλθεν εἰς τὰς τάξεις τοῦ ἱεροῦ Κλήρου, χειροτονηθεὶς τὴν 6 Δεκεμβρίου 1952 εἰς Διάκονον. Πρεσβύτερος-Ἀρχιμανδρίτης ἐχειροτονήθη τὴν 10 Ἀπριλίου 1955. Κατὰ τὰ ἔτη 1952-1954 διετέλεσε Διευθυντὴς τῆς Παιδοπόλεως Ἀγίου Ἀνδρέου Ζούμπερι. Κατὰ τὰ ἔτη 1955-1960 ὑπῆρξε ὡς ἱεροκέρυξ ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Ἄρτης, μετατεθεὶς ἐν συνεχείᾳ μέχρι τοῦ ἔτους 1961 εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν Ἰωαννίνων. Κατὰ τὰ ἔτη 1961-1962 μετετέθη εἰς τὴν Ἱ. Μητρόπολιν Καλάβρυτων καὶ Αἰγιαλείας καὶ ἐκεῖθεν, προτάσει τοῦ ἀοιδίμου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κυροῦ Χρυσόστομου Β' καὶ ἐγκρίσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, εἰς τὴν Ἱερὰν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀθηνῶν, ὅπου καὶ ὑπηρετήσεν μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς εἰς ἐπίσκοπον ἐκλογῆς του. Κατὰ τὰ ἔτη 1965-1968 διετέλεσε Διευθυντὴς τοῦ Θεολογικοῦ Οἰκοτροφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας.

Βοηθὸς ἐπίσκοπος Ἰωαννίνων ὑπὸ τὸν ψιλὸν τίτλον τοῦ Ἐπισκόπου Δωδώνης ἐξελέγη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς 22 Ἰουνίου 1970. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐτελέσθη τὸ Μικρὸν καὶ Μέγα Μήνυμα αὐτοῦ.

στιανικής μορφώσεως, κυριαρχούμενας κατά προτίμησιν υπό του ρυθμού, του τόνου των χρωμάτων και, γενικώς, των ενεργειών και εκδηλώσεων των αναφανομένων κατά τον ελεύθερον χρόνον τῆς ζωῆς του συγχρόνου ἀνθρώπου.

Ὡς γνωστόν, ἑξαλλοι χοροὶ καὶ πάρτυ καὶ ἄλλαι ἀμφιβόλου ἀξίας ἐκδηλώσεις εἰσήχθησαν ἤδη εἰς τὸν χρόνον τῆς χριστιανικῆς ἀναστροφῆς καὶ ἀγωγῆς ἐνίων ἐκ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Μίαν δὲ καὶ μόνην ἴσως περίπτωσιν παρεμφεροῦς ἀποδείρας ἐγνώρισεν ὁ ὀρθόδοξος ἑλληνικὸς κόσμος. Καὶ ταύτην, ἅμα τῇ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐμφανίσει τῆς, δεινῶς κατακριθεῖσαν καὶ ἀποτυχοῦσαν, εὐτυχῶς.

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, κυρίαὶ καὶ κύριοι, δὲν στερεῖται τρέλλας καὶ ἐξάλλων ρυθμῶν. Οὔτε ἔχει ἀνάγκην αὐξήσεως τῶν μέσων τῆς ψυχαγωγίας, εἰς βαθμὸν μάλιστα μεταβάλλοντα μίαν ἱεράν διακονίαν, τὴν κατήχησιν, εἰς ὄργανον καὶ μέσον ψυχαγωγικόν. Ἡ ψυχαγωγία, οὕτως ἢ ἄλλως, ἀνεπτύχθη ἤδη εἰς Κρόνον καταπίνοντα τὰ ἴδια τέκνα του. Τὸ δὲ πρόβλημα τὸσον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὅσον καὶ τοῦ κοινωνικοῦ ἀμέσου μέλλοντος θὰ συμπέσῃ ἀσφαλῶς μετὰ τῆς τραγικῆς ἀπορίας τοῦ «ποῖος θὰ σώσῃ ἡμᾶς ἐκ τῆς ψυχαγωγίας» καὶ ὅχι μετὰ τοῦ ἐρωτήματος τοῦ «πῶς θὰ αὐξήσωμεν τὰ μέσα τῆς ψυχαγωγίας».

Οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μισήσῃ τὴν διασκέδασιν καὶ ἀποβολὴν τῆς ἀνίας ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων καρδιῶν. Πολλῶ δὲ μᾶλλον νὰ ἀντιταχθῇ πρὸς τὴν αὐξήσιν τῶν μέσων τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ἀληθοῦς ἀνακουφίσεως τῶν τέκνων τοῦ Ἀδάμ. Ἀλλὰ καὶ πάντες ἐπιβάλλεται νὰ δεχθῶμεν, ὅτι εἶναι ἄλλος πάντως ὁ σκοπὸς τῶν Κατηχητικῶν.

Τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ μετ' αὐτοῦ τὸ Κατηχητικόν, δηλονότι ἓνα κόσμον βαθέως ψυχικὸν καὶ βράχον διασπῶντα καὶ μὴ διασπώμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων, ὑπῆρέτησε παρὰ τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Θεσσαλονίκης πλειὰς ὅλη ἐργασιῶν, τελοῦσα ὅχι μόνον ὑπὸ τὴν εὐλογίαν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν προσωπικὴν παρουσίαν καὶ εὐθύνην τῆς ἐκκλησιαστικῆς κεφαλῆς τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης.

Ἀκριβῶς δὲ ἡ συνείδησις καὶ ἡ ἐν τῇ πράξει ἐφαρμογὴ τῆς θεμελιώδους ταύτης κατηχητικῆς ἀρχῆς ἀπέβη τὸ κύριον γνώρισμα τῶν κατηχητικῶν καὶ χριστιανικῶν μορφωτικῶν προσπαθειῶν τοῦ ὀγκώδους, ὡς νομίζομεν, σώματος τῶν κατηχητῶν καὶ κατηχητριῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης περιοχῆς.

Ἀναλυτικώτερον πῶς, αἱ προσπάθειαι αὗται, αἱ ὁποῖαι διὰ μὲν τὰ Κατώτερα Κατηχητικὰ Σχολεῖα ὑπῆρξαν σαφῶς κατηχητικά, διὰ δὲ τὰ Μέσα καὶ Ἀνώτερα χριστιανικῶς καὶ κοινωνικῶς μορφωτικά, ἔχουν ὡς ἀκολούθως.

Ἐν πρώτοις, τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης ὅχι μόνον δὲν ἀπετέλεσαν ὑπόθεσιν ἀναλαμβανομένην τῆδε κάκεισε ὑπὸ ζηλωτῶν καὶ εὐσεβῶν, ἴσως, πλὴν ἀνευθύνων κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ παιδαγωγικὴν ἐξάρτησιν χρι-

στιανῶν, ἀλλὰ καὶ μετετράπησαν εἰς ἐνιαῖον καὶ ἀρραγῆς ἐκκλησιαστικὸν καὶ κατηχητικὸν συγκρότημα, κατευθυνόμενον κατὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις καὶ τὰς συγχρόνους ψυχοπαιδαγωγικὰς ἀρχὰς καὶ ἀνάγκας.

Οὕτως, ἡ ὅλη δομὴ τοῦ συγκροτήματος τούτου συνέδεσεν ἀρμονικῶς καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον προθύμως τὸν ἱερὸν τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης κλήρον καὶ τοὺς βοηθοῦντας τοῦτον, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κατήχησιν καὶ τὴν χριστιανικὴν ἀγωγὴν, κατηχητὰς καὶ κατηχητριάς τῆς αὐτῆς περιοχῆς μετὰ πολλῶν ἄλλων προσώπων ἀνηκόντων εἰς τὸ σῶμα τῶν ὑπαλλήλων τῆς Ἱ. Μητροπόλεως, τὸν κρατικὸν ὀργανισμόν, τὸν στρατόν, τὴν ἐκπαίδευσιν, τὰς θρησκευτικὰς ὀργανώσεις ὡς καὶ εἰς ποικίλας ἄλλας κοινωνικὰς ὁμάδας, ὑφισταμένας ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Θεσσαλονίκης.

Τὸ σῶμα ἐξ ἄλλου τῶν κατηχητῶν καὶ τῶν κατηχητριῶν, προερχόμενον κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν θρησκευτικῶν ὀργανώσεων τῆς πόλεως, συνεκρότησαν 314 πρόσωπα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 150 ἄρρενα καὶ τὰ 164 θῆλεα. Τὰ πρόσωπα ταῦτα ὑπῆρέτησαν τὸ κατηχητικὸν ἔργον τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης ἀμισθί. Ἐλπίζομεν δὲ καὶ, κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦλάχιστον, εἰλικρινῶς καὶ ἀβιάστως.

Σημαῖνον ὡσαύτως γεγονὸς τυγχάνει ἐν προκειμένῳ ἡ εἰς τὸν κατηχητικὸν τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης ἀμπελῶνα συνάντησις σειρᾶς ὅλης ἐπαγγελματῶν καὶ ἰδιοτήτων, ἐξικνουμένων ἀπὸ τῆς ἱερατικῆς καὶ κατηχητικῆς μέχρι τῆς φοιτητικῆς καὶ τῆς μαθητικῆς.

Κατὰ ταῦτα, εἰς τὰς τάξεις τῶν κατηχητῶν καὶ τῶν κατηχητριῶν τῆς πόλεως καὶ περιοχῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου συνητήθησαν 18 ἱερεῖς, 5 σύζυγοι ἱερέων, 33 θεολόγοι, 9 φιλόλογοι, 1 νομικός, 1 μαθηματικός, 1 ἰατρός, 1 πολιτικὸς μηχανικός, 4 διδάσκαλοι, 10 δημόσιοι ὑπάλληλοι, 2 ἔμποροι, 1 παρασκευαστής, 171 φοιτηταί, προερχόμενοι ἐξ ὅλων, πλὴν τῆς Πολυτεχνικῆς, τῶν Σχολῶν τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου καὶ ἰδίᾳ ἐκ τῆς Θεολογικῆς καὶ Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, 24 σπουδασταὶ τῆς Ἀνωτέρας Ἐκκλ. Σχολῆς, 7 τοῦ Ἀνωτ. Ἐκκλησι. Φροντιστηρίου, 7 τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, 4 τῆς Ἀνωτ. Σχολῆς Ἠλεκτρονικῶν, 4 διαφόρων τεχνικῶν καὶ λοιπῶν παρεμφερῶν πρὸς αὐτὰς Σχολῶν, 1 τῆς Σχολῆς Λογιστῶν καί, τέλος, 7 ἀπόφοιτοι καὶ 3 μαθηταὶ τῶν ἀνωτέρων τάξεων τοῦ Γυμνασίου.

Μέγα μέρος ἐκ τῶν εἰρημένων κατηχητῶν καὶ κατηχητριῶν παρηκολούθησε τὸ ἀναλογεῖν εἰς τὸ φύλον ἢ τὴν βαθμίδα τῆς διδασκαλίας τοῦ κατηχητικῶν φροντιστηρίου. Τρία ὑπῆρξαν τὰ κατὰ τὸ λῆξαν κατηχητικὸν ἔτος λειτουργήσαντα φροντιστήρια. Ἐξ αὐτῶν δὲ τὰ μὲν δύο πρῶτα ἐλειτούργησαν ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος χάριν τῶν κατηχητῶν καὶ κατηχητριῶν τῶν Κατωτέρων Κατηχητικῶν Σχολείων ἀντιστοίχως, τὸ δὲ τρίτον ἅπαξ τοῦ μηνὸς χάριν τοῦ λοιποῦ κατηχητικοῦ προσωπικοῦ τῶν Μέσων καὶ Ἀνωτέρων Κατηχητικῶν.

Δοκιμαστικά διδασκαλῖαι μετ' ἀναλόγου κριτικῆς, στοιχεῖα κατηχητικῆς καὶ ψυχοπαιδαγωγικῆς ἀφορώσης εἰς τὸν παῖδα, προκειμένου περὶ τῶν κατηχητῶν καὶ κατηχητριῶν τῶν Κατωτέρων, καὶ εἰς τὸν ἔφηβον, διὰ τοὺς τῶν Μέσων καὶ Ἀνωτέρων, ὀδηγίαι καὶ λοιπαὶ κατηχητικαὶ ὑποδείξεις ὑπῆρξεν ἡ ὕλη, ἡ ὁποία παρεδόθη ὑπὸ τοῦ ὑποφαινομένου ὡς καθηγητοῦ τῆς Κατηχητικῆς καὶ Διευθυντοῦ τοῦ Ἐργαστηρίου τῆς Χριστ. Παιδαγωγικῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου. Ἰδία ὡσάυτως φροντὶς κατεβλήθη διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ θρησκευτικοῦ ἄσματος εἰς τοὺς κατηχητὰς καὶ τὰς κατηχητριάς, χάριν, βεβαίως, τῶν μαθητῶν τῶν Κατωτέρων Κατηχητικῶν.

Ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ λοιπῶν ἐκδηλώσεων ἢ ἐνεργειῶν τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων ἀναφέρομεν ὡς τὴν πλέον χαρακτηριστικὴν τὴν, κατόπιν εἰδικοῦ μαθήματος καὶ εἰδικῶν ἐνθέρμων ὀδηγιῶν, συμμετοχὴν τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τῶν Κατηχητικῶν εἰς τὸν διοργανωθέντα ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἔρανον ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐξωτερικῆς Ἱεραποστολῆς, ὁ ὁποῖος ἀπέδωκεν εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν ἑλληνικῶν ὀρθοδόξων ἱεραποστολῶν τοῦ Ἐξωτικοῦ ποσὸν ὑπερβαῖνον τὰς 42.000 δραχμάς.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν φοιτησάντων εἰς τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα μαθητῶν καὶ μαθητριῶν ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν ἐν πρώτοις, ὅτι αὐτος κατὰ κανόνα ὑπῆρξε καταφανῶς ἀνώτερος τόσον ὡς πρὸς τὰ Κατώτερα Κατηχητικὰ, νοούμενα, βεβαίως, ἐναντι τῶν Μέσων καὶ Ἀνωτέρων ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὰ τῶν συνοικιῶν καὶ χωριῶν γενικῶς, τὰ ὅποια προηγήθησαν ἀριθμητικῶς τῶν τοῦ κέντρου τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης.

Κατὰ δεῦτερον καὶ εἰδικώτερον λόγον ὁ πίναξ τῶν ἐγγραφέντων καὶ φοιτησάντων κανονικῶς μαθητῶν καὶ μαθητριῶν ἔχει περίπου ὡς ἀκολούθως:

Εἶδος Κατηχητικοῦ | Ἐγγραφέντες | Παρακολουθήσαντες

Α' Κ α τ ὼ τ ε ρ α

1. Ἀρρένων	5.138	3.467
2. Θηλέων	6.054	3.820
3. Μικτὰ	580	489
Σύνολον	11.772	7.776

Β' Μ έ σ α

1. Ἀρρένων	1.575	1.176
2. Θηλέων	1.812	1.122
Σύνολον	3.387	2.298

Εἶδος Κατηχητικοῦ | Ἐγγραφέντες | Παρακολουθήσαντες

Γ' Ἀ ν ὼ τ ε ρ α

1. Ἀρρένων	654	463
2. Θηλέων	721	512
Σύνολον	1.375	975
Ἐν τῷ συνόλῳ	16.534	11.049

Θὰ ἦτο ἐν τούτοις ἀπαράδεκτος πᾶσα σκόπιμος παρασιώπησις τῶν ἀναγκῶν, τὰς ὁποίας καὶ κατὰ τὸ λῆξαν κατηχ. ἔτος ἀντιμετώπισε τὸ κατηχητικόν, ὡς εἶπον ἀνωτέρω, συγκρότημα, πέραν, βεβαίως τῆς ἀγαθῆς διαθέσεως καὶ τοῦ ἀπιστεῦτου ἐνίοτε μόχθου τῶν κοπιασάντων ἐντὸς αὐτοῦ λειτουργῶν, νοουμένων τούτων ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου ἐκκλησιαστικοῦ ἀρχοντος μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου μαθητοῦ.

Ἐξ αὐτῶν ἀναφέρομεν μόνον δύο: Πρῶτον, τὴν, ὡς ἐκ τῆς κρατούσης ἐν Ἑλλάδι ἐκκλησιαστικῆς τακτικῆς, παντελῆ σχεδὸν ἀπουσίαν ἐμμίσθων καὶ κυριολεκτικῶς ἀφωρισμένων εἰς τὸ ἔργον τῆς κατηχήσεως κατηχητῶν καὶ κατηχητριῶν. Καί, δεῦτερον, τὴν παρατηρουμένην εἰς σημαντικὸν ἀριθμὸν ἐνοριακῶν ναῶν ἔλλειψιν μιᾶς εἰδικῆς καὶ καταλλήλου διὰ τὸ κατηχητικὸν ἔργον στέγης.

Ὡς πρὸς τὴν δευτέραν δὲ ταύτην ἔλλειψιν ἐπιτραπήτω ἐν τέλει εἰς ἡμᾶς νὰ παρακαλέσωμεν θερμῶς ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου τὸν παριστάμενον Παναγιώτατον Μητροπολίτην Θεσσαλονίκης κ. Λεωνίδα, ὅπως ἐξ ἐπόψεως τῆς ἐννοίας καὶ πράξεως τῆς κατηχίσεως καὶ χριστιανικῆς ἀγωγῆς κηρύξη ἐν καιρῷ τὸ ἐπόμενο κατηχ. ἔτος ὡς ἔτος ἀνοικοδομήσεως τοῦ ἐλλείποντος μέρους τῆς στέγης τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων τῆς ὑπ' αὐτοῦ Ἱ. Μητροπόλεως.

Καὶ τοῦτο, χάριν ἰδίᾳ τῶν χιλιάδων νεαρῶν ὑπάρξεων, αἱ ὁποῖαι δὲν περιβάλλουν μόνον τὸν πρόσωπόν του μετὰ τοῦ ἀνήκοντος εἰς αὐτὸν σεβασμοῦ καὶ τῆς συνοδευούσης τὸν σεβασμὸν τοῦτον ἀγάπης, ἀλλὰ καὶ ἀναμένουν προθύμως τὰς πατρικὰς αὐτοῦ εὐλογίας κατὰ τὴν εὐσημον καὶ ἀληθῶς πανευτυχῆ ταύτην στιγμήν.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Δ. ΦΡΑΓΚΟΣ

Τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Κατηχητικῆς καὶ Ἐγκυκλοπαιδείας τῆς Θεολογίας
Γενικὸς Διευθυντὴς τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων
Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

ΩΣ ΟΡΘΟΔΟΕΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΥΜΝΩΔΙΑ *

Συνεχόμενος υπό βαθείας συναισθήσεως τιμῆς καὶ εὐθύνης, καθ' ἣν ὥραν ἀνέρχομαι τὰς βαθμίδας τοῦ ἱεροῦ τούτου βήματος, σπεύδω νὰ ἐκφράσω καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης τὰς εὐγνώμονας εὐχαριστίας μου πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Λαρίσης καὶ Πλαταμῶνος κ. κ. Θεολόγον διὰ τὴν τιμητικῶς πρὸς με ἀπευθυνθεῖσαν πρόσκλησιν, ὅπως, κατὰ τὴν ἀποψινὴν πνευματικὴν συμποσίασιν, ἀναπτύξω τὸ περὶ τῆς πατρῴας ἡμῶν Βυζαντινῆς Μουσικῆς θέμα, καθὼς ἐπίσης καὶ πρὸς τὸν προλαλήσαντα ἀγαπητὸν ἐν Χριστῷ ἀδελφὸν πανοσιολογιώτατον ἀρχιμ. κ. Ἰγνάτιον Μαδενλίδην, Ἱεροκλήρικα τῆς Ἱερᾶς ταύτης Μητροπόλεως διὰ τοὺς ὑπὲρ ἐμοῦ φιλόφρονας ἀλλὰ καὶ πλήρεις ἀγαπώσης ὑπερβολῆς λόγους του. Φοβοῦμαι ὅμως, μήπως ἡ ἀκολουθοῦσα πτωχὴ ἐμπειρία διαψεύσῃ τὴν μεγάλως προηγηθεῖσαν ἐκθείασιν, διὸ καὶ ἐξαιτοῦμαι τὰς εὐχὰς τοῦ Σεβασμιωτάτου καὶ τὰς προσευχὰς καὶ τὴν ἐπιεικῆ κρίσιν τοῦ ἀκροατηρίου ἐπὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πάντοτε ἐπικαίρου, ἀλλὰ καὶ πάντοτε ὑπὸ δεινῆς περιβαλλομένου παρεξηγήσεως θεματός μου, ὅπερ φέρει τὸν τίτλον: «Ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ, ὡς Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιαστικὴ Ὑμνωδία».

Σεβασμιώτατε Ποιμενάρχα τῆς Θεοσωστού ταύτης Μητροπόλεως,

Σεβαστοὶ καὶ ἀγαπητοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοὶ καὶ πατέρες,

Θεοφιλῆς καὶ φιλόμουσον ἀκροατήριον,

Καταρχόμενοι τῆς ἐκθέσεως τῶν σκέψεων ἡμῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος, κρίνομεν εὐκαιρον νὰ ἀναφέρωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς ἱστορικῆς προσελεύσεως τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἥτις ἀποτελεῖ «τὴν τέχνην τοῦ συγκινεῖν τὴν ψυχὴν διὰ καταλλήλων τοῦ ἤχου τροποποιήσεων καὶ συνδυασμῶν», κατὰ τὸν πλέον ἐπιτυχῆ καὶ πληρέστερον ὀρισμὸν. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἡ ποίησις καὶ ἡ μουσικὴ εἶναι τὰ δύο μόνα μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ δύναται νὰ ἐκφράσῃ τὸν ἄπειρον κόσμον τῶν συναισθημάτων της, ἰδίᾳ πρὸς τὸν Θεόν. Ἡδὴ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὁ ἄνθρωπος ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκη νὰ κάμῃ χρῆσιν τῶν δύο τούτων μέσων δίδων οὕτω διέξοδον εἰς τὸ ἔμφυτον θρησκευτικὸν του

συναίσθημα. Εἰδικώτερον παρ' Ὀμήρῳ οἱ Ἕλληνες «πανημέριοι μολπῇ Θεὸν ἰλάσκοντο». Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνέκαθεν, ὁμοῦ μετὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, ἐθεραπεύετο καὶ ἡ μουσικὴ εἰς τοιοῦτο σημεῖον, ὥστε νὰ πιστευῆται, ὅτι «εἰ διελέγοντο καὶ θεοὶ ἂν ἐλάλουν αὐτήν». (Πρβλ. παρὰ Π. Δημητροπούλῳ, Ἡ Μουσικὴ εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Λατρείαν, σ. 4 ἐπ.). Οὕτως ἡ μουσικὴ προσφυῶς ἀποκληθεῖσα καὶ «γλῶσσα τῆς καρδίας» ἐγένετο ἡ κοινὴ δι' ἅπαντας τοὺς λαοὺς τῆς γῆς διάλεκτος πρὸς ζωηρότεραν καὶ παθητικώτεραν ἐκφρασιν καὶ ἐκδήλωσιν τῶν πρὸς τὸν Θεὸν ποικίλων τῆς ψυχῆς συναισθημάτων.

Εἰς τὸν χώρον τῆς θρησκευτικῆς σφαίρας, καὶ δὴ καὶ τῆς ὀρθοδόξου, τὰ δύο ταῦτα μέσα ὀνομάζονται εἰδικώτερον Ὑμνολογία, ὡς πρὸς τὴν ποίησιν, καὶ ἱερὰ Ψαλμωδία ἢ Ὑμνωδία ὡς πρὸς τὴν μουσικὴν.

Ἡ ψαλμωδία, ἥτις καὶ μᾶς ἐνδιαφέρει ἀμέσως ἀπόψε, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Λατρείαν μας ἤδη ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἐπιγείου ἰδρύσεως τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι βέβαιον, ὅτι ἡ πρώτη ἐν Ἱεροσολύμοις χριστιανικὴ κοινότης ἐχρησιμοποίησεν ἐν τῇ Λατρείᾳ τοὺς εἰς τὰ πρῶτα αὐτῆς μέλη γνωστοὺς ἰουδαϊκοὺς ὕμνους, ὡς λ.χ. τὸν ὕμνον τῶν Τριῶν Παίδων, τὴν ᾠδὴν τοῦ Μωϋσέως κ.ἀ., ἐνστερνωθεῖσα τὰς ἐν τῇ Π.Δ. ἐπὶ τὸ ψάλλειν προτροπὰς: «Ψάλατε τῷ Κυρίῳ οἱ ὅσοι αὐτοῦ» (Ψαλμ. 29,4), «Ἄσωμεν καὶ ψαλοῦμεν τὰς δυναστείας σου» (Ψ. 20,14) καὶ «Ψαλῶ τῷ Θεῷ μου ἕως ὑπάρχω» (Ψαλ. 145,2), δι' ὧν καλεῖται ὁ πιστὸς νὰ ἐκφράσῃ διὰ τῆς Ψαλμωδίας τὸν αἶνον τῆς καρδίας του πρὸς τὸν Θεόν. Ἐνωρὶς ὅμως, ἤρχισε νὰ κατανοῆται ἡ ἀνάγκη δημιουργίας νέων ὕμνων, ἀκραιφνῶς χριστιανικῶν, ἀπευθυνομένων δηλ. ὄχι μόνον πρὸς τὸν Θεόν—Πατέρα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν Κύριον Ἰησοῦν κυρίως. Τὴν πρὸς τοῦτο ὄθησιν ὑπεστήριξαν ἐκθύμως καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, οὕτω δὲ τὰ νέα ποιητικὰ δημιουργήματα ᾠδήγησαν σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν νέας μορφῆς ἐκκλησιαστικοῦ μέλους, ὄχι πλέον δανείου ἐκ τῆς ἐβραϊκῆς μουσικῆς, ἐναντι τῆς ὁποίας οἱ χριστιανοὶ διέκειντο ἤδη ἀσυμπαθῶς, ἀλλὰ ἑλληνικοῦ.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ ἑλληνικὴ ποίησις καὶ ἡ μουσικὴ «εὐρίσκουν ἐν μὲν τῇ χριστιανικῇ λατρείᾳ τὸ κατάλληλον καὶ γόνιμον ἔδαφος πρὸς μεταφύτευσιν καὶ καλλιέργειαν, ἐν δὲ τῇ ἐκκλησιαστικῇ ποιήσει ἀτέρμονας ὀρίζοντας ἀναπτύξεως», ὧν τὸ ἀπόγειον ἐσημειώθη κατὰ τὴν ἐνδοξὸν βυζαντινὴν περίοδον, τὴν διὰ τοῦ ὀνόματός της χαρακτηρίζουσαν μέχρι τῆς σήμερον τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν Μουσικὴν.

* Ἡ ἀνωτέρω διάλεξις ἐδόθη τῇ 12-4-1970 ἐν Λαρίσῃ καὶ ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Ἀχιλλεῖου κατὰ τὴν αὐτόθι ὀργανωθεῖσαν μουσικοφιλολογικὴν ἐκδήλωσιν τῇ συμπράξει τοῦ βυζαντινοῦ χοροῦ τῶν ἐν Λαρίσῃ καὶ περιχώροις Ἱεροψαλτῶν, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Λαρίσης κ. κ. Θεολόγου, τῶν Ἀρχῶν τῆς πόλεως καὶ μεγάλου πλήθους λαοῦ.

Δὲν εἶναι βεβαίως τῆς παρουσίας στιγμῆς νὰ ἀναπτύξωμεν ἐν πλάτει τοὺς λόγους οἱ ὅποιοι ἀπὸ τε ἐπιστημονικῆς καὶ ἱστορικῆς ἀπόψεως συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς τῆς ἐκκλ. ἡμῶν μουσικῆς. Ἀνεξαρτήτως τοῦ γεγονότος ὅτι σοβαροὶ ἐπιστήμονες, ὡς ὁ ρώσος μουσικολόγος Γ. Ἀρνόλδος, ἀποκαλοῦν τὴν Β.Μ. «διάδοχον καὶ κληρονόμον τῆς ἀρχαίας ἑλλην. μουσικῆς», σήμερον ἐν τῇ μουσικολογίᾳ τῆς Δύσεως ὑφίσταται διχογνωμία τις περὶ τούτου. Παρὰ ταῦτα, ἡμεῖς μακρὰν πάσης μισαλλοδοξίας ἢ ἐθνοφυλετικῆς φιλοδοξίας ἰστάμενοι πιστεύομεν, ὅτι ἡ Β.Μ. εἶναι κατὰ βάσιν ἑλληνική, παραληφθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, καλλιεργηθεῖσα καὶ οἰκιοποιηθεῖσα ὑπ' αὐτῆς, ἀναπτυχθεῖσα ἐν τῷ Βυζαντίῳ εἰς ἀσυνήθη βαθμὸν καὶ τέλος παραδοθεῖσα εἰς ἡμᾶς ὡς ἐθνικὸν κειμήλιον καὶ ἱερά παρακαταθήκη. (Πρβλ. Μητροπολίτου Σεβρίας καὶ Κοζάνης Διονυσίου, Ἡ Βυζ. Μουσική ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἑλλην. Ἐκκλησίᾳ (Ἐπιτομή) ἐν «Οἰκοδομῇ» 1959, σ. 179).

Θὰ ἤμεθα ὅμως ἐν ταῦτῳ καὶ ἔξω τῆς πραγματικότητος καὶ μακρὰν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας, ἐὰν ἠθέλομεν ὑποστηρίξει, ὅτι ἡ σήμερον ἐν χρήσει εἰς τοὺς ναοὺς ἡμῶν Β.Μ. εἶναι καὶ ἡ ἀνόθευτος καὶ γνησία μουσική τοῦ Βυζαντίου. Ἀτυχῶς ἐν πολλοῖς ἡ μουσική, ἡ ὁποία ἐκτελεῖται σήμερον εἰς τοὺς ναοὺς, δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀνόθευτος, ἀλλὰ φέρει λεπτὸν ἐπικάλυμμα κωνιορτοῦ ξενικῆς, καὶ μάλιστα ἀνατολικῆς, ἐπιδράσεως. Αἱ βαρβαρικαὶ κατὰ τοῦ Ἔθνους ἡμῶν ἐπιδρομαὶ καὶ ἡ μακρῶν δουλεία ἐπέδρασαν καὶ ἐπὶ τῆς μουσικῆς, ὅχι βεβαίως εἰς βαθμὸν ἀλλοιοῦντα τὰς βάσεις καὶ τὸν χαρακτῆρα αὐτῆς, πάντως ὅμως εἰς βαθμὸν ἱκανόν, ὥστε νὰ παραποιῇ ἐλαφρῶς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν ὑμνωδίαν. Εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο καταλήγει καὶ ὁ πολὺς Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντῖνος ὁ Ε' ὁ Βαλλιάνης γράφων, ὅτι «ἡ ἐκκλ. μας μουσική, παρ' ὅλας τὰς τυχόν ἀλλοιώσεις καὶ ἐπιδράσεις ἔξωθεν δὲν μετέβαλε... τὸν οὐσιώδη αὐτῆς χαρακτῆρα, καὶ ἂν μὴ καθόλου, πάντως κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτῆς μέρος, εἶναι γνήσιον ἀπόσπασμα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς».

Διὰ τοῦτο καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ἀποκαθάρσεως τῆς Β.Μ. ἀπὸ παντὸς ξένου στοιχείου καθίσταται εἰς τὰς ἡμέρας ἡμῶν ἐπιτακτικὸν ὡς αἴτημα πρὸς ἀποκαταστάσιν τῶν μελῶν εἰς τὰ ἐκ παραδόσεως ψαλμωδιακὰ πρότυπα καὶ μέτρα, ἔχει δὲ ἤδη, ἔξ ὅσων γνωρίζομεν, ἀναληφθῆ σχετικὴ προσπάθεια ἐκ μέρους τῆς Ἱ. Συνόδου καὶ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν πρὸς συγκέντρωσιν τοῦ ἀπαραιτήτου ὕλικου διὰ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸ γνήσιον βυζαντινὸν μέλος, ὅπερ καὶ μόνον ἔχει καθαρῶς ἑλληνικὴν τὴν προέλευσιν.

Ἡ ἱστορικὴ ὅμως τοῦ θέματος ἔρευνα δὲν ἀποτελεῖ τὸ ἐπικεντρὸν τῆς ὁμιλίας ταύτης. Ἡμεῖς σκοποῦν ἔχομεν νὰ ἐκθέσωμεν μετὰ συντομίας ὠρισμένας «θέσεις» ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς ὡς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησιαστικῆς Ἑμνωδίας, ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι ἡ ὑπερθύμισις ἀληθειῶν τινῶν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου θέλει διαλύσει τυχόν παρεξηγήσεις καὶ ἀποκαταστήσει τὰ πράγματα εἰς τὴν κανονικὴν τῶν θέσιν.

1. Ἡ πρώτη καὶ βασικὴ ἡμῶν «θέσις» εἶναι ὅτι ἡ Β.Μ. εἶναι μουσικὴ «λατρευτικὴ» ἢ «προσευχτικὴ». Τὸ κέντρον τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἡμῶν κατέχει ἡ Λατρεία. Εἶναι εὐτύχημα, ὅτι ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία μας προσέδωκε τῷ αὐτῇ θέσιν εἰς τὴν Θ. Λατρείαν, διότι χάρις εἰς αὐτήν, ὡς ὁμολογεῖται, διεσώθη καὶ ὡς δόγμα καὶ ὡς παράδοσις καὶ ὡς βίωμα ἡ Ὁρθοδοξία, τὸ «σῶμα τοῦτο τὸ πνευματικόν, τούτέστιν ἡ Ἐκκλησία» κατὰ τὸν ἅγιον Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρεῖα (Στρωμ. 7,14). Καὶ κατέχει κεντρικὴν ὅπως θέσιν ἡ Λατρεία μας ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, διότι δι' αὐτῆς οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ συναντῶνται μετὰ τοῦ Δημιουργοῦ τοῦ παντός, ὑπερνικοῦν τὴν διάσπασιν τοῦ εἶναι καὶ τελειοῦν τὴν λύτρωσιν, τελεσιουργοῦντες ἀνα πᾶσαν στιγμὴν τὸ θαῦμα τῆς θεώσεως. Μέσα εἰς τὸν ὀρθόδοξον ναὸν «τὸ φθαρτὸν ἐνδύεται ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν ἐνδύεται ἀθανασίαν». Ἐκεῖ κυριαρχεῖ τὸ πνευματικὸν στοιχεῖον καὶ «τὰ κάτω τοῖς ἄνω συνομιλεῖ». Εἰς τὴν μυσταγωγικὴν ταύτην ἀτμοσφαιρᾶν τῆς ὀρθοδόξου πνευματικότητος καὶ εἰς τὸ κατ' αὐτὴν συντελούμενον θαῦμα ὑπουργεῖ, κατὰ θεῖαν ἐπίνευσιν, ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας Βυζαντινὴ Μουσική.

Λίαν ἐμφαντικῶς παρατηρῶν σχετικῶς ὁ Μ. Βασίλειος τονίζει, ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ εἶναι «τὸ τῶν ἀγγέλων ἔργον, τὸ οὐράνιον πολίτευμα, τὸ πνευματικὸν θυμίαμα», διὰ νὰ δεῖξῃ τὸν προεχόντως πνευματικὸν καὶ ἐκκλ. χαρακτῆρα τῆς (Ρ.Γ. 29,209) καὶ ἀλλαχοῦ διδάσκει, ὅτι τὸ Πανάγιον Πνεῦμα ἰδὸν ὅτι «δυσάγαγον πρὸς ἀρετὴν (εἶναι) τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων... τὸ ἐκ τῆς μελωδίας τερπνὸν τοῖς δόγμασιν ἐγκατέμιξεν, ἵνα τῷ προσηνεῖ καὶ λείψ τῆς ἀκοῆς τὸ ἐκ τῶν λόγων ὠφέλιμον λανθανόντως ὑποδεξώμεθα», ὑποδηλῶν οὕτω τὸν πραγματικὸν εἰς βάθος καὶ οὐσίαν σκοπὸν τῆς ἐκκλ. μουσικῆς, ἡ ὁποία οὕτω προσλαμβάνει ὑψηλὴν θέσιν μέσα εἰς τὸ καθόλου ἔργον τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν.

Ὡς ἐκ τούτου, ἡ Β.Μ., γέννημα καὶ θρέμμα τῆς Ὁρθοδόξιας, σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς τῆς Λατρείας μας καὶ ὁστοῦν ἐκ τῶν ὁστέων τῆς Ἐκκλησίας μας, ἔχει βαθὺ καὶ κατασκευτικὸν περιεχόμενον, «ὀξέως διακρινομένη τοῦ κοσμικοῦ ἄσματος». Τὸ πνεῦμα τοῦ ἐνδοκοσμικισμοῦ, ζωηρῶς ἐκφαινόμενον εἰς πλείστας ὅσας ἐκδηλώσεις τῆς ΡΚαθολικῆς Ἐκκλησίας, δὲν ἀφήκεν ἀνεπηρέαστον καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τῆς μουσικῆς. Ἡ εὐρωπαϊκὴ, λεγομένη, μουσικὴ καὶ λόγῳ ὕφους ἀλλὰ καὶ λόγῳ διαφορᾶς τῶν τονιῶν διαστημάτων, τῆς ἀνομοιότητος τῶν μουσικῶν γενῶν καὶ τῶν ἤχων, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν βυζαντινὴν, καὶ τῆς πτωχείας τῆς εἰς σημεῖα ποιότητος ὅπωςδῆποτε ὕστερεῖ τῆς γνησίας Β.Μ.. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἔλαβε πρό τινας χρόνους εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Ε.Λ.Σ. ἐν «φεστιβάλῳ» Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς ὅλων τῶν χριστιανικῶν ὁμολογιῶν. Ἠκούσθησαν μετὰ τῶν ἄλλων ἐκκλ. ἄσματα καὶ ὕμνοι τῆς Ρ.Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τῶν Προτεσταντῶν, τῶν Ὁρθοδόξων Ἀρμενίων, τῶν Καθολ. Ἀρμενίων, ἐν τέλει δὲ ὁ βυζαντινὸς χορὸς τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Ἀπὸ τὴν γενομένην

Η ΕΠΙΚΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ

Υ Π Ο Λ Ε Β Ζ Ι Λ Λ Ε

ΙΧ

ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ

ΩΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ

«Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν»
(Λουκ. 22,19).

45. Τὸ μυστήριον τοῦ Ὑπερφῶν ἦτο ἡ συγκεφαλαίωσις ὀλοκλήρου τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Κυρίου μας. Ἡ μυστηριακὴ εὐχαριστία εἶναι ἐκτὸς τοῦ σκοποῦ τῆς παρουσίας μελέτης. Ἄλλ' ὑπάρχει μία «εὐχαριστιακὴ» χρῆσις τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ὅλαι αἱ ἀπόψεις, τὰς ὁποίας εἶδομεν μέχρι τώρα, συγκεντροῦνται καὶ ἐνοποιοῦνται.

46. Ἡ ψυχὴ μας εἶναι ἐπίσης ἐν Ὑπερφῶν, ὅπου εἶς ἀόρατος Μυστικὸς Δεῖπνος ἠμπορεῖ νὰ λάβῃ χώραν ὅποτεδήποτε. Ὁ Κύριός μας μᾶς λέγει μυστικῶς, ὅπως καὶ εἰς τοὺς παλαιούς: «Ἐπιθυμία ἐπεθύ-

ἀβιάστως σύγκρισιν κατεφάνη ἀφ' ἐνός μὲν ἡ πτωχεία τῶν μουσικῶν μελῶν τῶν ἑτεροδόξων, παρὰ τὴν ἀψογον ἐκτέλεσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ πλοῦτος τῆς βυζαντινῆς Μουσικῆς καὶ ἡ δυνατότης αὐτῆς πρὸς δημιουργίαν θρησκευτικῆς ἀτμοσφαιρας. Διὰ μίαν ἀκόμη φοράν κατέστη σαφές, ὅτι ἡ εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ ἀκουομένη ἐντὸς τοῦ ὀρθοδόξου ναοῦ στερεῖται ἱερῶν κἀλλους καὶ ἰδιαιτέρως τῶν ἀπαραιτήτων ἐκείνων στοιχείων τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἔχῃ ἡ εἰς λειτουργικὴν χρῆσιν μουσικὴ: τῆς ἱεροπρεπειας καὶ σεμνότητος. Δὲν ὑποβιβάζομεν, οὐδ' ὑποτιμῶμεν τὴν ἀξίαν τῆς θύραθεν ἢ ἄλλως «θυμελικῆς» μουσικῆς. Ἐκεῖ ὅπου ἔχει τὴν θέσιν τῆς καταξιώνει τὴν ὑπαρξίν τῆς καὶ προσφέρει πολλά. Ὅμως ἐντὸς τοῦ κλίματος τῆς Ὀρθοδοξίας ἡ ξενικὴ αὕτη μουσικὴ δὲν εὐρίσκειται οἰκεία. Κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον «ἀνελευθερίας γὰρ καὶ ταπεινότητος ἔκγονα πάθη ἐκ τοῦ τοιοῦδε τῆς μουσικῆς εἶδους (δηλ. τῆς κοσμικῆς) ἐγγίνεσθαι πέφυκεν» (Παραίνεσις πρὸς τοὺς νέους). Ἐνῶ ἀντιθέτως τὸ «πατροπαράδοτον ἄσμα» τῆς Β.Μ. ἐντὸς τῆς Ὀρθοδόξου Λατρείας εὐρίσκει τὸ φυσικὸν αὐτοῦ πλαίσιον συμβάλλον θετικῶς, ὅπως οἱ πιστοὶ «τὰς ψυχὰς ἐκπαιδεύωνται», ἵνα καὶ πάλιν κατὰ τὸν οὐρανοφάντορα εἴπωμεν. Ἐπομένως, ὁ λατρευτικὸς καὶ προσευχητικὸς χαρακτήρ τῆς Β.Μ. διασώζεται μέσα εἰς τὸ ὀρθόδοξον κλίμα καὶ ἀποτελεῖ ὁ χαρακτήρ οὗτος τὴν εἰδοποιὸν διαφορὰν αὐτῆς ἀπὸ πάσης ἄλλης μουσικῆς.

(Συνεχίζεται)

Ἀρχιμ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ·Ι·ΔΗΣ

μησα τοῦτο τὸ πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν¹... Ποῦ ἔστι τὸ κατάλυμα ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω,²...ἐκεῖ ἐτοιμάσατε»³. Αἱ λέξεις αὗται δὲν ἔχουν ἐφαρμογὴν μόνον εἰς τὸν ὀρατὸν Μυστικὸν Δεῖπνον τοῦ Κυρίου. Ἔχουν ἐπίσης ἐφαρμογὴν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν εὐχαριστίαν, ἡ ὁποία, καίτοι μόνον πνευματικὴ, εἶναι πολὺ πραγματικὴ. Εἰς τὴν ὀρατὴν εὐχαριστίαν ὁ Ἰησοῦς προσφέρεται ὑπὸ τὰ εἶδη τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου. Εἰς τὴν ἐντὸς ἡμῶν εὐχαριστίαν ἠμπορεῖ νὰ δηλωθῇ καὶ προσδιορισθῇ μόνον μετὰ τὸ ὄνομα Του. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ ἐπικλήσις τοῦ Ἁγίου ὀνόματος ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ ἀπὸ ἡμᾶς ἐν εἶδος εὐχαριστίας.

47. Ἡ ἀρχικὴ ἔννοια τῆς «εὐχαριστίας» εἶναι: εὐχαριστήριος δοξολογία. Ὁ ἐσωτερικὸς μας Μυστικὸς Δεῖπνος θὰ εἶναι ἐν πρώτοις μία εὐχαριστήριος δοξολογία περὶ τῆς μεγάλης δωρεᾶς — τῆς δωρεᾶς ἡ ὁποία ἔγινεν εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ Πατρὸς ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Υἱοῦ Του. «Δι' αὐτοῦ... ἀναφέρωμεν θυσίαν αἰνέσεως διὰ παντὸς τῷ Θεῷ»⁴. Ἡ Γραφὴ ἀμέσως ἐξηγεῖ τὴν φύσιν αὐτῆς τῆς θείας αἰνέσεως: «...τοῦτ' ἔστι καρπὸν χειλέων ὁμολογούντων τῷ ὀνόματι αὐτοῦ». Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἰδέα τοῦ ὀνόματος συνδέεται μετὰ ἐκείνην τῆς εὐχαριστηρίου δοξολογίας. Δὲν ἠμποροῦμεν, ἐνῶ προφέρωμεν τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ, νὰ εὐχαριστήσωμεν μόνον τὸν Πατέρα, διότι μᾶς ἔχει δώσει τὸν Υἱόν Του, ἢ ν' ἀπευθύνωμεν τὰς εὐχαριστίας μας πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ ἰδίου τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ἠμποροῦμεν νὰ καταστήσωμεν τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ οὐσίαν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς θείας αἰνέσεως τῆς ἀπευθυνομένης εἰς τὸν Πατέρα, ἔκφρασιν τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τῶν εὐχαριστιῶν μας.

48. Κάθε εὐχαριστία εἶναι μία προσφορά. «Καὶ ἔσονται τῷ Κυρίῳ προσάγοντες θυσίαν ἐν δικαιοσύνῃ»⁵. Δὲν ἠμποροῦμεν νὰ προσφέρωμεν εἰς τὸν Πατέρα μίαν καλλιτέραν προσφοράν, παρὰ τὸ πρόσωπον τοῦ Υἱοῦ Του Ἰησοῦ. Αὐτὴ ἡ προσφορά μόνον εἶναι ἀξία τοῦ Πατρὸς. Ἡ προσφορά μας τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὸν Πατέρα Του εἶναι ἐν μετὰ τὴν προσφοράν τὴν ὁποίαν ὁ Ἰησοῦς αἰωνίως κάμνει προσφέρον Ἐαυτὸν, διότι πῶς θὰ ἠμπορούσαμεν μόνοι, νὰ προσφέρωμεν τὸν Χριστόν; Διὰ νὰ δώσωμεν ἐν συγκεκριμένον σχῆμα εἰς τὴν προσφοράν μας, θὰ εὐρωμεν πιθανῶς βοθητικὸν τὸ νὰ προσφέρωμεν τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ. Θὰ προσφέρωμεν ὡς δῶρον εἰς τὸν Θεὸν τὸ Ἅγιον ὄνομα, ὡς ἕαν τοῦτο ἦτο ἄρτος καὶ οἶνος.

1. Λουκ. 22,15.

2. Λουκ. 22,14.

3. Λουκ. 22,12.

4. Ἐβρ. 13,15.

5. Μαλαχ. 3,3.

49. Ὁ Κύριος κατὰ τὸν Μυστικὸν Του Δεῖπνον, προσέφερεν εἰς τοὺς Μαθητάς Του ἄρτον, τὸν ὁποῖον ἔσπασε, καὶ οἶνον, τὸν ὁποῖον ἔχυσε. Προσέφερε μίαν ζωὴν, ἢ ὁποῖα ἐδόθη, τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα Του, ἔτοιμα γιὰ τὴν θυσίαν. Ὅταν ἐσωτερικῶς προσφέρωμεν τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸν Πατέρα Του, θὰ Τὸν προσφέρωμεν πάντοτε ὡς θῦμα—θυσιασθὲν καὶ θριαμβεῦον: «Ἄξιόν ἐστι τὸ ἄρνιον τὸ ἐσφαγμένον λαβεῖν... τιμὴν καὶ δόξαν καὶ εὐλογίαν»⁶. Ἄς προσφέρωμεν τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ μὲ τὴν συναίσθησιν ὅτι ἐπλήθημεν καὶ ἐγιναμεν λευκοὶ («ἐν τῷ αἵματι σοῦ ἁρνίου»⁷). Αὕτη εἶναι ἡ χρῆσις τῆς θυσίας τοῦ Ἁγίου Ὀνόματος. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι σκεπτόμεθα περὶ μιᾶς νέας θυσίας τοῦ Σταυροῦ. Τὸ Ἅγιον ὄνομα χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν θυσίαν, δὲν εἶναι παρὰ ἐν μέσον διὰ νὰ ἐφαρμοσθοῦν εἰς ἡμᾶς, ἐδῶ καὶ τώρα, οἱ καρποὶ τῆς τελείας ἀφιερώσεως, τῆς γενομένης ἅπαξ διὰ παντός. Μᾶς βοηθεῖ εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς γενικῆς ἱερωσύνης, διὰ νὰ κάμωμεν πνευματικῶς πραγματικὴν καὶ παροῦσαν τὴν αἰώνιον θυσίαν τοῦ Χριστοῦ. Ἡ εὐχαριστιακὴ χρῆσις τοῦ Ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ θὰ μᾶς ὑπενθυμίζη ἐπίσης, ὅτι δὲν ἠμποροῦμεν νὰ γίνωμεν ἐν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ, θύτου καὶ θύματος, ἐὰν δὲν προσφέρωμεν ἐντὸς Αὐτοῦ, ἐντὸς τοῦ Ὀνόματός Του, τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα μας: «Ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ εὐδόκησας. Τότε εἶπον· ἰδοὺ ἡκω»⁸.

50. Δὲν ὑπάρχει Μυστικὸς Δεῖπνος τοῦ Κυρίου χωρὶς κοινωνίαν. Ἡ ἐσωτερικὴ μας εὐχαριστία, ἐπίσης, εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἢ παράδοσις ἔχει ὀνομάσει («πνευματικὴν κοινωνίαν»), δηλαδή, μία τροφή ἐκ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς πίστεως, χωρὶς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ὀρατῶν στοιχείων τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου. «Ὁ ἄρτος τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ζῶν διδοὺς τῷ κόσμῳ... ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς»⁹. Ὁ Ἰησοῦς πάντοτε παραμένει ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, τὸν ὁποῖον ἠμποροῦμεν νὰ δεχθῶμεν ὡς τροφήν, ἀκόμη καὶ ὅταν δὲν συμμετέχωμεν εἰς οἰοδήποτε μυστηριακὸν στοιχεῖον: «Τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιῶν, ἢ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν»¹⁰. ἠμποροῦμεν νὰ ἔχωμεν μίαν καθαρῶς πνευματικὴν καὶ ἀόρατον εἴσοδον εἰς τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸς ὁ ἐσωτερικὸς, ἀλλὰ πολὺ πραγματικὸς, τρόπος προσεγγίσεως τοῦ Κυρίου μας, διαφέρει ἀπὸ οἰανδήποτε ἄλλην προσέγγισιν τοῦ Προσώπου Του, διότι ἐδῶ εἶναι ἐν εἰδικὸν δῶρον καὶ κέρδος, μία εἰδικὴ χάρις, μία εἰδικὴ συγγένεια μεταξὺ τοῦ Κυρίου μας, ὡς τροφῆς καὶ τροφῆς, καὶ ἡμῶν οἱ ὁποῖοι συμμετέχομεν (καίτοι ἀοράτως) εἰς αὐτὴν τὴν τροφήν. Τώρα ἡ πνευματικὴ αὕτη κοινωνία τοῦ θείου Ἄρτου τῆς ζωῆς, τοῦ Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Σωτῆρος, γίνεται εὐκολωτέρα, ὅταν λαμβάνῃ ἐκφρασιν

εἰς τὸ Ἅγιον ὄνομα, δεχομένη ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ τὸ σχῆμα τῆς, τὴν μορφήν καὶ τὴν ὑποστήριξιν. ἠμποροῦμεν νὰ προσφέρωμεν τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μας, μὲ εἰδικὸν σκοπὸν τὴν τροφήν τῆς ψυχῆς μας ἐξ αὐτοῦ, ἢ μᾶλλον ἐκ τοῦ ἱεροῦ Σώματος καὶ τοῦ πολυτίμου Αἵματος, τὰ ὁποῖα ἐπιχειροῦμεν νὰ προσεγγίσωμεν δι' αὐτῆς. Μία τοιαύτη κοινωνία ἠμπορεῖ νὰ ἀνανεοῦται τόσον συχνά, ὅσον ἐπιθυμοῦμεν. Μακρὰν ἀπὸ ἡμᾶς τὸ λάθος τῆς χρησιμοποίησεως ἐπιπολαίως ἢ μειωτικῶς τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου τοῦ Κυρίου, ὡς οὗτος τελεῖται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐλπίζεται, ὅτι ὁ καθείς, ὁ ὁποῖος ἀκολουθεῖ τὸν τρόπον τοῦ Ὀνόματος, ἠμπορεῖ νὰ λάβῃ πείραν, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ εἶναι μία πνευματικὴ τροφή καὶ ὅτι μεταφέρει εἰς τὰς πεινασμένας ψυχὰς τὸν Ἄρτον τῆς ζωῆς. «Κύριε, πάντοτε δὸς ἡμῖν τὸν ἄρτον τοῦτον»¹¹. Εἰς τὸν ἄρτον αὐτόν, εἰς τὸ ὄνομα αὐτό, εὐρίσκομεν ἑαυτοὺς ἠνωμένους μὲ ὅλους ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι μετέχουν εἰς τὸ ἴδιον μεσσιανικὸν δεῖπνον: «Ὅτι εἰς ἄρτος, ἐν σῶμα οἱ πολλοὶ ἔσμεν· οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἐνὸς ἄρτου μετέχομεν»¹².

51. Διὰ τῆς Εὐχαριστίας («τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλομεν, ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ»¹³). Ἡ Εὐχαριστία εἶναι μία προσδοκία τῆς αἰωνίου βασιλείας. Αὕτη ἢ «εὐχαριστιακὴ» χρῆσις τοῦ Ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ, μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὴν «ἐσχατολογικὴν» χρῆσιν του, δηλαδή, εἰς τὴν ἐπικλήσιν τοῦ Ὀνόματος ἐν σχέσει πρὸς τὸ «τέλος» καὶ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυρίου μας. Ἐκάστη ἐπικλήσις τοῦ Ἁγίου Ὀνόματος θὰ ἔπροπε νὰ εἶναι μία ἐπείγουσα φιλοτιμία πρὸς τὴν τελικὴν ἐπανένωσίν μας μετὰ τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν. Μία τοιαύτη φιλοτιμία σχετίζεται πρὸς τὸ τέλος τοῦ κόσμου καὶ τὴν θριαμβευτικὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἔχει μίαν πλησιεστέρην σχέσιν πρὸς τὰς εὐκαιριακάς (καί, ὅπως θὰ ἔπροπε νὰ ζητοῦμεν, συγχωτέρας) ἐπεμβάσεις τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν γῆνιν ὑπαρξίν μας, πρὸς τὰς θαυμασίας καὶ ἰσχυράς εἰσόδους εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν μας καὶ ἀκόμη περισσότερον εἰς τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ εἰς ἡμᾶς κατὰ τὸν χρόνον τοῦ θανάτου μας. Ὑπάρχει εἰς τρόπον νὰ λέγωμεν «Ἰησοῦ», ὁ ὁποῖος εἶναι μία προπαρασκευὴ διὰ τὸν θάνατον, μία προσμονὴ τοῦ θανάτου, νοουμένου ὡς ἡ μακρόθεν ἀναμενομένη ἐμφάνισις τοῦ Φίλου, («ὄν οὐκ εἰδότες ἀγαπάτε»¹⁴, μία κλήσις δι' αὐτὴν τὴν ὑπερτάτην συνάντησιν, καὶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἐν πέταγμα τῆς καρδίας μας πέραν τῶν ἐμποδίων. Ὅταν κατ' αὐτόν τὸν τρόπον λέγωμεν «Ἰησοῦ», ἡ περιπόθητος κραυγὴ τοῦ Παύλου «ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, ἢ ζωὴ ἡμῶν»¹⁵, καὶ ἡ κραυγὴ τοῦ Ἰωάννου «ἔρχου Κύριε Ἰησοῦ»¹⁶, εἶναι ἤδη φανεραί.

6. Ἀποκ. 5,12.
7. Ἀποκ. 7,14.
8. Ἐβρ. 10,6-7.
9. Ἰωάν. 6,33,48.
10. Ἰωάν. 6,63.

11. Ἰωάν. 6,34.
12. Α' Κορ. 10,17.
13. Α' Κορ. 11,26.
14. Α' Πέτρ. 1,8.
15. Κολοσ. 3,4.
16. Ἀποκ. 22,20.

X

ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ
ΚΑΙ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

«Τεθέσθαι τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον ὡς
περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν»
(Ἰωάν. 2,32).

52. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ κατέλαβε μίαν ἐξέ-
χουσαν θέσιν εἰς τὸ μήνυμα καὶ τὴν πράξιν τῶν Ἀ-
ποστόλων. Ἐκλήρυττον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ,
ἐθεράπευον τοὺς ἀσθενεῖς, ἐπίσης ἐν τῷ ὀνόματι
Του ἔλεγον εἰς τὸν Θεόν: «Δὸς τοῖς δούλοις Σου...
καὶ σημεῖα καὶ τέρατα γίνεσθαι διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ
ἀγίου παιδός σου Ἰησοῦ»¹. Δι' αὐτῶν «ἐμεγαλύνετο
τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ»². Μόνον μετὰ τὴν Πεντη-
κοστὴν οἱ Ἀπόστολοι ἀνεκοίνωσαν τὸ ὄνομα «μετὰ
δυνάμεως». Ὁ Ἰησοῦς εἶπεν εἰς αὐτούς: «Λήψετε
δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς»³.
Εἰς αὐτὴν τὴν «πεντηκοστιανὴν» χρῆσιν τοῦ ὀνό-
ματος τοῦ Ἰησοῦ εὐρίσκομεν καθαρὰν μαρτυρίαν τοῦ
συνδέσμου μετὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τοῦ ὀ-
νόματος. Μία τοιαύτη πεντηκοστιανὴ χρῆσις τοῦ
ὀνόματος δὲν περιορίζεται εἰς τοὺς Ἀποστόλους.
Ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶπε μόνον περὶ τῶν Ἀποστόλων
ἀλλὰ καὶ περὶ ὄλων τῶν «πιστευσόντων»: «Ἐν τῷ
ὀνόματι μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσι· γλώσσαις λαλήσουσι
καιναῖς... ἐπὶ ἀρρώστους χεῖρας ἐπιθήσουσι, καὶ καλῶς
ἔξουσιν»⁴. Μόνον ἡ ἀπουσία θερμῆς πίστεως καὶ ἀ-
γάπης μᾶς ἐμποδίζει νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὸ ὄνο-
μα μετὰ τὴν δύναμιν τοῦ Πνεύματος. Ἐὰν πραγματικῶς
ἀκολουθῶμεν τὴν ὁδὸν τοῦ ὀνόματος θὰ ἔλθῃ και-
ρὸς ὅταν θὰ εἴμεθα ἱκανοὶ (χωρὶς ὑπερηφάνειαν, χωρὶς
αὐταρέσκειαν) νὰ διακηρύξωμεν τὴν δόξαν τοῦ Κυ-
ρίου μας καὶ νὰ βοηθήσωμεν ἄλλους ἀνθρώπους διὰ
τῶν «σημείων». Αὐτός, τοῦ ὁποῦ ἡ καρδία γίνεται
δοχεῖον τοῦ Ἁγίου ὀνόματος, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ δι-
στάσῃ νὰ μεταβῆ καὶ ἐπαναλάβῃ εἰς ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι
ἔχουν ἀνάγκη πνευματικῆς ἢ σωματικῆς ἀνακουφι-
σεως, τοὺς λόγους τοῦ Πέτρου: «Ἀργύριον καὶ χρυ-
σίον οὐχ ὑπάρχει μοι· ὁ δὲ ἔχω τοῦτό σοι δίδωμι· ἐν
τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου ἔγειρε
καὶ περιπάτει»⁵. Ὡ, εἶθε τὸ Πνεῦμα τῆς Πεντηκο-
στῆς νὰ ἔλθῃ «ἐν εἶδει πυρίνων γλωσσῶν» καὶ νὰ
γράψῃ ἐντὸς ἡμῶν τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ!

53. Ἡ πεντηκοστιανὴ χρῆσις τοῦ ὀνόματος δὲν
εἶναι παρὰ μία ἀποψὶς τῆς προσεγγίσεώς μας πρὸς τὸ
Ἅγιον Πνεῦμα διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ. Τὸ
ὄνομα θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς ἄλλα ἐσωτερικώτερα
βιώματα τοῦ Πνεύματος. Ἐνῶ προφέρωμεν τὸ ὄνομα

ἡμποροῦμεν νὰ ρίψωμεν ἐν γρήγορον βλέμμα εἰς τὴν
σχέσιν μεταξὺ τοῦ Πνεύματος καὶ τοῦ Ἰησοῦ. Ὑπάρ-
χει κάποια στάσις τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸν Ἰησοῦν
καὶ τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὸ Πνεῦμα. Ἐπαναλαμβάνοντες
τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ εὐρίσκομεθα, ὡς εἰπώμεν, εἰς
τὸ σταυροδρόμιον, ὅπου συναντῶνται αὐταὶ αἱ δύο
«κινήσεις».

54. Ὅταν ὁ Ἰησοῦς ἐβαπτίσθη, κατέβη «τὸ
Πνεῦμα τὸ Ἅγιον σωματικῶς τῷ εἶδει ὡσεὶ περι-
στερὰ ἐπ' αὐτόν». Ἡ κάθοδος τῆς περιστερᾶς εἶναι
ἡ ἀρίστη ἐκφρασις τῆς στάσεως τοῦ Πνεύματος πρὸς
τὸν Κύριόν μας. Ἄς προσπαθῆσωμεν τώρα, καθ' ὃν
χρόνον λέγωμεν τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ, νὰ συμπέσω-
μεν, ἐὰν ἡμποροῦμεν νὰ ἐκφρασθῶμεν οὕτω, μετὰ τῆς
κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ κινήσεως τοῦ Πνεύμα-
τος καὶ μετὰ τοῦ Πνεύματος, τὸ ὅποῖον διευθύνεται
ὑπὸ τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Ἰησοῦν, βλέποντες πρὸς τὸν
Ἰησοῦν, ἐρχόμενοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Ἄς προσπαθῆ-
σωμεν νὰ ἐνωθῶμεν — τόσον, ὅσον ἐν δημιουργη-
μῶν ἡμπορεῖ νὰ ἐνωθῆ μετὰ μίαν θεῖαν πράξιν — μετὰ τὴν πτῆ-
σιν τῆς περιστερᾶς («τίς δώσει μοι πτέρυγας ὡσεὶ
περιστερᾶς...») καὶ μετὰ τὰ τραφερά αἰσθήματα τὰ ἐκ-
φραζόμενα ὑπὸ τῆς φωνῆς τῆς: «Φωνὴ τῆς τρυγόνος
ἠκούσθη ἐν τῇ γῇ ἡμῶν...»⁶. Πρὶν ἢ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα
ἀρχίσῃ νὰ «ὑπερεντυγχάνῃ ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοῖς
ἀλαλήτοις»⁷, ἦτο καὶ αἰώνιως παραμένει ὁ «στενα-
γμὸς» πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Τὸ βιβλίον τῆς Ἀποκαλύ-
ψεως μᾶς δεικνύει τὸ Πνεῦμα, μαζὺ μετὰ τὴν Νύμφην
(δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησίαν) νὰ κράξῃ πρὸς τὸν Κύριόν
μας. Ὅταν ἀπαγγέλωμεν τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ,
ἡμποροῦμεν νὰ τὸ κατανοήσωμεν ὡς τὸν στεναγμὸν
καὶ τὴν πνοὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὡς τὴν ἐκφρα-
σὴν τῆς ἐπιθυμίας καὶ τῆς λαχάρης τοῦ Πνεύματος.
Θὰ εἰσαχθῶμεν τοιουτοτρόπως (συμφώνως πρὸς τὴν
ἀσθενή μας ἀνθρωπίνην ἱκανότητα) εἰς τὸ μυστήριον
τῆς ὑπὸ ἀγάπης διαπνεομένης σχέσεως μεταξὺ τοῦ
Ἁγίου Πνεύματος καὶ τοῦ Υἱοῦ.

55. Ἀντιστρόφως τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ ἡμπορεῖ
ἐπίσης νὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ συμπέσωμεν μετὰ τὴν στά-
σιν τοῦ Κυρίου μας πρὸς τὸ Πνεῦμα. Ὁ Ἰησοῦς
συνελήφθη ὑπὸ τῆς Μαρίας «ἐκ Πνεύματος Ἁγίου»⁸.
Παρέμεινε καθ' ὅλην τὴν ἐπίγειον ζωὴν Του (καὶ
ἀκόμη παραμένει) ὁ τέλειος δέκτης τῆς Δωρεᾶς, ἀφη-
σε τὸ Πνεῦμα νὰ λάβῃ πλήρη κατοχὴν Αὐτοῦ, φερό-
μενος «ὑπὸ τοῦ Πνεύματος»⁹ ἢ ὀδηγούμενος ὑπ'
αὐτοῦ. Ἐξέβαλλε τὰ δαιμόνια «ἐν Πνεύματι Θεοῦ»¹⁰.
Ἐπέστρεψεν ἐκ τῆς ἐρήμου «ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύ-
ματος»¹¹. Ἐδήλωσε: «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ»¹².

6. Λουκ. 3,22.

7. Ψαλμ. 55,7.

8. Ἄσμα 2,12.

9. Ρωμ. 3,26.

10. Ματθ. 1,20.

11. Ματθ. 4,1.

12. Ματθ. 14,28.

13. Λουκ. 4,14.

14. Λουκ. 4,18.

1. Πράξ. 4,29-30.

2. Πράξ. 19,17.

3. Πράξ. 1,8.

4. Μάρκ. 16,17-18.

5. Πράξ. 3,6.

Σ Χ Ε Δ Ι Ο Ν

ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΟΛΟΓΙΚΗΣ

ΘΕΜΕΛΙΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ*

Γ' Η ΕΚΚΛΗΣΙΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΕΝ ΤΗ ΠΡΑΞΕΙ

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν κατευθύνσεων τῆς πατερικῆς Ἐκκλησιολογίας, συνάγεται ὅτι ἡ ὀρθόδοξος Ποιμαντικὴ ὀφείλει νὰ ἐπιδιώκη εἰς ὅλας τὰς ἐκφάνσεις τῆς τῆν «ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆν κοινωνίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος», ἥτοι τῆν ἐκκλησιοποίησιν τῶν Χριστιανῶν.

Εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν δὲν ἔχει θέσιν ἡ ἀτομιστικὴ Ποιμαντικὴ καλλιέργειας ἠθικῶν χαρακτήρων ἢ ὠλοκληρωμένων αὐτονόμως προσωπικότητων ἢ συναισθηματικῆς σταθερῶν τύπων ἢ τιμῶν πολιτῶν, ἀλλ' ἡ Ποιμαντικὴ τοῦ «καταρτισμοῦ¹ τῶν ἁγίων» (Ἐφ. δ' 12) διὰ τῆς ἐνώσεως καὶ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 398.

1. Εἶναι χαρακτηριστικόν, ὅτι τὸν «καταρτισμὸν» τῶν ἁγίων, τὸν ὁποῖον ἡ πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολὴ θέτει ὡς σκοπὸν τῶν διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν λειτουργημάτων, ὁ καθηγητῆς Τρεμπέλας ἐρμηνεύει: «τούς πρότερον ἐξηθρωμένους ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ κεχωρισμένους ἀλλήλων ἀνθρώπους νὰ ἀποκα-

Εἰς ὅλα αὐτὰ ὁ Ἰησοῦς δεικνύει μίαν ταπεινὴν εὐπέθειαν πρὸς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Προφέροντες τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ ἡμποροῦμεν (ὅσον τοῦτο εἶναι δεδομένον εἰς τὸν ἄνθρωπον) νὰ κάμωμεν ἑαυτοὺς ἐν μετὰ αὐτὸν εἰς αὐτὴν τὴν παράδοσιν εἰς τὸ Πνεῦμα. Ἄλλ' ἐπίσης ἡμποροῦμεν νὰ κάμωμεν ἑαυτοὺς ἐν μετὰ αὐτόν, ὡς τὸ ἀρχικὸν σημεῖον ἀπὸ τοῦ ὁποῖον τὸ Πνεῦμα στέλλεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους: «Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήφεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν¹⁵... πέμψω αὐτόν πρὸς ὑμᾶς¹⁶». ἡμποροῦμεν νὰ ἴδωμεν τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ ὡς τὴν ἐστίαν, ἀπὸ τῆν ὁποίαν τὸ Πνεῦμα ἀκτινοβολεῖ πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα· ἡμποροῦμεν νὰ ἴδωμεν τὸν Ἰησοῦν ὡς τὸ στόμα, ἀπὸ τοῦ ὁποῖον τὸ Πνεῦμα ἐκπνέεται. Τοιούτοτρόπως εἰς τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ, ἡμποροῦμεν νὰ συνδεθῶμεν μετὰ αὐτὰς τὰς δύο στιγμὰς: τὴν πλήρωσιν τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τὸ Πνεῦμα καὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Πνεύματος ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ. Πρόδος εἰς τὴν ἐπίκλησιν τοῦ Ἁγίου ὀνόματος εἶναι ἡ πρόδος εἰς τὴν γνῶσιν «τοῦ Πνεύματος τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ»¹⁷.

(Συνεχίζεται) Μετάφρ. Πρωτοπρ. Κων. Φούσκα, Δ.Θ. καὶ Φ.

15. Ἰωάν. 16,15.

16. Ἰωάν. 16,7.

17. Γαλάτ. 4,6.

αὐξήσεως αὐτῶν εἰς ἓν σῶμα, τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὴν Ἐκκλησίαν, ὅπου καὶ ἡ Ἁγία Τριάς, καὶ ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος, καὶ οἱ ἅγιοι Ἄγγελοι, καὶ οἱ ἅγιοι Πάντες, καὶ ἡ υἰοθεσία, καὶ ἡ ἀπολύτρωσις, καὶ ἡ δικαιοσύνη, καὶ ὁ ἁγιασμός, καὶ ἡ αἰώνιος ζωὴ, καὶ ἡ ἐνώσις Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, καὶ ἡ ἀνάκρασις κτιστοῦ καὶ ἀκτιστοῦ, καὶ ἡ θέωσις καὶ πάντα τὰ σωτηριώδη καὶ ἀφέλιμα. Ὅθεν, ἡ Ἐκκλησία, ὡς σῶμα Χριστοῦ, δὲν εἶναι μόνον ἡ κοιτίς τῆς Ποιμαντικῆς, ὁ χῶρος ἐκ τοῦ ὁποῖου πηγάζει καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἀσκεῖται αὕτη, ἀλλὰ καὶ ὁ σκοπὸς αὐτῆς, ἐφ' ὅσον Σωτηριολογία καὶ Ἐκκλησιολογία συμπύκνουν.

Εἶναι ὡς ἐκ τούτου ἀνάγκη νὰ ἀνακαλύψωμεν καὶ ἀσκήσωμεν καὶ πάλιν τὴν ἐκκλησιοκεντρικὴν Ποιμαντικὴν εἰς ὅλας τὰς πτυχὰς τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τῆς θείας Λειτουργίας καὶ τῶν λοιπῶν ἱερῶν Μυστηρίων.

1. Θεία Λειτουργία, ἱερὰ Μυστήρια.

Ἡ θ. Λειτουργία—Εὐχαριστία, εἶναι τὸ κέντρον καὶ ἡ ἔκφρασις τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας². Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ εὐχαριστιακὴ εὐχὴ τῆς Διδάχης τῶν Ἀποστόλων: «Ὡσπερ ἦν τοῦτο τὸ κλάσμα διεσκορπισμένον ἐπάνω τῶν ὄρεων καὶ συναχθὲν ἐγένετο ἓν, οὕτω συναχθήτω σου ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς εἰς τὴν σὴν Βασιλείαν...» (Διδ. IX). «Μνήσθητι, κύριε, τῆς Ἐκκλησίας σου τοῦ ρυθισθαι αὐτὴν ἀπὸ παντός πονηροῦ καὶ τελειῶσαι αὐτὴν ἐν τῇ ἀγάπῃ σου, καὶ σύναξον αὐτὴν ἀπὸ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, τὴν ἁγιασθεῖσαν εἰς τὴν σὴν βασιλείαν, ἣν ἠτοίμασας αὐτῇ» (Διδ. X)³. Ἐδῶ εἰς τὴν Λειτουργίαν τὰ ξένα τέκνα τοῦ Θεοῦ συναγόνται, ἐνοῦνται εἰς «ἐνὸς πνεύματος ἁγίου κοινωνίαν» καὶ κατὰ τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν «κοινωνία λέγεται τε καὶ ἐστὶν ἀληθῶς διὰ τὸ κοινωνεῖν ἡμᾶς δι' αὐτῆς τῷ Χριστῷ καὶ μετέχειν αὐτοῦ τῆς σαρκός τε καὶ τῆς θεότητος, κοινωνεῖν δὲ καὶ ἐνοῦσθαι ἀλλήλοις, δι' αὐτῆς ἐπεὶ γὰρ ἐξ ἐνός ἄρτου

πιστῶ εἰς ἀρμονικὴν πρὸς ἀλλήλους ἐνωσιν...», ἐφ' ὅσον «τὸ καταρτίζειν κυριολεκτικῶς σημαίνει ἀποκαθιστᾶν τι εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ, ὁσοῦν ἐξηθρωμένον εἰς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ ἀρθρωσιν», (Ἰπομν. εἰς τὰς Ἐπιστ., τόμ. 2ος, Ἀθήναι 1956², σελ. 125.).

2. Πρβλ. Ἰω. Καρμίρη, Ἐκκλησία, ἐν Θ.Η.Ε., τ. 5ος, σελ. 478.

3. Β.Ε.Π., τ. 2, σελ. 218.

μεταλαμβάνομεν οἱ πάντες ἐν σῶμα Χριστοῦ, καὶ ἐν αἷμα, καὶ ἀλλήλων μέλη γινόμεθα, σύσσωμοι Χριστοῦ χρηματίζοντες»⁴. Ἡ ἐκκλησιολογικὴ σημασία τῆς θ. Εὐχαριστίας, ἡ ὁποία εἶναι τόσον προφανῆς εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνὸν ἔχει σήμερον ἀτονήσει εἰς τὴν συνειδησίμ μας⁵.

Τὸ ἔργον καὶ ἡ ἀποστολὴ τῆς συγχρόνου Ποιμαντικῆς εἶναι προφανῆ: νὰ καθοδηγήσουν τοὺς πιστοὺς νὰ ζοῦν τὴν Λειτουργίαν ὄχι ἀπλῶς ὡς ὑποχρέωσιν λατρείας τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὡς σύναξιν τῆς οἰκογενείας τῶν καὶ μετοχῆν εἰς τὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἐνεργοποίησις τῶν σήμερον παθητικῶς παρακολουθούτων λειτουργουμένων διὰ συμπλαμφιδίας καὶ κοινῆς ἀπαγγελίας τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως καὶ τῆς Κυριακῆς προσευχῆς, ἡ ἀνάγνωσις εὐχῶν τινῶν εἰς ἐπήκοον τῶν πιστῶν (αἱ περισσότερα εὐχαὶ τῆς θ. Λειτουργίας, συντεταγμένα εἰς τὸ πρῶτον πρόσωπον τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ, προϋποθέτου τὴν συμμετοχὴν ὄλων τῶν ἐκκλησιαζομένων)⁶, ἡ συχνὴ θεία μετάληψις, ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ὑψηλοῦ εἰκονοστασίου διὰ χαμηλοτέρου εἰκονοστασίου ἢ διὰ παλαιοχριστιανικοῦ στηθαίου θὰ διηκολύνον κατὰ πολὺ τὴν ἐπανεύρεσιν τῆς ἐκκλησιολογικῆς διαστάσεως τῆς θείας Λειτουργίας.

Πρέπει ἐπίσης νὰ ἀνακαλύψωμεν τὴν ἐκκλησιολογικὴν σημασίαν καὶ ὄλων τῶν ἄλλων Μυστηρίων, τὰ ὁποία ὁμοῦ μετὰ τῆς θ. Εὐχαριστίας συγκαροτοῦν, συνιστοῦν καὶ ἀποκαλύπτουν τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς τὴν τελείαν, ἐν τῷ σῶματι τοῦ Χριστοῦ ἔνωσιν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων: Τὸ Βάπτισμα, ὡς τὸ Μυστήριον τῆς ἀπαρνήσεως τοῦ παλαιοῦ κόσμου καὶ τῆς ἐνσωματώσεως εἰς τὴν καινὴν κτίσιν τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ

4. Ἐκδ. Ὁρθοδ. Πίστεως Δ', Περὶ τῶν ἁγίων καὶ ἀχράντων τοῦ Θεοῦ Μυστηρίων.

5. Κατὰ τὸν Ἰω. Ζηζιούλαν: «Ἡ Εὐχαριστία ἔχει συνδεθῆ εἰς τὴν συνειδησίμ μας μετὰ μίαν ἐκδήλωσιν εὐσεβισμοῦ, ὁ ὁποῖος τὴν θεωρεῖ ὡς ἀντικείμενον, ὡς πρᾶγμα καὶ ὡς μέσον ἐκδηλώσεως τῆς εὐσεβείας μας ἢ ἐξυπηρέτησεως τῆς σωτηρίας μας. Ἀλλ' ἡ ἀρχαία ἀντίληψις περὶ Εὐχαριστίας τὴν ἀντιμετωπίζει ὄχι μόνον οὕτε κυρίως ὡς πρᾶγμα, ἀλλ' ὡς πρᾶξιν, ὡς λειτουργίαν (ὁ ὀρθόδοξος αὐτὸς ὅρος εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸς), καὶ μάλιστα ὡς πρᾶξιν συνάξεως, ὡς κοινὴν καθολικὴν ἐκδήλωσιν τῆς ὅλης Ἐκκλησίας καὶ ὄχι ὡς κατὰ μέρος σχέσιν ἐνὸς ἐκάστου μετὰ τοῦ Θεοῦ» (Ἡ Εὐχαριστιακὴ θεώρησις τοῦ κόσμου καὶ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, ἐν Ἀχριστιανικῶν Συμπόσιον, Ἀθήναι 1967, σελ. 184).

6. Πρβλ. διὰ τῆς Βασιλικῆς παραγγέλλουσιν εἰς τοὺς λειτουργοὺς ὅπως ἀναγινώσκουν τὰς εὐχὰς (μὴ κατὰ τὸ σεσημασμένον, ἀλλὰ μετὰ φωνῆς τῷ πιστωτῶ λαῷ ἐξακουομένης τὴν θείαν προσκομιδὴν καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι προσευχὴν ποιεῖσθαι πρὸς τὸ κἀντεῦθεν τὰς τῶν ἀκούοντων ψυχὰς εἰς πλείονα κατάνυξιν καὶ τὴν πρὸς τὸν δεσπότην Θεὸν διανίστασθαι δοξολογίαν... Διὰ ταῦτα τοῖσιν προσήκει τὴν ἐπὶ τῆς ἁγίας προσκομιδῆς καὶ τὰς ἄλλας προσευχὰς μετὰ φωνῆς παρὰ τῶν ὁσιωτάτων ἐπισκόπων τε καὶ πρεσβυτέρων προσφέρεσθαι τῷ κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι γνωσκόντων τῶν ὁσιωτάτων ἱερέων, ὡς, εἰπερ τι τούτων παρίδοιεν, καὶ τῆ φοβερᾷ κρίσει τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπολογήσονται, καὶ οὐδὲ ἡμεῖς ταῦτα γινώσκοντες ἐφησυχάσομεν ἢ ἀνεκδίκητα καταλιπούμεν» (Βιβλ. 3, τίτλ. 1, θεμ. 19, Ἐκδ. Ἰω. Δ. Ζέπου, Ἐν Ἀθήναις 1910, τ. 1, σελ. 151-152).

Χρῖσμα, ὡς τὸ Μυστήριον τῆς σφραγίσεως τῆς ἐνότητος αὐτῆς διὰ τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τὴν Ἱερωσύνην, ὡς τὸ Μυστήριον τῆς καθοσιώσεως τῶν λειτουργῶν τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας. Τὴν Μετάνοιαν, ὡς τὸ Μυστήριον τῆς διὰ τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν ἀποκαταστάσεως τοῦ μετανοοῦντος μέλους εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωσίαν⁷. Τὸν Γάμον, ὡς τὸ Μυστήριον τῆς ἐν Χριστῷ ἐνώσεως τῶν συζύγων, κατὰ τὸ ὁποῖον συντελεῖται τὸ «πέραςμα» καὶ κατὰ συνέπειαν ἢ μεταμόρφωσις τοῦ «φυσικοῦ» γάμου εἰς τὰς διαστάσεις τῆς Ἐκκλησίας («τὸ Μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν, ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν» (Ἐφεσ. ε' 32)⁸. Τὸ Εὐχέλαιον, ὡς τὸ Μυστήριον τῆς ψυχικῆς καὶ σωματικῆς ἱατρείας τῶν ἀσθενῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας («ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας»), διὰ νὰ ἀποδοθοῦν καὶ πάλιν ὑγιᾶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν⁹.

Ἐκ τῆς συντόμου αὐτῆς ἐκκλησιολογικῆς ἀναλύσεως τῶν Μυστηρίων βλέπομεν ὅτι ὅλα τὰ Μυστήρια εἶναι στιγμαὶ καὶ ὄψεις τοῦ ἐνὸς καὶ μεγάλου μυστηρίου, τοῦ μυστηρίου τῆς μεταξὺ ἡμῶν παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, ἤτοι τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας. Ἴδου διατὶ οἱ ὀρθόδοξοι δὲν ἐνδιαφερόμεθα τόσον διὰ νὰ καθορίσωμεν τὸν ἀκριβῆ ἀριθμὸν τῶν Μυστηρίων, ἐφ' ὅσον μυστήριον εἶναι ἢ ὅλη ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας¹⁰.

7. Ἡ ἁμαρτία διαιρεῖ, διασπᾶ τὴν ἐνότητα, ἀπεκκλησιοποιεῖ. Ὁ μετανοῶν συμφιλοῦται καὶ ἐπανερχεταὶ ὄχι μόνον εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν (Μιρναϊός, ΡΓ 71, 508B καὶ 852B). Ὁ Ἱερεὺς, ὡς πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας, τὸν δέχεται ἐπιστρέφοντα καὶ τὸν ἀποκαθιστᾶ. Ἔγει λοιπὸν καὶ ἡ Μετάνοια ἐκκλησιολογικὸν χαρακτήρα. Εἶναι ἰσὺν χαρακτηριστικὴ ἐν προκειμένῳ ἡ συγχορηγικὴ εὐχὴ Παλαιστίνου Ἐξομολογητῆριον τοῦ ἸΗ' αἰῶνος: «Κύριε ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας τῶν δούλων σου ὁ ἐλεῆμων καὶ μακροθύμος... αὐτὸς καὶ νῦν παρακλήθητι ἐπὶ τὸν δούλον σου: δεῖνα: καὶ παράσχου αὐτῷ τρόπον μετανοίας καὶ συγγνώμην ἁμαρτιῶν, συγχωρῶν αὐτῷ πᾶν πλημμέλημα, ἐκούσίον τε καὶ ἀκούσιον. Διὰ τὴν ἀγάθη καὶ ἐνώσιν αὐτῶν τῆς ἁγίας σου Ἐκκλησίας, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν...» (Χρυσόστομ. Θέματα, Νομοκάνων Παλαιστίνος. Ἀνεκδοτὸν Ἐξομολογητῆριον τοῦ ἸΗ' αἰῶνος. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ «Ἀρχαίου Ἐκκλ. καὶ Καν. Δικαίου», τ. Η', τευχ. 2ον, 1953, σελ. 12-13). Περισσότερα περὶ τῆς ἐκκλησιολογικῆς σημασίας τῆς Μετανοίας καὶ τῶν λοιπῶν μυστηρίων βλ. ἡμετέραν ἐργασίαν «Ἡ ποιμαντικὴ μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν φυλακισμένων», Ἀθήναι 1969, σελ. 115-124.

8. Ἀλεξ. Σμέμαν, Θεολογία καὶ Εὐχαριστία, ἐν «Θεολογία, Ἀλήθεια καὶ Ζωή», Ἀθήναι 1962, σελ. 115.

9. Εἰς μίαν τῶν εὐχῶν τοῦ ἁγίου Εὐελαίου ὁ Ἱερεὺς παρακαλεῖ διὰ τὴν ἴασιν τοῦ ἀσθενοῦς λέγων: «σῶν καὶ ὀλόκληρον χάρισαι αὐτὸν τῇ Ἐκκλησίᾳ σου, εὐαρεστοῦντα καὶ ποιοῦντα τὸ θέλημά σου».

10. Κατὰ τὸν T. W a r e, ὁ κατάλογος τῶν 7 Μυστηρίων ἐσταθεροποιήθη μόνον κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα, ὅταν ἡ Λατινικὴ ἐπίδρασις ἐφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς. Πρὸ τῆς χρονολογίας αὐτῆς οἱ ὀρθόδοξοι συγγραφεῖς ποικίλλουν σημαντικῶς, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν Μυστηρίων. Ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ὁμιλεῖ περὶ δύο, ὁ Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης περὶ ἕξ, ὁ Ἰωάσαφ, Μητροπολίτης Ἐφέσου (15ος αἰὼν), περὶ δέκα καὶ ἐκ τῶν Βυζαντινῶν Θεολόγων, ὅσοι πράγματι ὁμιλοῦν περὶ ἑπτὰ, διαφέρουν ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν αὐτῶν. (T. W a r e, The Orthodox Church, 1964, σελ. 282).

2. Κήρυγμα - Κατήχησις.

Εἶναι κοινὸς τόπος ὅτι τὸ ὀρθόδοξον Κήρυγμα καὶ ἡ Κατήχησις πρέπει νὰ εἶναι χριστοκεντρικά. Διὰ νὰ εἶναι ὅμως ἀληθῶς χριστοκεντρικά, πρέπει νὰ εἶναι καὶ τριαδοκεντρικά καὶ ἐκκλησιοκεντρικά. Ἐκκλησιοκεντρικά δὲ εἶναι, ὅταν ἔχουν τὴν Ἐκκλησίαν ὡς πηγὴν, σκοπὸν καὶ περιεχόμενον των. Πηγάζουν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, διότι ἡ Ἐκκλησία μόνη εἶναι ὁ ἀλάθητος κηρύξ τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος. Σκοπὸν ἔχουν τὴν οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ δι' αὐτὸ τὸ περιεχόμενον των εἶναι μυσταγωγικόν, ἤτοι εἰσάγει εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας¹¹. Ἡ ἠθικολογία καὶ ἡ κοινωνιολογία τοῦ ὀρθοδόξου κηρύγματος εἶναι τελειῶς διάφορος ἀπὸ τὴν φιλοσοφικὴν ἠθικὴν καὶ κοινωνιολογίαν. Ἡ Εὐαγγελικὴ ἠθικὴ ἢ μᾶλλον ἡ ἀγιότης εἶναι πέρα τῶν διακρίσεων τῶν αὐτονόμων ἢ ἑτερονόμων συστημάτων. Εἶναι χριστολογικὴ, πνευματολογικὴ καὶ δι' αὐτὸ ἐκκλησιολογικὴ, ἐφ' ὅσον εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συσσωματώσεως τῶν πιστῶν εἰς τὸν Χριστὸν καὶ ὁ καρπὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνοντο πόρνης μέλη (Πρβλ. Α' Κορινθ. στ' 15-20). Οἱ Χριστιανοὶ ἐπίσης δὲν δύνανται νὰ ψεύδονται, διότι εἶναι «ἀλλήλων μέλη» (Ἐφ. δ' 25). Ἡ πίστις, ἡ ἀγάπη, ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ ἐλεημοσύνη ἔχουν ἐπίσης ἐκκλησιολογικὸν χαρακτήρα¹².

3. Φιλανθρωπία.

Ἡ πρόνοια ἢ τὸ φιλανθρωπικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ παροχὴ ἠθικῆς καὶ ψυχολογικῆς συμπαρστάσεως καὶ παραμυθίας πρὸς τοὺς ψυχικῶς πάσχοντας ἀσκεῖται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἀποκάλυψις τῆς ἀληθείας, τὴν ὁποῖαν ζῆ αὕτη. Ἡ ἀλήθεια αὕτη εἶναι ὅτι οἱ Χριστιανοὶ εἶναι «μέλη Χριστοῦ» καὶ «ἀλλήλων μέλη», καὶ συνεπῶς δὲν εἶναι δυνατόν παρὰ «εἶτε πάσχει ἓν μέλος» νὰ συμπασχουν «πάντα τὰ μέλη», «εἶτε δοξάζεται ἓν μέλος», νὰ συγχαίρουν «πάντα τὰ μέλη» (Α' Κορ. ιβ' 26).

Ἡ φιλανθρωπία δὲν ἀποτελεῖ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν διακοσμητικὸν στοιχεῖον ἢ εὐκαιρίαν διὰ προβολὴν τῶν λειτουργῶν της ἢ ἀκόμη καὶ μέσον διὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον, ἀλλ' ἐπακόλουθον τῆς οὐσίας της, ὡς σῶματος Χριστοῦ.

Ὅσον οἱ Χριστιανοὶ χριστοποιοῦνται, τόσον καὶ ἡ Ἐκκλησία ζῆ τὸν «παροξυσμὸν τῆς ἀγάπης»

11. Πρβλ. καὶ τὰ ἐξῆς σχετικῶς τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κοζάνης Διονυσίου: «...διότι ἐκεῖνο ποὺ προέχει πάντοτε εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἡ ἀγωγή, ἐν προκειμένῳ δὲ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀγωγή... νὰ διδαχθοῦν οἱ Χριστιανοὶ μας ὅ,τι λέγεται καὶ ὅ,τι γίνεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ νὰ μάθουν νὰ ἀγαποῦν τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας. Ἄν δὲν ξεκινήσωμεν ἀπὸ ἐδῶ, Χριστιανοὺς δὲν κάμνομεν διότι, ἂν δὲν ἔχωμε ἀνθρώπους μὲ ἐκκλησιαστικὸν φρόνημα, οὔτε Χριστιανοὺς ἔχομεν (Οἰκοδομὴ, Γραπτὸν Κήρυγμα, ἐν Κοζάνῃ 1965, σελ. 275-276).

12. Πρβλ. Ἄθ. Γ. Ἰ. ἐβ. τ. τ. ε, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 197 καὶ ἐξ.

(Ἐβρ. ι' 24), τὸν ὁποῖον ἐξῆ καὶ ἡ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων: «πάντες δὲ οἱ πιστεύσαντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἶχον ἅπαντα κοινὰ» (Πράξ. β' 14-15), «καὶ οὐδὲ εἰς τί τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι» (Πρξ. δ' 32), «οὐδὲ γὰρ ἐνδεῆς τις ἦν ἐν αὐτοῖς» (Πρξ. δ' 34)¹³. Ὁμοίως καὶ οἱ Χριστιανοὶ τῶν μεταποστολικῶν χρόνων, οἱ ὁποῖοι ζοῦν τὴν Ἐκκλησίαν ὡς σῶμα Χριστοῦ, ὅταν δὲν ἔχουν τὴν ἐχέρειαν νὰ διαθρέψουν ἐνδεεῖς, «δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας νηστεύουν», διὰ νὰ παράσχουν εἰς αὐτοὺς «τὴν ἀναγκαίαν τροφήν¹⁴. Κατὰ δὲ τὸν Κλήμεντα Ρώμης, «ἐπιστάμεθα πολλοὺς ἐν ἡμῖν παραδεδωκότας ἑαυτοὺς εἰς δεσμά, ὅπως ἑτέρους λυτρώσονται· πολλοὶ ἑαυτοὺς παρέδωκαν εἰς δουλείαν, καὶ λαβόντες τὰς τιμὰς αὐτῶν ἑτέρους ἐψώμισαν»¹⁵.

Οἱ θησαυροὶ τῆς Ἐκκλησίας ἦσαν τὸ πλῆθος τῶν γερόντων, πτωχῶν, ἀσθενῶν καὶ ἄλλων ἀναξιοπαθούντων, τοὺς ὁποῖους ἡ Ἐκκλησία συνετήρει¹⁶. Αἱ Διαταγαὶ τῶν Ἀποστόλων συνιστοῦν πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς νὰ βοηθοῦν «πάση σπουδῇ» τοὺς ἐν δεσμοῖς καὶ ἐξορία ἀδελφούς, «τὰ μέλη ὑμῶν ρυόμενοι ἐκ χειρῶν ἀθέσμων»¹⁷. Διαγράφουν ἐπίσης τὰ καθήκοντα τοῦ Ἐπισκόπου, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχίαν ὑπεύθυνος διὰ τὸ φιλανθρωπικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον εἶναι ὁ πατὴρ αὐτῆς: «Ὑμεῖς οὖν, ὧ ἐπίσκοποι, μεριμνήσατε περὶ τῆς ἀνατροφῆς αὐτῶν, μηδὲν ἐλλείποντες αὐτοῖς τοῖς μὲν ὀρφανοῖς παρέχοντες τὰ γονέων ταῖς δὲ χήραις τὰ ἀνδρῶν, τοῖς ἀκμαίοις τοὺς γάμους, τεχνίτη ἔργον, ἀδρανῆ ἔλεος, ξένοις στέγος, πεινώσι ψωμόν, διψῶσι ποτόν, γυμνοῖς ἐνδυμα, νοσοῦσιν θέαν, φυλακίταις βοήθειαν. Πρὸς τούτοις πλείων ὑμῖν ἔστω φροντίς περὶ τῶν ἐν ὀρφανία ὅπως αὐτοῖς μηδὲν ἐνδέη, τῇ μὲν παρθένῳ μέχρις ἂν ἔλθῃ εἰς ὥραν γάμου καὶ ἐκδώτε αὐτὴν ἀδελφῷ, τῷ δὲ παιδί χορηγίαν πρὸς τὸ καὶ τέχνην ἐκμαθεῖν καὶ διατρέφεσθαι ἐκ τῆς ἐπιχορηγίας, ἵνα ὅταν δεξιῶς τὴν τέχνην κατορθώσῃ τὸ τηλικαῦτα δύνηται καὶ τὰ τῆς τέχνης ἐργαλεῖα ἑαυτῷ πρᾶσθαι ὅπως μηκέτι βαρύνῃ τὴν τῶν ἀδελφῶν ἀνυπόκριτον εἰς αὐτὸν ἀγάπην ἀλλ' ἑαυτῷ ἐπιχορηγῇ»¹⁸.

13. Πρβλ. τί λέγει σχετικῶς ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος: «Ὅρα εὐθέως ὅση ἡ ἐπίδοσις. Οὐ γὰρ ἐν ταῖς εὐχαῖς μόνον ἡ κοινωνία, οὐδὲ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ... Καὶ πάντα εἶχον κοινά. Τοῦτο πολιτεία ἀγγελικὴ, μηδὲν αὐτῶν λέγειν ἴδιον εἶναι. Ἐντεῦθεν ἡ ρίζα τῶν κακῶν ἐξεκόπη... οὐκ ἦν τὸ ψυχρὸν ῥῆμα τὸ ἐμὸν καὶ τὸ σὸν (Ὁμιλ. εἰς τὰς Πρξ., PG 60, 286).

14. Ἀριστοτείδου, Ἀπολογία 15, Β.Ε.Π., τ. 3, σελ. 149.

15. Κλήμεντος Ρώμης, Α' Κορινθ., LVI, Β.Ε.Π. τ. 1, σελ. 34.

16. Πρβλ. Ἀμ. Ἀλιβιζάτου, Ἡ κοινωνικὴ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἐν Ἀθήναις 1925, σελ. 27.

17. Διαταγαὶ Ἀποστόλων, Ε', II, 2, Β.Ε.Π., τ. 2, σελ. 76.

18. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 69. Πρβλ. καὶ: «Ἀκολούθως οὖν τιμᾶτε πρεσβυτέρους, κατηχητάς, διακόνους χρησίμους, χήρας εὖ βεβηγμένας, ὀρφανούς ὡς Ἐκκλησίας τέκνα» (Κλήμεντος Ρώμης, Γ' Ὁμιλ., Β.Ε.Π., τ. 1, σελ. 99, 56).

Είναι επίσης αξιοπρόσεκτον, ότι αί εὐποροῦσαι Ἐκκλησίαι ἐπεξέτειναν τὴν φιλανθρωπικὴν τῶν δραστηριοτήτων καὶ ὑπὲρ τῶν ἀπομακρυσμένων ἀκόμη Ἐκκλησιῶν, τῶν ὁποίων τὰ μέλη ὑπέφερον οἰκονομικῶς. Ἡ μεγάλη ἀπόστασις δὲν ἠμπόδιζε τοὺς εὐπόρους ἢ ὀλιγώτερον ἀπόρους Χριστιανούς νὰ σπεύδουν εἰς βοήθειαν τῶν ἐνδεῶν ἀδελφῶν τῶν, τοὺς ὁποίους συνετήρουν ὡς μέλη τοῦ ἰδίου σώματος¹⁹.

Ἀπόδειξιν τῆς ἐκκλησιολογικῆς θεμελιώσεως τοῦ ἀσκουμένου ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας προνοιακοῦ ἔργου εὐρίσκουμεν ὄχι μόνον εἰς τὰς παλαιετικὰς ὁμιλίαις τῶν Πατέρων²⁰, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ γεγονός ὅτι «ἐνωρίτατα ἐμφανίζεται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ σύνδεσις τοῦ Κυριακοῦ δείπνου πρὸς τὴν ἰδέαν καὶ τὴν πρᾶξιν τοῦ φιλανθρωπικοῦ ἔργου, δηλ. τῶν ἐράνων (τῶν λογιῶν)»²¹ ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοὺς ἐν τοῖς φιλανθρωπικοῖς ἰδρύμασι ὑπηρετοῦντας εἴτε ὡς διευθυντάς, εἴτε ὡς ὑπηρέτας, εἴτε ὡς οἰκονόμους κλπ. ἀνήγαγεν εἰς τὴν τάξιν τῶν κατωτέρων κληρικῶν (ξενοδόχοι, νοσοκόμοι, πτωχοτρόφοι, βρεφοτρόφοι, ὄρφανοτρόφοι)²² καὶ τὰς διακονούσας εἰς τὴν ἐκκλ. φιλανθρωπίαν γυναῖκας εἰς τὴν τάξιν τῶν «χρηῶν» καὶ τῶν «διακονισσῶν»²³.

Τὸ θαυμαστὸν τοῦτο πνεῦμα τῆς ἐκκλησιοκεντρικῆς προνοίας, τὸ ὁποῖον ἐθαυματούργησε καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησίας²⁴

19. Πρβλ. *λογίας Ἁπ. Παύλου ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων*, ὡς καὶ κατωτέρω σύστασιν Ἰω. Χρυσόστομοιο: «Εἰ γὰρ τὰς εὐχὰς ποιῆσθαι δεῖ, φησὶν ὑπὲρ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς ἀπὸ περᾶτων ἕως περᾶτων τῆς οἰκουμένης, πολλῶν μᾶλλον καὶ τὴν πρόνοιαν ὑπὲρ ἀπάσης αὐτῆς ἐνδείκνυσθαι δεῖ καὶ ὁμοίως, ἀπάσων κήδεσθαι καὶ μεριμνᾶν πάσας» (PG 50, 602).

20. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ κατωτέρω περικοπή ἐκ τοῦ ἱεροῦ Χρυσόστομοιο: «Τί λέγεις, ἄνθρωπος ὢν καὶ τῆς αὐτῆς κοινωνῶν φύσεως, μᾶλλον δέ, εἰ δεῖ φύσεως κοινωνίαν εἰπεῖν κεφαλὴν μίαν ἔχων τὸν Χριστόν, τομᾶς εἰπεῖν, ὅτι οὐδὲν σοι κοινόν ἐστι πρὸς τὰ μέλη τὰ σά: Πῶς οὖν τὸν Χριστόν ὁμολογεῖς σὺ κεφαλὴν εἶναι τῆς Ἐκκλησίας; καὶ γὰρ ἡ κεφαλὴ πάντα τὰ μέλη συνάπτειν πέφυκε, καὶ πρὸς αὐτὰ μετὰ ἀκριβείας ἐπιστρέφει τε καὶ συνδεῖν. Εἰ δὲ μηδὲν κοινὸν ἔχῃς πρὸς τὸ μέλος σου οὐδὲ πρὸς τὸν ἀδελφόν σου ἔχεις τι κοινόν, οὐδὲ κεφαλὴν ἔχεις τὸν Χριστόν» (Λόγος Α' κατὰ Ἰουδαίων, PG 48, 848).

21. Δ. Ν. Μωραΐτου, Ἱστορία τῆς Χριστ. Λατρείας, ἐν Ε.Ε.Θ.Σ., τ. ΙΕ' (1963), σελ. 879.

22. Πρβλ. Ἀμ. Ἀλιβιζάτου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 50.

23. Πρβλ. Εὐαγ. Θεοδώρου, Ἡρώιδες τῆς Χριστ. ἀγάπης. Αἱ διακόνισσαι διὰ τῶν αἰώνων, Ἀθήναι 1949.

24. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν Κ. Ἀμαντον, «ὁ Χριστιανισμὸς θὰ ὀργανώσῃ καὶ κοινωνικὴν πρόνοιαν εἰς τὸ Βυζάντιον χωρὶς νὰ χρειασθῇ εἰδικὴν ἐπέμβασιν τοῦ Κράτους» (Κω ν. Ἀμάντου, Ἱστορία τοῦ Βυζαντ. Κράτους, τόμ. Α', Ἀθήναι 1953, σελ. 29) καὶ «Ἡ φιλανθρωπία καὶ ἀγάπη, τὴν ὁποίαν ἐκαλλιέργησεν ὁ Χριστιανισμὸς διὰ τῆς Ἐκκλησίας, τῶν κληρικῶν, τῶν μοναχῶν καὶ ἐν γένει τῶν Χριστιανῶν κατέστησε περιττὴν τὴν φροντίδα τοῦ Κράτους. Τὸ Κράτος ἐφρόντιζε μόνον περὶ ἀνοικοδομήσεως πόλεων ἐν καιρῷ σεισμῶν ἢ ἄλλων καταστροφῶν, περὶ ἀκουφισμοῦ φέρων ἐν καιρῷ ἐπιδρομῶν καὶ περὶ ἐξαγορᾶς ἢ ἀνταλλαγῆς αἰχμαλώτων. Τὰ λοιπὰ ἔργα ὅλα ἀνήκαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν ἐφρόντιζαν ἐν ἐνισχύουσι πολλαπλῶς» (ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 34).

ἀκόμη καὶ μεταξὺ τῶν μοναχῶν²⁵, πρέπει καὶ πάλιν νὰ διαποτίσῃ κάθε μορφήν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας φιλανθρωπίας, ἡ ὁποία σήμερον ἐν πολλοῖς φυτοζωεῖ, στερουμένη τῆς ἐκκλησιολογικῆς θεμελιώσεως.

4. Ὁργάνωσις, πολίτευμα.

Ὁφείλομεν τέλος νὰ ἀνακαλύψωμεν ἐκ νέου τὴν ἐκκλησιολογικὴν σημασίαν τῆς ὀργανώσεως καὶ τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Ἐπίσκοπος, εἰς τόπον καὶ τύπον Θεοῦ καὶ Χριστοῦ, καὶ οἱ συνεργάται του πρεσβύτεροι, εἰς τύπον καὶ τόπον συνεδρίου Ἀποστόλων, δὲν εἶναι διοικηταὶ μᾶς θρησκευτικῆς γραφειοκρατικῆς ὀργανώσεως, ἀλλὰ ποιμένες καὶ προϊστάμενοι τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν, διὰ νὰ συνάγουν περὶ τὸν Χριστόν τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ²⁶. Κατὰ τὴν ἐν ταῖς Ἀποστολικαῖς Διαταγαῖς εὐχήν τῆς χειροτονίας τοῦ Ἐπισκόπου ἡ Ἐκκλησία παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ καταστήσῃ ἄξιον τὸν Ἐπίσκοπον «ἐπισυναγαγεῖν τὸν ἀριθμὸν τῶν σωζομένων»²⁷.

Τὸ συνοδικὸν σύστημα διοικήσεως, ἡ Ἐκκλησία, γενικώτερον, εἰκονίζει τὴν ἐνότητα τῶν τριῶν Θεῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὅπως φαίνεται εἰς τὸν 34ον Ἀποστ. Κανόνα, τὸν ὀρίζοντα τὴν συνοδικὴν διοίκησιν τῶν μητροπολιτικῶν ἐπαρχιῶν: «καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεός, διὰ Κυρίου ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι, ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα»²⁸.

Ὁργάνωσις, πολίτευμα, Κανονικὸν Δίκαιον, ἐκκλησιαστικὰ λειτουργήματα, ποικιλία χαρισμάτων, ὅλα αὐτὰ ἐδόθησαν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διὰ τὴν διατήρησιν, περιφρουρήσιν καὶ αὔξησιν τῆς ἐνότητος τοῦ ζῶντος Θεανθρωπίνου Ὁργανισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως λέγει καὶ τὸ τροπάριον τῆς Πεντηκοστῆς: «Πάντα χορηγεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, βρῦει προφητείας, ἱερέας τελειοῖ, ἀγραμμάτους σοφίαν ἐδίδαξεν, ἀλιεῖς θεολόγους ἀνέδειξεν, ὄλον συγκροτεῖ τὸν θεσμὸν τῆς Ἐκκλησίας».

Διὰ τὸν ἴδιον λόγον ὑπάρχει καὶ ἡ ἐνορία, διὰ νὰ ζῆ καὶ πραγματοποιηῖ εἰς τὰ Μυστήρια, τὸ Κήρυγμα, τὴν Λατρείαν, τὴν εὐσέβειαν, τὰς καθημερινὰς σχέ-

25. Περὶ τῶν μοναχῶν ὁ ἅγιος Ἰω. ὁ Χρυσόστομος λέγει, ὅτι ἦσαν ἐργάται ἀκάθε εἶδους ἀγαθοεργίας». Πρβλ. Ἀλιβιζάτου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 50. Ἀ. Φυτράκη, Οἱ μοναχοὶ ὡς κοινωνικοὶ διδάσκαλοι καὶ ἐργάται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἀνατολ. Ἐκκλησίᾳ, Ἀθήναι 1950.

26. Πρβλ. Κ. Μουρατίδου, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ δικαίου, Ἀθήναι 1961, ἐνθα λέγει ὅτι ἡ διάκρισις τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας εἰς κληρὸν καὶ λαὸν ὑφίσταται ἀκριβῶς πρὸς πραγμάτωσιν τῆς ἐνότητος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος...» (σελ. 151).

27. Διαταγαὶ Ἀποστόλων, Η', V, 10, Β.Ε.Π., τ. 2, σελ. 144.

28. Πηδάλιον (Ἀγαπίου καὶ Νικοδήμου), ἐν Ἀθήναις 1908, σελ. 51. Πρβλ. καὶ ἀκολουθοῦσαν ἐκκλησιολογικὴν ἐρμηνείαν.

σεις τῶν μελῶν τῆς καὶ ἰδιαίτατα εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν τὴν σύναξιν τῆς καὶ ἐνσωμάτωσιν τῆς εἰς τὸ κοινὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ²⁹. Ἡ ἐνορία δὲν εἶναι ἴδρυμα διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν τῶν πιστῶν, ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ ἡ Ἐκκλησία, ἡ ἠνωμένη ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ, τῷ Ἐπισκόπῳ, τοῖς Μυστηρίοις, τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει καὶ τῇ ἀγάπῃ μετὰ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, σκοπεύουσα μετ' αὐτῆς εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς προσευχῆς τοῦ Κυρίου «ἵνα πάντες ἐν ὧσιν, καθὼς καὶ ἡμεῖς».

Σήμερον δὲν ζῶμεν δυστυχῶς εἰς τὰς ἐνορίας μας τὴν πείραν τῆς Ἐκκλησίας ὡς οἰκογενείας, σώματος Χριστοῦ. Ξένοι μεταβαίνομεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς ἐνορίας μας τὴν Κυριακὴν, ξένοι παραμένομεν καὶ ξένοι φεύγομεν χωρὶς καμμίαν αἴσθησιν ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας. Πολλοὶ ἀπὸ τὰς ἐν Ἑλλάδι αἰρέσεις ἐπιτυγχάνουν, διότι προσφέρουν εἰς τὰ μέλη τῶν μίαν μορφήν κοινωνίας. Ἡ Ἐκκλησία μας πρέπει πολὺ νὰ μελετήσῃ τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς πολυανθρώπους ἐνορίας τῶν πόλεων, ὅπου ὄχι μόνον οἱ ἐνορίται δὲν γνωρίζονται μεταξὺ τῶν, ὄχι μόνον οἱ ποιμένες δὲν γνωρίζουν τοὺς ποιμνινομένους, ἀλλὰ καὶ οἱ ποιμνινομένοι τοὺς ποιμένας. Ἴσως ἡ ὑπαρξὶς πολλῶν ὀλιγομελῶν ἐνοριῶν, στεγαζομένων εἰς μικροὺς ναοὺς, θὰ ἔλυε τὸ πρόβλημα καὶ θὰ συνετέλει εἰς τὴν μεταμόρφωσιν ἐκάστης ἐνορίας εἰς «κοινωνίαν ἁγίων», ὥστε ἀκόμη καὶ εἰς ἄπιστος ἢ ἀδιάφορος Χριστιανὸς νὰ ἀντιλαμβάνεται, ἅμα τῇ εἰσόδῳ του εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὅτι ἐδῶ εὐρίσκεται ἡ ἐν Θεῷ οἰκογένειά του, ἡ ὅποια τὸν ἀνέμενε καὶ τὸν ὑποδέχεται.

Ἄνυστακτος πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀγωνία ἐκάστου ὀρθοδόξου ποιμένος πῶς ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησιολογία θὰ γίνῃ πείρα καὶ ζωὴ τῆς ὑπ' αὐτὸν Ἐκκλησίας, ὥστε κάθε μέλος τῆς ἐνορίας νὰ ἔχῃ ἐκκλησιολογικὴν συνείδησιν. Εἰς ἐκάστην ὀρθόδοξον ἐνορίαν οἱ πιστοὶ πρέπει νὰ ζοῦν τὴν Λειτουργίαν ὡς σύναξιν καὶ ἐνοποίησιν τῆς οἰκογενείας τῶν τὴν Βάπτισιν ἐνὸς παιδίου, ὡς διεύρυνσιν τῆς οἰκογενείας τὸν Γάμον δύο μελῶν τῆς ἢ τὴν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἐξοδον ἐνὸς ἄλλου μέλους ἢ τὰ ἱερά μνημόσυνα τῶν κεκοιμημένων ἀδελφῶν, ὡς γεγονότα οἰκογενειακά, εἰς τὰ ὅποια ὅλοι οἱ πιστοὶ καλοῦνται νὰ συμμετάσχουν ἐν προσευχῇ. Πρέπει ἐπίσης ἡ ἐνορία νὰ ἔχῃ συνείδησιν τῆς ἀνάγκης τῆς προσφορῆς τῶν καλυτέρων καρπῶν τῆς, δηλαδὴ τῶν ἐπὶ εὐ-

σεβείᾳ καὶ ἀσκήσει καὶ σεμνῇ πολιτεῖ ἀδιακρινόμενων μελῶν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν Ἐπίσκοπον διὰ νὰ τοὺς καταστήσουν ποιμένας τῶν.

Τὸ ἐξατομικεῦμενον ποιμαντικὸν ἔργον τοῦ ἱερέως εἰς τοῦτο ἐπίσης πρέπει νὰ ἀποβλέπῃ, τὴν διατήρησιν καὶ αὔξησιν τῆς ἐν Χριστῷ ἐνότητος. Τὰς οἰκογενείας αἱ ὅποια διέρχονται κρίσιν, τοὺς ἐνορίτας, οἱ ὅποιοι ἔχουν προστριβὰς καὶ ἀντιδικίας ὁ ποιμὴν προσπαθεῖ νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ἐνότητα καὶ ἀδελφότητα, ἔτσι, ὥστε ὅλη ἡ ἐνορία νὰ ζῆ κατὰ τὸ δυνατόν ὡς μία ἐν Χριστῷ οἰκογένεια³⁰.

5. Τὸ Κοινόβιον.

Ὅ,τι δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ἀπολύτως ἀκόμη καὶ εἰς τὴν καλυτέραν ἐνορίαν, ἦτοι ἡ κοινὴ ἐν Χριστῷ ζωὴ, καλεῖται νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ Κοινόβιον.

Τὸ Κοινόβιον εἶναι καὶ αὐτὸ μία οἰκογένεια, μία τοπικὴ Ἐκκλησία. Σκοπὸς τοῦ Κοινοβίου εἶναι κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον ἡ διαμόρφωσις τῶν μοναχῶν εἰς «ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα», «ἡ ἔνωσις μετὰ τοῦ Κυρίου καὶ δι' Αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἁγίας Τριάδος»³¹. «Τὸ συναγαγὸν τοὺς μοναχοὺς ὄνομα (εἶναι) τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ»³². Ὁ ποιμὴν τοῦ Κοινοβίου, «ὁ γέρον», εἶναι διὰ τὴν ἀδελφότητα, ὅ,τι ὁ πρεσβύτερος διὰ τὴν ἐνορίαν, ὁ ἀπόστολος καὶ κῆρυξ τῆς ἐνότητος τοῦ Κοινοβίου.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Συνοψίζοντες τὰ ὅσα ἐλέχθησαν, λέγομεν ὅτι τὸ ποιμαντικὸν ἔργον εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς του ὀφείλει νὰ εἶναι ἔργον ἐκκλησιοποιήσεως καὶ ἀνακατασκευῆς ἐν Χριστῷ τῶν πάντων. Ὁ ποιμὴν τῆς Ἐκκλησίας εἴτε τελεῖ τὰ Μυστήρια, εἴτε κηρύττει, εἴτε κατηχεῖ, εἴτε συμβουλεῖ ποιμαντικῶς, εἴτε ἐπισκέπτεται τοὺς ἀσθενεῖς, τοὺς ἐν φυλακαῖς καὶ τοὺς ἐτοιμοθανάτους, ἀπὸ τῆς πλέον ἐπισήμου πράξεώς του μέχρι τῆς πλέον ἀσήμου, εἰς τοῦτο πρέπει νὰ ἀποβλέπῃ, νὰ ὀδηγήσῃ τὰ λογικὰ πρόβατα τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν ὅσον τὸ δυνατόν τελειότεραν καὶ στενεότεραν ἐνωσίν των μετὰ τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ Ἅγιον Σῶμά Του, καὶ δι' αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τῶν ἀδελφῶν του τῆς ἐπουρανοῦ καὶ ἐπιγείου Ἐκκλησίας.

Αὐτὴ εἶναι ἡ οἰκοδομὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἀποκατάστασις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας καὶ ἐνότητος, εἰς τὸ κέντρον τῆς ὁποίας βασιλεύει ἡ Ἁγία Τριάς. «Ποῖαν ἑτέραν ζητεῖς συναγωγὴν τοι-

29. Πρβλ. τί λέγει σχετικῶς ὁ Ἰω. Ζηζιούλας: «Ἡ κοινωνία αὐτῇ, πού μεταμορφώνεται διὰ νὰ μεταμορφώσῃ, δὲν ὑπάρχει πλέον. Τὴν διέλυσεν ἡ εὐσεβιστικὴ ἀτομοκρατία μας, πού ἐπίστευσεν ὅτι δὲν χρειάζεται τὴν ἐνορίαν, τὴν εὐχαριστιακὴν αὐτὴν κοινότητα, διὰ νὰ δράσῃ εἰς τὸν κόσμον. Τὴν ὑποκατέστησεν ἡ διδακτικὴ Λογοκρατία μας, πού ἐπίστευσεν ὅτι ἀρκεῖ νὰ ὁμιλήσωμεν πρὸς τὸν κόσμον, διὰ νὰ τὸν μεταβάλωμεν. Ἡ Ἐκκλησία μας, ὡς παρουσία εἰς τὸν κόσμον ἐγένεν ἄμβων χωρὶς θυσιαστήριον καὶ ἄθροισμα Χριστιανῶν χωρὶς ἐνότητα καὶ σύναξιν. Δὲν ἀντλοῦμε τὰς ἠθικὰς ἐπιταγὰς μας ἀπὸ τὴν νέαν ζωὴν πού γευόμεθα εἰς τὴν εὐχαριστιακὴν μας σύναξιν καὶ ἡ κοινωνία φαίνεται νὰ ἔχῃ χάσει τὸ φῶραμα τῆς θεονόμου κοινωνίας πού θὰ τὴν ζυμῶσῃ εἰς μίαν ἠθικὴν ἀναγέννησιν» (ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 188-9).

30. Κατὰ σχετικὴν διδασκαλίαν Νικολάου τοῦ Μυστικοῦ, ἔργον τοῦ κληρικοῦ εἶναι τὸ διὰ παντοίων μέσων «τοὺς οὕτω (ἐν ἔχθρῳ) διαθεθειμένους τὰς ψυχὰς ὑπὸ τοῦ πονηροῦ συμβιβάζει καὶ εἰρηνοποιεῖσαι, καὶ πείσαι πάλιν διὰ τῆς ἀγάπης εἰς ἐνότητα συναγεῖν» (PG 111, 92B).

31. Κ. Μουρατίδου, Ἡ Χριστοκεντρικὴ Ποιμαντική, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 20.

32. Μ. Βασιλείου, Ὅρος κατὰ πλάτος, λστ', Ρ.Γ. 31, 100 Α. Πρβλ. Κ. Μουρατίδου, ἐνθ' ἄνωτ.

ΣΟΦΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

ΠΑΡΑ S. BOULGAKOFF ΚΑΙ VL. LOSSKY*

5) Κριτική τῆς Σοφιολογίας τοῦ S. Bulgakoff ὑπὸ Vl. Lossky.

Ὁ Vl. Lossky δὲν ἠσχολήθη μὲ τὴν Σοφιολογίαν οὔτε καὶ ἔγραψε εἰδικῶς περὶ τοῦ θέματος. Ἐγίνε γνωστός, διότι ἐδημοσίευσε κριτικὴν ἐπὶ τῶν σοφιολογικῶν ἐργασιῶν τοῦ S. Bulgakoff¹⁶ καὶ ὑπεστήριξε τὸν Τοποτηρητὴν τοῦ Πατρ. Θρόνου Σέργιον ἀπὸ πληροφωρίας τὰς ὁποίας ὁ ἴδιος (ὁ Vl. Lossky) ἔδωσε. (Ὁ Μπερντιάγιεφ θὰ ἀποκαλέσῃ καὶ ἀκαταδότην) ἀκόμη τὸν Vl. Lossky διὰ τὴν πρᾶξιν του ταύτην).

Εἰς τὴν κριτικὴν, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν ὁ Vl. Lossky, ἀνταπαντᾷ εἰς τὴν ἀπολογία τοῦ S. Bulgakoff πρὸς τὸν μητροπολίτην Εὐλόγιον καὶ ὑποστηρίζει τὸ «Οὐκάκιον» τοῦ Ἀναπληρωτοῦ Πατριάρχου Σεργίου.

Καὶ κατ' ἀρχὴν ὁ Vl. Lossky ἀναφέρει, ὅτι τὸ «Οὐκάκιον» τοῦ Ἀναπληρωτοῦ Πατριάρχου Σεργίου ἔχει θεολογικὸν περιεχόμενον, ἐνῶ ἡ Θεολογία τοῦ S. Bulgakoff ἔχει «ψευδῆ ἀρχὴν καὶ μὴ ἐκκλησιαστικὸν χαρακτῆρα», διότι δὲν ἐσεβάσθη τὴν Ἱεράν Παράδοσιν.

Συμφωνεῖ ὁ Vl. Lossky μὲ τὸν Ἀναπληρωτὴν Πατριάρχην Σέργιον, ὅτι ὁ S. Bulgakoff ἔχει τάσεις γνωστικισμοῦ. Ἐξ ἄλλου, κατὰ τὸν Ἀναπληρωτὴν Πατριάρχην Σέργιον, τὸ γεγονός, ὅτι χρησιμοποιοῖ τὴν ὀρολογία (Τρίτη ὑπαρξίς) (δηλ. ἡ Σοφία ἵσταται μετὰξὺ Θεοῦ καὶ Κόσμου), ἀποδεικνύει ὅτι ὁ S. Bulgakoff εἶναι γνωστικός. Ὅλην τὴν ἀποφατικὴν Θεολογίαν τοῦ S. Bulgakoff οἱ Σέργιος—Vl. Lossky χαρακτηρίζουν ὡς «ἀντιδογματισμὸν τοῦ Σλαϊ-ερμάχερ» καὶ ὡς «προτεσταντικὸν ἀδογματισμὸν». Καὶ καταλήγουν ὅτι ὁ S. Bulgakoff ποτέ δὲν ἀντελήφθη ὀρθοδόξως τὸ περιεχόμενον τῆς ἀποφατικῆς Θεολογίας ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ. Τέλος, ἔλη ἢ

σοφιολογία προέρχεται ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν φαντασίαν τοῦ S. Bulgakoff.

Ἡ ὑπαρξίς τετάρτης ὑποστάσεως εἰς τὸ θεολογικὸν σύστημα τοῦ S. Bulgakoff ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι αἰρετικός. Ἐξ ἄλλου ἡ «οὐσία» ἀντιτίθεται εἰς τὴν ὑπόστασιν, κατὰ τὸν S. Bulgakoff, καὶ εἶναι φανερόν ὅτι οὗτος ἀρνεῖται τὴν βασικὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας μας περὶ τοῦ δόγματος τῆς Ἀγίας Τριάδος.

Ἡ Σοφία δὲν δύναται νὰ εἶναι εἰμῆ ἐν τῶν ὄνομάτων τῶν ἀποδιδομένων πρὸς τὸν Θεόν—Πατέρα (Παντογνώστης, Ἀγάπη κλπ).

Ὁ S. Bulgakoff σχεδὸν παρουσιάζει τὴν Σοφίαν ἀμέσως μετὰ τὸν Θεόν—Πατέρα (θὰ ἐλέγαμεν καὶ πρὸ τῶν δύο ἄλλων, δηλ. τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος), καθ' ὅτι αὕτη λαμβάνει μέρος εἰς τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ Λόγου. Ἡ θέσις αὕτη τοῦ S. Bulgakoff τὸν τοποθετεῖ μὲ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, οἱ ὁποῖοι κατεδικάσθησαν εἰς τὰς Συνόδους τοῦ 1341 καὶ 1351.

Ὁ S. Bulgakoff θέτει σύνορα εἰς τὰς διαφορὰς τῆς Δευτέρας καὶ Τρίτης Ὑποστάσεως ὡς πρὸς τὰς σχέσεις αὐτῶν μὲ τὴν Σοφίαν, ὡς αὕτη παρουσιάζεται, διότι εἰς τὸν S. Bulgakoff ἡ Σοφία παρουσιάζεται ἄλλοτε μὲν ὡς Σοφία τοῦ Θεοῦ, ἄλλοτε δὲ ὡς Δόξα (τοῦ Υἱοῦ).

Ἀλλωστε εἰς τὸν S. Bulgakoff ὄχι μόνον ἡ Σοφία εἶναι τὸ αἰώνιον θῆλυ, ἀλλὰ καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα παρουσιάζεται ἔχον θηλείαν ὑπόστασιν (Ὁ S. Bulgakoff παραπέμπει εἰς τὸν Σῦρον Ἐπίσκοπον Ἀφραάτ, 4ου αἰ., ὁ ὁποῖος ἀποκαλεῖ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα «Μητέρα»).

Καὶ ὁ Vl. Lossky συμπληρώνει, ὅτι ὁ S. Bulgakoff δὲν θὰ ἐγνώριζεν, ὅτι εἰς τὴν συριακὴν δὲν ὑπάρχει οὐδέτερον γένος διὰ νὰ ἀποδοθῇ ἡ Ἑλληνικὴ λέξις: πνεῦμα.

Καὶ συνεχίζει ὁ Vl. Lossky: Οὔτε καὶ ἡ θέσις τοῦ S. Bulgakoff, ὅτι θῆλυ εἰς τὸ γένος ἡ Θεοτόκος ἔτεκε τὸν Λόγον διὰ τοῦ θήλεος εἰς τὴν ἐνέργειαν Ἀγίου Πνεύματος, εἶναι ὀρθόδοξος.

Ὁ ρόλος τῆς Σοφίας εἰς τὴν θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου δίδει εἰς τὸ σύστημα τοῦ S. Bulgakoff ἓνα ἀνθρωπομορφισμὸν ἐξωεκκλησιαστικόν, διότι συγγέει βασικῶς θέματα ἀγγελολογίας καὶ ἀνθρωπολογίας, ἐφ' ὅσον δὲν κατανοεῖ τὴν φράσιν τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ «οὐδὲν ἀνθρώπου κρεῖττον», εἰς τὴν ὁποίαν παραπέμπει μὲν (ὁ S. Bulgakoff), ἀλλὰ δὲν τὴν ἐρμηνεύει ὀρθῶς. Διότι ὁ μὲν S. Bulgakoff ἐρμηνεύει τὴν φράσιν «οὐδὲν ἀνθρώπου κρεῖττον» ὡς ἐξῆς: «οὐδὲν ὑφίσταται ὑπέρτερον τοῦ ἀνθρώπου», ὁ δὲ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 400.

16. Ἐνθ' ἄνωτ.

αὐτὴν; Ποῖον ἕτερον βουλευτήριον, ποῖαν σύνοδον; ὅπου τὸ πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ὅπου ὁ Ἰησοῦς μέσος καὶ ὁ τούτου πατήρ;» (Ἰω. Χρυσόστ. P.G. 51,70).

Τὸν σκοπὸν αὐτὸν τῆς ὀρθοδόξου Ποιμαντικῆς εὐρίσκομεν ἐπιγραμματικῶς διατυπωμένον εἰς ἓν ἐκ τῶν αἰτημάτων τῆς θείας Λειτουργίας: «Τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τὴν κοινωνίαν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος αἰτησάμενοι, ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν, Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα».

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΝ. ΚΑΨΑΝΗΣ, Δρ. Θ.

VI. Lossky παρατηρεί ότι η πλήρης φράσις του Άγ. Γρηγορίου Παλαμά λέγει: «Οὐδὲν ἀνθρώπου κρείττον, ὥστε βουλευσασθαι καὶ γνώμην εἰσενεγκεῖν» (ἡ ἀρχὴ τοῦ κεφ. 43 τῶν «150 Κεφαλαίων», ἐνῶ ὁ S. Boulgakoff παραπέμπει εἰς τὸ 30ὸν κεφ. τῶν «150 κεφ.» — Παραπομπή, τὴν ὁποίαν ὁ VI. Lossky δὲν συνήνητησε!)

Σοφιολογικὴ εἶναι καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ S. Boulgakoff, κατὰ τὸν VI. Lossky, ὅταν λέγη, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει θεῖον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἔχει ὑποστατικὴν ἰδιότητα.

Τέλος, καὶ ἡ πνευματοποίησης τῆς ὕλης εἰς τὴν κοσμολογίαν τοῦ S. Boulgakoff, ἐπειδὴ ἀναφέρει ὅτι καὶ ὁ Σατανᾶς θὰ σωθῆ, δὲν ἔχει ὀρθόδοξον θέσιν. Ὁ S. Boulgakoff ἀπαντᾷ, παραπέμπων εἰς τὸν Ὁριγένη καὶ Γρηγόριον Νύσσης, ὅτι θὰ σωθῆ καὶ ὁ Σατανᾶς, ὅταν διὰ τῆς Σοφίας εἰς τὴν Δευτέραν Παρουσίαν θὰ πνευματοποιηθοῦν τὰ πάντα. Καὶ ὁ VI. Lossky ἀπαντᾷ, ὅτι κατὰ τὴν Δευτέραν Παρουσίαν θὰ σωθοῦν μόνον οἱ παραμειναντες «ἐν Χριστῷ».

Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ ἔλλειψις τοῦ χρόνου δὲν ἐπιτρέπει τὴν πλήρη κατατόπισιν ἐπὶ τοῦ θέματος, διότι καλὸν θὰ ἦτο μετὰ τὴν περιληπτικὴν ἔκθεσιν τῆς σοφιολογίας τοῦ S. Boulgakoff καὶ τὴν κριτικὴν τοῦ VI. Lossky νὰ ἐξετάζετο ἡ ἀνταπάντησις τοῦ S. Boulgakoff

Περιορίζομαι μόνον νὰ ἀναφέρω, ὅτι ἀνταπαντῶν ὁ S. Boulgakoff, ἰδίως πρὸς τὸν Ἀναπληρωτὴν Πατριάρχην Σέργιον, ἀναφέρει τὰ ἐξῆς:¹⁷

1) Ὁ καταδικάσας τὸν S. Boulgakoff δὲν ἀνέγνωσε καὶ δὲν εἶχε ποτὲ εἰς χεῖρας του πάντα τὰ συγγράμματα τοῦ S. Boulgakoff.

2) Εἰς τὴν κατηγορίαν ὅτι ὁ S. Boulgakoff εἶναι «ἐθνικὸς καὶ γνωστικιστὴς» ἀπαντᾷ, ὅτι δέχεται πάντα τὰ δόγματα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ὅτι αἱ περὶ Σοφίας γνώμαι εἶναι καθαρῶς προσωπικαί. Ἄλλωστε εἰς τὸ βιβλίον του περὶ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας διὰ τοὺς Δυτικούς («L' Orthodoxie») δὲν ἀναφέρεται ποσῶς εἰς τὴν Σοφιολογίαν.

3) Δὲν παραδέχεται ὁ S. Boulgakoff, ὅτι γράφων περὶ τετάρτης ὑποστάσεως ἀντιβαίνει εἰς τὰ ὀρθόδοξα δόγματα, διότι ποτὲ δὲν ἐχρησιμοποίησε τὴν ὀρολογία «ὑπόστασις» (εἰς τὴν Σοφιολογίαν), ὑπὸ τὴν γνωστὴν θεολογικὴν ἔννοιαν.

Καὶ 4) Μία καταδικὴ μόνον ὑπὸ Συνόδου τελεῖται καὶ οὐχὶ ὑπὸ μεμονωμένου μητροπολίτου. Εἰς τὸν χαρακτήρα τῆς διοικήσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐλλείπει ἡ δικαιοδοσία τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης. (Ὁ S. Boulgakoff ἀνῆκεν εἰς τὸν μητροπολίτην Εὐλόγιον μὲ ἔδραν τὸ Παρίσι).

6. Ἐκ τῆς Πνευματολογίας τοῦ S. Boulgakoff.

Ἡ «Πνευματολογία» τοῦ S. Boulgakoff¹⁸ δὲν συνήνητησε τὴν κριτικὴν, τὴν ὁποίαν συνήνητησεν ἡ «Σοφιολογία» του. Οἱ εἰδικοὶ ὅμως ἔχουν ὀνομάσει τὴν «Πνευματολογία» του «Σοφιολογικὴν πνευματολογία», καὶ τοῦτο διότι πᾶν ἐξεταζόμενον ὑπὸ τοῦ S. Boulgakoff θέμα περιέχει σοφιολογικὰ στοιχεῖα ἢ ἐξετάζεται ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς Σοφιολογίας.

Ὁ Θεὸς Πατὴρ (κατὰ τὸν S. Boulgakoff πάντοτε) γεννᾷ τὸν Υἱὸν καὶ ἐκπορεύει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Τὸ ἰδιαιτερόν χαρακτηριστικὸν τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρὸς εἶναι ἡ «ἀ γ ε ν ν ῆ σ ί α». Ὁ Πατὴρ δὲν χαρακτηρίζεται ὡς Πατὴρ μόνον ἐκ τῆς γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Υἱὸς εἶναι ὁ «π ρ ο β ο λ ε ὶ ς» τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ ἐκπόρευσις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (ἐκ τοῦ Πατρὸς) καὶ τὸ προβαλλόμενον Ἅγιον Πνεῦμα διὰ τοῦ προβάλλοντος Υἱοῦ, ὑποβοηθοῦν εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Πατρὸς. Ὁ Θεὸς ὡς Πατὴρ εἶναι τὸ Κέντρον τῆς τριαδολογίας. Εἶναι ὁ «Θ ε ὶ ς», ὁ «α ὕ τ ο - θ ε ὶ ς» ἢ ὁ «π ρ ῶ τ ο ς Θ ε ὶ ς». Ἐδῶ ἐπαναλαμβάνει τὰς φιλοσοφικὰς καὶ πατερικὰς ἐννοίας περὶ τοῦ Θεοῦ, ἧτοι ὁ Θεὸς εἶναι ἡ «α ἰ τ ί α» καὶ αἱ ἐξ Αὐτοῦ προερχόμεναι ὑποστάσεις εἶναι αἱ «α ἰ τ ι α τ α ἰ».

Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ἡ προσωπικὴ ἀποκάλυψις τῆς φύσεως τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. Βεβαίως «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος»¹⁹, ἀλλὰ ἡ ἔλευσις τοῦ Λόγου εἰς τὸν κόσμον ἐγένετο διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐν τῷ μεταξύ, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ ὁ Λόγος ἀπεκάλυψαν ὄχι μόνον τὸν Θεὸν (εἰς τὸν κόσμον) ἀλλὰ καὶ τὴν Σοφίαν τοῦ Θεοῦ.

Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, κατὰ τὴν Πεντηκοστήν, δὲν μᾶς ἀποκαλύπτεται ἡ φύσις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μεμονωμένη, ἀλλὰ μᾶς παρουσιάσθησαν τὰ δῶρα καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διότι (κατὰ τὴν Πεντηκοστήν) εἶδομεν μόνον τὰς «πυρίνας γλώσσας» ἀλλὰ ὄχι τὴν φλόγα ἢ τὸ πῦρ. Ἡ «ἐλλειψις» αὕτη τῆς «Πνευματοφανείας» (ὅπως ἀποκαλεῖ ὁ ἴδιος τὴν κάθοδον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς), τοποθετεῖται μόνον χρονικῶς, διότι ἡ πλήρωσις τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος θὰ συντελεσθῆ εἰς τὴν Δευτέραν Παρουσίαν. Ἐξ οὗ καὶ ἡ Πνευματολογία τοῦ S. Boulgakoff ἀποκαλεῖται ἐσχατολογικὴ.

Ἡ ἀνάλυσις τῶν σχέσεων τοῦ Λόγου πρὸς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα παρουσιάζει δυσκολίας. Ἐνῶ ἀνεφέραμεν, ὅτι τὸ «Ἅγιον Πνεῦμα καὶ ὁ Λόγος ἀποκαλύπτουν εἰς τὸν κόσμον τὸν Πατέρα καὶ τὴν Σοφίαν, τώρα ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Λόγος καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀποκαλύπτονται διὰ τῆς Σοφίας. Κατὰ βάθος ὑπάρχει μία ἀλληλοαποκάλυψις. Πάντως, ὅταν ἀσχολούμεθα

17. Ο Sophij premoudrosti Bozjej..., μνημ. ἔργον, σσ. 51-53.

18. Βλ. κυρίως L. Zander, Bog i Mir..., μνημ. ἔργον, τ. II, σσ. 24-71 καὶ 133-183, ἐνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

19. Ἰωάν., 1,3.

μέ τον Λόγον έννοοῦμεν καί τὸ "Άγιον Πνεῦμα, διότι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ πάντοτε πληροῦται διὰ τοῦ "Αγίου Πνεύματος. Ἡ Πνευματολογία οὐδόλως διαχωρίζεται τῆς Χριστολογίας καί τὸ ἀντίστροφον. Τὸν Υἱὸν καί τὸ "Άγιον Πνεῦμα ἀποκαλεῖ «δυάδα Υἱοῦ καί Πνεύματος».

Μετὴν «δυάδα» αὐτὴν Υἱοῦ καί Πνεύματος θέλει νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ Filioque. Ἐδῶ ἔχει μίαν ἐνδιαφέρουσαν τοποθέτησιν, ἡ ὁποία ὅμως εἰς τὴν οὐσίαν τῆς δὲν διαφέρει τῶν κλασικῶν τοποθετήσεων ἐνὸς ὀρθοδόξου ὡς πρὸς τὸ Filioque.

Τὸ Filioque, δυνάμεθα μᾶλλον νὰ εἴπωμεν, ὅτι δὲν παραδέχεται ὁ Boulgakoff ὡς πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἔχει σχέσιν μετὴν ἐκπόρευσιν τοῦ "Αγίου Πνεύματος.

Τὸ Filioque παρουσιάσθη εἰς τὴν Δύσιν. Ἡ Ἄνατολι δὲν ἠθέλησε νὰ ἐξετάσῃ τὴν προβληματολογία τῆς καινοτομίας τῆς Δύσεως (δηλ. τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὴν Δύσιν παρουσιάσθη ἐξ ἀνάγκης), ἀλλὰ ἐξ ἀντιδράσεως πλεόν ἢ Ἄνατολή πρὸς τὴν Δύσιν ἐτοποθέτησεν ὡς ἀντίβαρον τοῦ Filioque τὴν φράσιν «Ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς». Ἡ ἔλευσις ὅμως τοῦ Πατριάρχου Φωτίου μετέθεσε τὸ πρόβλημα. (Γενικὰ ὁ 9ος καί 10ος αἰὼν μετὴν πολεμικῶν τῶν μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἔχουν προκαλέσει ρήγματα εἰς τὴν Θεολογικὴν σκέψιν καί σήμερον μετὰ μίαν χιλιετίαν μορφωνόμεθα ἐπὶ πολεμικῶν-ἀπολογητικῶν βάσεων εἰς τὰ δόγματα).

Πάντως (διὰ τὸν S. Boulgakoff) ὁ Πατριάρχης Φώτιος μετέθεσε τὸ πρόβλημα τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ "Αγίου Πνεύματος εἰς πρόβλημα ἀναγνωρίσεως ἢ μὴ τοῦ Filioque. Δύο σοβαροὺς λόγους προβάλλει ὁ S. Boulgakoff:

α) Τὸ σχῆμα τῆς προβληματολογίας τοῦ Filioque εἶναι μία ἐπανάλυψις τῆς Τερτυλλιανο-Ωριγενιστικῆς subordinatio, καί,

β) Ἡ παραδοχὴ τοῦ Filioque παρουσιάζει εἰς τὸ προσκῆμιον δύο δυάδας: «Πατὴρ-Υἱὸς» καί «Υἱὸς - "Άγιον Πνεῦμα», ἐνῶ, ὅπως ἀνεφέραμεν, ὁ S. Boulgakoff παραδέχεται μίαν δυάδα (Υἱοῦ καί "Αγ. Πνεύματος), ἡ ὁποία ἀποκαλύπτει τὸν Θεὸν εἰς τὸν κόσμον.

Τὸ "Άγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται καί ἀποστέλλεται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς. Διὰ νὰ ἀποσταλῇ ὅμως, ὁ Υἱὸς παρακαλεῖ τὸν Πατέρα. Ἐρχόμενον τὸ "Άγιον Πνεῦμα εἰς τὸ Κόσμον δὲν ἐνεργεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ. Ἐδῶ ὁ S. Boulgakoff βλέπει κάποιαν «παθητικότητα» τοῦ "Αγ. Πνεύματος. Κατὰ τὴν τελευταίαν χιλιετίαν, γράφει χαρακτηριστικῶς, τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας ἀσχολούμεθα, εἰς τὴν πνευματολογία, μόνον διὰ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ "Αγίου Πνεύματος ὡσάν νὰ μὴ ὑφίστανται ἄλλα προβλήματα. Τὸ ἀξιοσημείωτον εἶναι, ὅτι καί εἰς τὴν λειτουργικὴν ζωὴν θὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι εἰς τὰ κείμενα τῆς Ἐκκλησίας ἔχομεν προσευχὰς πρὸς τὸν Πατέρα καί τὸν Υἱὸν καί ἐπικαλούμεθα τὴν δωρεάν τοῦ "Αγίου Πνεύματος. Δὲν προσευχόμεθα κατ' εὐθείαν εἰς τὸ "Άγιον Πνεῦμα. Ἡ πνευματολογία, καταλήγει ὁ S. Boulgakoff, ὅσον καί ἂν εἶναι συνυφασμένη μετὴν

Χριστολογία, ἐν τούτοις δὲν δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ μετὰ τὰ αὐτὰ πλαίσια.

Βεβαίως ἡ Πνευματολογία καί ἡ Χριστολογία ἔχουν διαφορετικὴν ἐρμηνείαν, ἀλλὰ ὁ Υἱὸς ὡς Λόγος δὲν διαχωρίζεται ποσῶς τοῦ "Αγίου Πνεύματος· καί τὸ "Άγιον Πνεῦμα ὅμως παρουσιάζεται εἰς τὴν πληρότητά του μόνον ἐν Χριστῷ. Δὲν γνωρίζομεν τὸ "Άγιον Πνεῦμα ὡς πρόσωπον· οὔτε καί τὴν ὑποστατικὴν του ἀποκάλυψιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας. Γνωρίζομεν ὅμως τὰ δῶρα τοῦ "Αγ. Πνεύματος. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ δῶρα τοῦ "Αγ. Πνεύματος δὲν διαχωρίζονται τῆς ὑποστάσεως, ἄρα πᾶν δῶρον περιέχει αὐτὸ τοῦτο τὸ "Άγιον Πνεῦμα. Τὸ "Άγιον Πνεῦμα ἀποκαλύπτεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῶν Δώρων του.

Δι' αὐτὸν τὸν λόγον τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς κατῆλθε τὸ "Άγιον Πνεῦμα μόνον του (διὰ τῶν Δώρων του) ὡς «γλῶσσαι πυρός»²⁰. Τὴν ἡμέραν ὅμως ἐκείνην δὲν ἀπεκαλύφθη ὅλον τὸ "Άγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ «ἐκ μ ε τ ρ ο υ». "Όλον θὰ ἀποκαλυφθῇ κατὰ τὴν Δευτέραν Παρουσίαν.

Ἡ ἱστορικὴ ἐξέτασις τῶν Δώρων τοῦ "Αγίου Πνεύματος μᾶς παρουσιάζεται εἰς πέντε πνευματοφαιενίας ἢ πέντε Πεντηκοστάς. (Κάθε μία ἀπὸ αὐτάς εἶναι ἡ σταδιακὴ ἀποκάλυψις τοῦ "Αγίου Πνεύματος):

1) Κατὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ Κόσμου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. (Ὁ ρόλος τῆς «Σοφίας» εἰς τὴν κτίσιν τοῦ κόσμου).

2) Κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ὅπου ἡ παρουσία τοῦ "Αγίου Πνεύματος εἶναι «ἀνώνυμος», καθ' ὅτι προέρχεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ λόγῳ ἀγνοίας τῆς Ἁγίας Τριάδος (μερικὴ ἀποκάλυψις τῆς Ἁγίας Τριάδος).

3) Ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ Λόγου (ἀποκάλυψις τῆς Ἁγίας Τριάδος).

4) Αὐτὴ αὕτη ἡ Πεντηκοστὴ (προσωπικὴ ἀποκάλυψις τοῦ "Αγ. Πνεύματος). Τότε ἔγινε ἡ «Κ ἐ ν ω σ ι ε ς» ἰδίως τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ "Αγ. Πνεύματος, πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ Πατὴρ εἶναι: Ἀγάπη—Καλωσύνη—Ἀλήθεια—Ὁραιότης—Βασιλεύς [= παρουσία Υἱοῦ = ἄρα καί Πηγὴ Ὑπομονῆς κλπ). "Όλοι αὐταὶ αἱ ιδιότητες ἀποδίδονται κάλλιστα καί εἰς τὸ "Άγιον Πνεῦμα.

5) Κοσμολογικὴ—ἐσχατολογικὴ. Εἶναι ἡ πλήρης ἀποκάλυψις τοῦ "Αγίου Πνεύματος, ὅταν τὰ πάντα θὰ λάβουν Πνεῦμα "Άγιον, δηλ. κατὰ τὴν Δευτέραν Παρουσίαν. Τότε θὰ ἐπικρατήσῃ ὁ Παν—ευθεϊσμός. Τότε καί ἡ φύσις θὰ ἀποκτήσῃ τὴν ὠραιότητά της, τὴν ὁποίαν ἔχασε κατὰ τὴν πτώσιν.

Τὰ συνῆθη δῶρα τοῦ "Αγίου Πνεύματος κατέρχονται εἰς πάντας: Ἄἑκάστῳ δὲ δίδεται ἡ φανέρωσις τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον· ὧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδεται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ἐτέρῳ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι, ἄλλῳ δὲ χαρίσματα ἰαμάτων ἐν τῷ ἐνὶ πνεύματι, ἄλλῳ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων, ἄλλῳ (δὲ) προφητεία,

ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΔΙΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΝ ΤΗΣ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΣΥΝΟΔΟΥ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΘΕΝΤΑ ΥΠΟ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΤΗΣ ΒΑΡΣΟΒΙΑΣ

I. Πηγαι τῆς θείας ἀποκαλύψεως.

1. Ἴσως θὰ ἦτο καταλλήλοτερον, συμφώνως πρὸς τὴν ὀρθόδοξον κοσμοθεωρίαν, νὰ ἀντικατασταθῇ ἡ ἔννοια τῶν πηγῶν τῆς θείας ἀποκαλύψεως διὰ τῆς ἐννοίας περὶ μιᾶς πηγῆς τῆς ἀποκαλύψεως, ἥτις εἶναι ὁ Θεός.

2. Ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ἡ Παράδοσις εἶναι αἱ κύριαι ὁδοί, διὰ τῶν ὁποίων φθάνει ἐκ τῆς μοναδικῆς αὐτῆς πηγῆς ἡ ἀποκάλυψις εἰς τὴν ἀνθρωπίνην συνείδησιν.

3. Ἡ θεοπνευστία τῆς Ἁγίας Γραφῆς ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἡ μοναδικὴ πηγὴ τῆς ἀποκαλύψεως εἶναι ὁ Θεός, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καθόλου δὲν διατα-

ἄλλω δὲ διακρίσεις πνευμάτων, ἑτέρω γένη γλωσσῶν, ἄλλω δὲ ἐρμηνεία γλωσσῶν...»²¹. Εἰδικὰ δῶρα ἔχουν οἱ Ἀπόστολοι καὶ μερικοὶ ἄνθρωποι ὅπως ὁ Ὅσιος Σεραφεῖμ τοῦ Σάραφ. Πάντα τὰ συνήθη δῶρα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος συνεκέντρωσεν ὁ Ἀπ. Παῦλος.

Κατὰ τὴν ἀνάλυσιν τῆς ἐξετάσεως τῶν συνήθων Δώρων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὁ S. Boulgakoff κάμνει μίαν ἐνδιαφέρουσαν παρένθεσιν εἰς τὸ χάρισμα τῆς προφητείας. Ἡ προφητεία ἐνυπάρχει καὶ σήμερον. Ἐχει πάντοτε ἐσχατολογικὴν σημασίαν. Δι' αὐτὸ ἀρνεῖται τὸ charisma infallibilitatis τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης καὶ καταλήγει, ὅτι σήμερον συναντῶμεν τὴν προφητείαν εἰς τὸν ἀσκητισμὸν. Ὁ ἀσκητισμὸς εἶναι «ἐπιστήμη ἐπιστημῶν καὶ τέχνη τεχνῶν».

Ἀναφέρει δύο μορφὰς ἀσκητισμοῦ: α) Τὸν προσωπικόν, ἀναχώρησιν ἐκ τοῦ κόσμου πρὸς ἐξίλασμον, καὶ β) τὸν γενικόν, διὰ τῆς πνευματικῆς ζωῆς, τὴν θυσίαν τοῦ ἐνὸς πρὸς χάριν τῶν λοιπῶν καὶ τὴν θυσίαν διὰ τὴν πατρίδα. Τὰ τελευταῖα χαρίσματα ἔχει ὁ ἄνθρωπος ἐνεκα τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἡ ὁποία εἶναι ἐντολὴ ἀγάπης. Ἐδῶ εὐρίσκεται ὁ ρόλος τοῦ «συνεργισμοῦ», κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ σωτηρία θὰ ἐπέλθῃ διὰ τοῦ Θεοῦ (πνευματοφανεῖας-Δῶρα τοῦ Ἀγ. Πνεύματος) καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις θὰ φροντίζη καθ' ἑλπίαν τὴν περίοδον τῆς 4ης Πεντηκοστῆς (εἰς τὴν ὁποίαν εὐρισκόμεθα) νὰ φθάσῃ εἰς τὴν 5ην Πεντηκοστὴν με ὀλιγώτερα παραπτώματα, διὰ νὰ σωθῇ.

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Κ. ΠΑΠΟΥΛΙΔΗΣ

21. Α' Κορ., 12,7 ἔξ.

ράσσει τὰς ἀνθρωπίνους προϋποθέσεις (συνθήκας) ἐν τῇ διατυπώσει τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς τῆς ἀποκαλυμμένης ἀληθείας (ιδιομορφίαι γλώσσης, ὕφος, λογοτεχνικὴ μορφή, προσωπικαὶ ιδιότητες συγγραφέων).

4. Συμφώνως πρὸς τὴν ὀρθόδοξον παράδοσιν, προτείνομεν νὰ διατηρηθοῦν τὰ δευτεροκανονικὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης εἰς τὴν Βίβλον, διότι ἡ ἀποφίσις αὐτῆ βασιίζεται εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐχρησιμοποιεῖ τὴν Ἀλεξανδρινὴν Βίβλον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπίσης συνεχίσθη εἰς τὴν λειτουργικὴν πρᾶξιν τῆς μεταγενεστέρας περιόδου. Ἡ παράλειψις τῶν βιβλίων αὐτῶν ἀπὸ τὸν ἐβραϊκὸν κανόνα δὲν ἀποτελεῖ ἐπαρκὲς ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς ἀπορρίψεως των, διότι δὲν ὑπάρχουν ἐπαρκεῖς λόγοι πρὸς περιορισμὸν τῆς δυνατότητος θεοπνευστίας εἰς οἰονδήποτε κύκλον γλώσσης ἢ πολιτισμοῦ (εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα κατὰ τὴν περίοδον μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ ἦτο ἡ γλῶσσα τῆς πλειοψηφίας τῆς ἐβραϊκῆς διασπορᾶς, τῆς ἀποτελούσης τμήμα τοῦ περιουσιοῦ λαοῦ). Ἀφ' ἑτέρου ὅμως, ἐπειδὴ μεταξὺ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας δὲν ὑπῆρχεν ὁμογνωμοσύνη ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ, ἡ ὀρθόδοξος συνειδήσις, σεβομένη ἐν προκειμένῳ τὴν παράδοσιν τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, δὲν ἀπαιτεῖ τὴν ὑφ' ὧν ἀποδοχὴν τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ κανόνος, διότι δὲν εὐρίσκομεν εἰς τὰ ἐν λόγω βιβλία, σπουδαῖα στοιχεῖα ἀποκαλύψεως, τὰ ὁποῖα δὲν εὐρίσκομεν εἰς τὰ ἄλλα, τὰ μὴ ἐγείροντα ἀμφιβολίας βιβλία. Θὰ ἦτο εὐκταίον, ὅπως τὰ Ἱδρύματα, τὰ ἀσχολούμενα μετὰ τὴν διάδοσιν τῆς Βίβλου εἰς ὅλον τὸν κόσμον, περισσότερον ἢ μέχρι τοῦδε, περιλαμβάνουν, ἔστω ἐν εἴδει παραρτήματος, τὰ διακρίνοντα τὸν Ἀλεξανδρινὸν κανόνα βιβλία.

5. Ὑπὸ τὴν Ἱ. Παράδοσιν νοοῦμεν ὄχι τόσο τὴν συλλογὴν συνοδικῶν ἢ πατερικῶν κειμένων, ἀλλ' ἐπίσης καὶ τὴν μυστικὴν καὶ λειτουργικὴν ἐμπειρίαν, ὡς καὶ πᾶν ὅ,τι συνιστᾷ τὴν «ζῶσαν μνήμην» τῆς Ἐκκλησίας.

II. Μεγαλυτέρα συμμετοχὴ τῶν λαϊκῶν εἰς τὴν λατρευτικὴν καὶ τὴν ἄλλην ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας.

Μεγαλυτέρα συμμετοχὴ τῶν λαϊκῶν εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας εἶναι εὐκταία εἰς τρεῖς τομεῖς:

α) εἰς τὴν λατρευτικὴν ζωὴν.

β) εἰς τὴν διοίκησιν.

γ) εἰς τὴν διδασκαλίαν.

α) 1) Πληρεστέρα συμμετοχή τῶν πιστῶν εἰς τὴν θείαν λατρείαν, μεταξύ ἄλλων εὐρυτέρα εἰσαγωγή τῆς συμπαλμωδίας.

2) Μεγαλύτερα χρῆσις τῶν ὁμιλουμένων γλωσσῶν εἰς τὴν θείαν λατρείαν.

3) Ἀνάγκη διαδόσεως (διευρύνσεως) τοῦ κηρύγματος κατὰ τὴν θείαν λατρείαν διὰ τῆς ἀναζητήσεως νέων μεθόδων ἐκφωνήσεως καὶ ἀποδοχῆς τοῦ κηρύγματος, τὸ ὅποιον δέον νὰ θεωρῆται ὡς ἀπαραίτητον συνδετικὸν τμήμα τῆς θείας λατρείας, τοῦλάχιστον καθ' ἐκάστην Κυριακὴν.

Μᾶς φαίνεται σκόπιμος ἡ ἐξέτασις ἐν τοῖς ὀρθοδόξοις κύκλοις νέων ὁμιλητικῶν μεθόδων, συζητουμένων εἰς τὰ οἰκουμενικὰ κέντρα, ὡς π.χ. ἡ παροχὴ δυνατότητος διαλόγου μεταξύ τοῦ κηρύττοντος καὶ τῶν ἀκροατῶν κλπ. Θὰ πρέπει ἐν προκειμένῳ νὰ ἐξετασθῆ τὸ ζήτημα τῆς προσελεύσεως τῶν λαϊκῶν θεολόγων εἰς τὴν κήρυξιν τοῦ θείου λόγου.

β) Ἀπαραίτητος εἶναι ἡ μεγαλύτερα συμμετοχὴ τῶν λαϊκῶν εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐνταῦθα κατὰ πρῶτον λόγον προβάλλει ἡ ἀνάγκη δημιουργίας συνειδήσεως εὐθύνης τῶν λαϊκῶν διὰ τὴν τύχην τῆς Ἐκκλησίας. Πρέπει σαφέστερον νὰ διαχωρισθοῦν αἱ ὑποχρεώσεις (καθήκοντα) τῆς ἱερουργίας τοῦ κλήρου ἀπὸ τὰς διοικητικὰς ὑποχρεώσεις (καθήκοντα). Ὁ ἱερεὺς δὲν πρέπει νὰ ἀντικατασταθῆ εἰς τὴν ἱερουργίαν, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ δὲν ἔπεται, ὅτι οὗτος εἶναι ἐπίσης ἀναντικατάστατος εἰς τὰς διοικητικὰς ὑποθέσεις. Οἱ λαϊκοὶ πρέπει νὰ φέρουν εὐθύνην δι' ὅ,τι συμβαίνει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Αὐτὸ πρέπει νὰ ἐκδηλοῦται καὶ νὰ ἐφαρμόζεται εἰς ὅλας τὰς βαθμίδας, ἀπὸ τῆς ἐνορίας μέχρι αὐτῆς τῆς ἀνωτάτης ἡγεσίας τῆς Ἐκκλησίας.

γ) Ἀπαραίτητον εἶναι νὰ δοθῆ ἰδιαιτέρα προσοχὴ εἰς τὴν κατήχησιν τόσο τῶν νέων ὅσον καὶ τῶν ἐνηλίκων. Αἱ μορφαὶ τῆς κατηχήσεως αὐτῆς δύνανται νὰ ποικίλουν ἀναλόγως τῶν τοπικῶν συνθηκῶν, π.χ. νὰ εἰσαχθῆ ἡ κατήχησις εἰς αὐτὴν τὴν θείαν λατρείαν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν παλαιῶν συναξαρίων. Εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῆς τοιαύτης κατηχήσεως ἐν εἶδει μαθημάτων δύνανται νὰ ἐλκυσθοῦν λαϊκοί. Τὸ πρόβλημα τῆς μεγαλύτερας συμμετοχῆς τῶν λαϊκῶν εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας συνδέεται μὲ τὸ ζήτημα τῆς θεολογικῆς ἀναθεωρήσεως (ἐπανεξετάσεως) τοῦ ρόλου τῶν γυναικῶν εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας. (Σημειωτέον ὅτι εἰς τὴν Βυζαντινὴν Ἐκκλησίαν ὑπῆρχον διακόνισσαι).

III. Προσαρμογὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων περὶ νηστείας πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.

Ἡ νηστεία ὡς ἐκουσία ἀποχὴ (ἐγκράτεια) παραμένει εἰς τὴν προτέραν ἕκτασιν, ἀλλὰ παρ' ὅλα αὐτά, δι' ὅσους αἰσθάνονται δυσκολίας, δυνατόν νὰ προταθῆ ἡ ἐξῆς διέξοδος:

Διατηρουμένης τῆς σημερινῆς διάρκειας τῆς νηστείας ὡς ἐκουσίας ἀποχῆς (ἐγκρατείας), νὰ προταθῆ εἰς τοὺς πιστοὺς ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τῶν κρεῶν κατὰ τὴν διάρκειαν ὅλης τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Νὰ τηρῆται αὐστηρὰ νηστεία τὴν Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν, ὡς καὶ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς Ἑβδομάδος τῶν Παθῶν, χαλαρουμένης τῆς νηστείας τὸ πολὺ κατὰ τὰ Σάββατα καὶ τὰς Κυριακάς. Ἐκτὸς τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς νὰ προταθῆ ἡ αὐστηρὰ τήρησις τῶν ἐξῆς νηστισίμων ἡμερῶν: 20-24 Δεκεμβρίου, παραμονὴ τῶν Θεοφανείων, τρεῖς ἡμέραι νηστείας πρὸ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, 29 Αὐγούστου, 14 Σεπτεμβρίου.

IV. Κωλύματα διὰ τὴν σύναψιν γάμου.

α) Ἐπιστῶμεν τὴν προσοχὴν εἰς τὴν ἐπὶ τῶν βαθμῶν συγγενείας οἰκονομίαν, διότι πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν αἱ σοβαραὶ βιολογικαὶ καὶ κοινωνιολογικαὶ ἀπαιτήσεις, ὥστε νὰ μὴ προέλθῃ σύγχρουσις πρὸς τοὺς κρατικοὺς νόμους οἰουδήποτε κράτους.

β) Ὁσαύτως ἡ οἰκονομία. πρέπει νὰ τηρῆται εἰς τὰς περιπτώσεις τοῦ δευτέρου γάμου, ἀλλὰ ταυτοχρόνως νὰ τονίζεται καθαρῶς τὸ ἰδανικὸν τῆς χριστιανικῆς μονογαμίας.

γ) Κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἐννοίας τοῦ Οἰκουμενισμοῦ καὶ ἔχοντες συγχρόνως ὑπ' ὄψιν τὰς ἀποφάσεις τῶν τοπικῶν διομοιολογικῶν ὑποθέσεων, δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν μικτοὺς γάμους μεθ' ὅλων τῶν βεβαπτισμένων.

δ) Νὰ τεθῆ πρὸς συζήτησιν ἡ δυνατότης εὐλογίας τοῦ ἐνός τῶν συζευγνομένων, εἰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἐν μέλος εἶναι ἄπιστον.

ε) Νὰ περιορισθοῦν αἱ δεσμεύσεις πρὸς τέλεσιν γάμων κατὰ τὰς ἄλλας ἐποχάς, ἐξαιρέσει τῶν τεσσάρων νηστειῶν.

V. Τὸ ἡμερολογιακὸν ζήτημα.

Ὡς πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἡμερολογίου, θὰ ἦτο εὐκαταία ἢ κατὰ τὸ δυνατόν μεγαλύτερα ἐνότης. Ἐν ὄψει τοῦ ὅτι ἤδη αἱ περισσώτεροι Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἐδέχθησαν τὸν νέον τύπον ἡμερολογίου, θὰ ἦτο ἄκρως δύσκολος ἡ ἐπιστροφὴ εἰς τὸν παλαιὸν τύπον ἡμερολογίου. Δι' αὐτὸ ἐκφράζομεν τὴν ἐλπίδα ὅπως, ἐν ὄψει τῆς ὁμοιομορφίας, αἱ ἄλλαι Ἐκκλησίαι συμμορφῶνται πρὸς τὴν πλειονότητα. Ὁσαύτως εὐκαταίον θὰ ἦτο, ὅπως ἐορτάζουν συγχρόνως ὅλοι αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι καὶ ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ τὴν ἐορτὴν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ληφθοῦν μέτρα πρὸς σύστασιν νέου γενικοῦ Πασχαλίου. Εἰς τὰς ἀναζητήσεις αὐτάς ἐν πλούσιον περιεχόμενον κοσμολογικοῦ καθ' ἑαυτὸ χαρακτηριστικὸν δὲν δύναται νὰ εἶναι μάταιον. Χριστιανοὶ τῆς ἐποχῆς ἡμῶν δὲν ἀντιλαμβάνονται τὰς κοσμολογικὰς θεωρίας κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, καθὼς ἀντελήφθησαν αὐτάς οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας πρὸ τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα, οἱ ὅποιοι ἔλαβον ὑπ' ὄψιν τὴν

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

**Οἱ στόχοι καὶ οἱ κύριοι φορεῖς
τῆς ἐξυγιαντικῆς πνευματικῆς προσπάθειας.**

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἰερώνυμος, ἐν συνεντεύξει αὐτοῦ μετὰ συνεογάτου ἀθηναϊκῆς ἐφημερίδος, ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀνάγκη ἀντιμετώπισεως τῆς πνευματικῆς κρίσεως, ἣτις μαστίζει τὸν κόσμον καὶ ἀπειλεῖ καὶ αὐτὴν τὴν Ἐκκλησίαν, ἐτόνισε μεταξὺ ἄλλων, ὅτι («ἡ θεραπεία»), ἣν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν μονιμώτερα καὶ θετικώτερα ἀποτελέσματα, «πρέπει νὰ μὴ εἶναι περιπτωτικὴ καὶ συμπτωματικὴ, ἀλλὰ νὰ χωρήσῃ εἰς βάρθωσις. Βεβαίως τοῦτο «δὲν σημαίνει, ὅτι θὰ πρέπει νὰ παραμεληθοῦν αἱ πρώται βοήθειαι καὶ ὅ,τι ἀπαιτοῦν αἱ ἀνάγκαι τῆς σήμερον».

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν κύριον φορέα τῆς ἐξυγιαντικῆς αὐτῆς προσπάθειας, ὁ Μακαριώτατος ἐτόνισεν, ὅτι ἐφ' ὅσον («ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου εἶναι αἱ μόναι ἐλεύθεραι Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, καθίσταται ἀφ' ἐαυτῆς φανερὰ ἡ τεραστία ἐθθόνη, ἡ ὁποία πίπτει ἐπὶ τῶν ὤμων τόσον ἡμῶν, ὅσον καὶ τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου. Ἐπειδὴ ὁμοῦ αὕτη τὸ μέγιστον μέρος τῆς προσοχῆς τῆς ἔχει ἀφιερωμένον εἰς τὸ Ἐθνικὸν θέμα, ἡ ἐθθόνη βαρύνει κυρίως τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος»). Οἴκοθεν νοεῖται, ὅτι

συσχέτισιν (τῆς ἐορτῆς) πρὸς τὸν κόσμον, καὶ καθὼς ἐκφράζουσιν οἱ ὑμνογράφοι, εἰς τὰς πλήρεις περιεχομένου ὑμολογίας τῶν Παθῶν καὶ τοῦ Πάσχα, τὴν σχέσιν (αὐτὴν) τοῦ Ἀναστάτου Χριστοῦ πρὸς ἐπανόρθωσιν τοῦ κόσμου δι' Αὐτοῦ.

Δύναται νὰ συμπεράνη τις ἐξ αὐτοῦ, ὅτι ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἀποκλειστικῆς συμβατικῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα ἦτο ἔργον ἐντελῶς ἀπλῆς ἀποφάσεως.

VI. «Οἰκονομία» καὶ «ἀκριβεία» ἐν τῇ Ὁρθόδοξῃ Ἐκκλησίᾳ.

Τὸ πρόβλημα τῆς «οἰκονομίας» καὶ τῆς «ἀκριβείας» συννοοῦται μετὰ τοῦ τῆς γενικῆς Ἐκκλησιολογίας τῆς Ὁρθοδοξίας. Δύσκολον εἶναι πρὸς τὸ παρὸν νὰ καθορισθοῦν ἀκριβῶς αἱ ἔννοιαι αὐταί, λόγῳ τῆς μὴ ἐπεξεργασίας σειρᾶς ἐκκλησιολογικῶν στοιχείων. Διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἡ ἐκκλησιολογία ἦτο μᾶλλον σφαῖρα ζωῆς καὶ ἐμπειρίας ἢ συστηματικὴ διατύπωσις. Διὰ τοῦτο οἱ ὅροι «οἰκονομία» καὶ «ἀκριβεία» ἐκφράζουσιν μᾶλλον τὴν πρᾶξιν τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας ἢ τὴν προσπάθειαν ὀρισμοῦ τοῦ τί πράγματι ἀντιπροσωπεύουν τὰ μέλη τῶν διαφόρων θρησκευτικῶν κοινοτήτων, εἰς τὴν ἱεραρχικὴν τῶν θέσιν, τὴν εὐρισκομένην ἐκτὸς τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας. Αἱ προσπάθειαι δογματικῆς λύσεως τῶν προβλημάτων αὐτῶν θὰ εἶναι πάντοτε δυ-

ναται μετὰ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῶν ἐκκλησιολογικῶν ὀρισμῶν (προσδιορισμῶν) καὶ τῆς πορείας τῆς οἰκουμενικῆς σχέσεως. Ἀλλὰ πρὸς τὸ παρὸν εἶναι σκόπιμον νὰ ἐνεργῶμεν συμφώνως πρὸς τὴν παλαιὰν πρᾶξιν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐπέτρεπε διάφορον λύσιν, ἀναλόγως τῶν τοπικῶν συνθηκῶν, αἱ ὁποῖαι προέκυψαν ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς προσεγγίσεως τῶν ἐπὶ μέρος Ἐκκλησιῶν εἰς διαφόρους περιοχάς. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ ἐπιτυχέστερα πρακτικὴ λύσις τοῦ προβλήματος τῆς «οἰκονομίας» καὶ τῆς «ἀκριβείας», ἐν σχέσει πρὸς τὰς διαφόρους Χριστιανικὰς κοινότητας, εἶναι τὸ νὰ ἀφελθῇ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν εἰς τὰς κατὰ τόπους Ἐκκλησίας, ἀναλόγως τῆς συγκεκριμένης καταστάσεως ἐκάστης.

Ἡ εἰσαγωγὴ ὁμοιομόρφου καὶ ὑποχρεωτικῆς δι' ὅλας τὰς Ἐκκλησίας ἐφαρμογῆς θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποβῆ λίαν ἐπικίνδυνος, ἐν ὄψει τῆς προαναφερθείσης ἀπουσίας δογματικῆς διατυπώσεως, ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐκτὸς τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας εὐρισκομένας κοινότητας καὶ νὰ περιπλέξῃ ἔτι μᾶλλον τὸν οἰκουμενικὸν διάλογον.

Ἵπογραφαί

τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργατῶν
τῆς Χριστιανικῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας ἐν Βαρσοβίᾳ.

«Ὑπὸ τὰς συνθήκας τῆς διαπλανητικῆς ἐποχῆς».

Ὁ Μακαριώτατος εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν ἐν τῇ προηγουμένῃ παρατηρήσει συνέντευξίν του, ἀπαντῶν ἐν συνεχείᾳ εἰς σχετικὴν ἐρώτησιν, καθώρισε σαφῶς τὰ προσόντα, δι' ὧν πρέπει νὰ κοσμῶνται οἱ σημερινοὶ κληρικοί. («Ὁ κληρὸς μας, ἐτόνισεν, ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκη πολλῶν μορφωμένων καὶ πολὺ ζηλωτῶν κληρικῶν. Πρὸς ἐφαρμογὴν ἐνὸς ἀναγεννητικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ προγράμματος, ὑπὸ τὰς συνθήκας τῆς σημερινῆς διαπλανητικῆς ἐποχῆς μας, εἶναι ἀπαραίτητον, ὅπως οἱ ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας μας διαθέτουν φλογερὰν μὲν καὶ ἀκλόνητον πίστιν, μόρφωσιν δὲ ὄχι τυχαίαν, διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ ἀνταποκριθοῦν εἰς τὰς πολλαπλὰς καὶ μεγάλας ὑποχρεώσεις των»).

Ἡ μόρφωσις αὕτη δὲν σημαίνει τὴν λήψιν ἀπλῶς ἐνὸς πτυχίου. «Μὲ ἐφόδιον, ὡς ἀπὸ στερεῆς βάσεως, τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἐμπνευσιν τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας, οἱ κληρικοί μας πρέπει νὰ γνωρίζουν

καλῶς καὶ εἰς βάθος πολλὰ πράγματα, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ βοηθήσουν τὸ ποιμνιὸν των εἰς τὰς ποικίλας ἀνάγκας του, πρὸ παντός δὲ νὰ καταστοῦν οἱ πνευματικοὶ ποδηγῆται του. Βεβαίως ἀπέχομεν ἀκόμη πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχωμεν φθάσει ἕνα τοιοῦτον στόχον. Πλὴν ὅμως, πρέπει νὰ δοξάζωμεν τὸν Θεόν, διότι τίθενται ἤδη αἱ βάσεις, διὰ νὰ τὸν φθάσωμεν ταχέως».

Τούτων οὕτως ἐχόντων, οἱ νέοι πρέπει νὰ πικνώσουν τὰς τάξεις τοῦ ἱεροῦ κλήρον. Ὡς προσέθεσεν ὁ Προκαθήμενος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας εἰς νέαν ρηξικέλευθον πρὸς αὐτοὺς πρόσκλησιν, «ὄσοι νέοι θέλουν νὰ προσφέρουν κατὰ μέγαλο εἰς τοὺς συνανθρώπους των, δὲν ἔχουν παρὰ νὰ προσέλθουν. Ἄν δὲ ἀποδειχθῇ, ὅτι ἡ περιβολὴ εἶναι πράγματι καὶ ὄχι προφάσει ἐμπόδιον εἰς τὸ νὰ ἐπιστρατευθοῦν οἱ ὄντως καταλληλότεροι διὰ τὸν κλήρον, εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν θὰ ὑπάρξῃ Ἱεράρχης τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἔχων συναίσθησιν τῶν ἔναντι τοῦ ποιμνίου του εὐθυνῶν του, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ ἔθετεν ὑπὸ συζήτησιν καὶ τὸ θέμα τοῦτο».

Δέον νὰ συνεχισθῇ ἡ ἀρξάμενη προσπάθεια.

Τὸ ἐν Regensburg τῆς Γερμανίας συνελθὼν ἀπὸ ἀπὸ 18ης μέχρι 24ης Ἰουλίου Β' Οἰκουμενικὸν Συμπόσιον, ὅπερ εἶχεν ὡς θέμα τὴν ἐξ ἐπόψεως οἰκουμενικῆς μελέτην τῶν Μυστηρίων τοῦ Βαπτίσματος καὶ τοῦ Χρίσματος, διὰ μίαν ἀκόμη φοράν προέβαλε τὸ γεγονός, ὅτι ἐν τῇ Ὁρθοδόξῃ Ἐκκλησίᾳ διατηρεῖται ἡ ἐκκλησιαστικὴ πράξις καὶ παράδοσις τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων.

Συμφώνως πρὸς αὐτήν, ἡ τελεσιουργία τῶν Μυστηρίων τούτων, μετὰ τῆς παροχῆς τῆς Θείας Κοινωνίας εἰς τοὺς νεοφωτίστους, ἀποτελεῖ μίαν ὁργανικὴν ἐνότητα καὶ ὁλότητα λειτουργικῶν ἐκδηλώσεων, διὰ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐνσωμάτωσις εἰς τὸ μυστικὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τ.ἔ. τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐπομένως, ἡ ἐν τῇ Δύσει διάσπασις τῆς ὁργανικῆς ταύτης ἐνότητας καὶ ὁλότητος καὶ ὁ ἀπ' ἀλλήλων χωρισμὸς τῆς ὑποδοχῆς τῶν Μυστηρίων τοῦ Βαπτίσματος, τοῦ Χρίσματος καὶ τῆς Θείας Ἐὐχαριστίας ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν γενεσιουργὸν αἰτίαν τῶν περισσοτέρων ἐκ τῶν διαφορῶν, αἵτινες χωρίζουν τὰς Ἐκκλησίας εἰς τὸν τομέα τῆς μυστηριακῆς ζωῆς.

Ὅθεν χαίρομεν, διότι ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος Οἰκουμενικῷ Συμποσίῳ ἐγένετο κατανοητὸν, ὅτι δέον νὰ συνεχισθῇ ἡ ἀρξάμενη ἤδη ἐν τῇ Δύσει προσπάθεια πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἐνότητος τῶν τριῶν μυστηρίων διὰ τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν ἐν τῇ Ὁρθοδόξῃ Ἐκκλησίᾳ τεθησαυρισμένην παλαιοχριστιανικὴν παράδοσιν.

«Πειθαρχεῖν Θεῷ μᾶλλον».

Καθ' ἃ ἀνεγράφη εἰς τὸν Τύπον, εἰς τὰ νοσοκομεῖα καὶ τὰς κλινικὰς τῆς Πολιτείας Νέας Ὑόρκης, παρετηρήθη συνωστισμὸς κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νέου νόμου, ὅστις ἐπιτρέπει τὴν ἀμβλωσιν. Παρὰ τὸ γεγονός τῆς μεγάλης διαδόσεως τῶν ἀντισλληπτικῶν φαρμάκων, ὑπολογίζεται, ὅτι μόνον εἰς τὴν πόλιν τῆς Νέας Ὑόρκης θὰ ἐκτελῶνται περὶ τὰς 1500 ἀμβλώσεις καθ' ἑβδομάδα.

Εἶναι τῷ ὄντι θλιβερόν, ὅτι Πολιτεῖαι τινες («νομομοποιοῦν») βαρυντάς παραβάσεις τοῦ ἠθικοῦ νόμου. Ἄλλ' εἶναι καὶ παρήγορον, ὅτι παρὰ ταῦτα εὐρίσκονται ἱατροὶ καὶ νοσοκόμοι, οἵτινες δὲν παρασύρονται ὑπὸ τοῦ ρεύματος τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ προβάλλουν ἀντίστασιν, ἐπικαλούμενοι τὰς θείας ἐντολὰς («οὐ φονεύσεις») καὶ («πειθαρχεῖν Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις»).

Πρωτοφανεῖς χαρακτηρισμοὶ πατρὸς ὑπὸ θυγατρὸς.

Ἡ «πολυγαπημένη» θυγάτηρ τοῦ Στάλιν δὲν ἐδίστασε νὰ ὁμολογήσῃ προσφάτως διὰ τὸν πατέρα της τὰ ἐξῆς: «Τὸ Κρεμλίνο μὲ περιέβαλλεν ἀπὸ παντοῦ. Ἡ μυστικὴ ἀστυνομία βρισκόταν στὸ σπῆτι, στή κουζίνα, στὸ σχολεῖο. Καὶ πάνω ἀπ' ὅλα αὐτὰ ὑπῆρχεν ἕνας ἄνθρωπος φθαρμένος, ἀκαμπτos, ποὺ εἶχεν ἀπομονωθῆ ἀπὸ τοὺς παληοὺς φίλους του, ἀπὸ ὅλο τὸν κόσμον, καὶ ὁ ὁποῖος εἶχε μεταβάλλει τὴ χώρα σὲ φυλακὴ, ὅπου ἐξωντώνονταν ὄσοι εἶχαν κάποια προῆ πνεύματος καὶ μυαλοῦ. Ὑπῆρχεν ἕνας ἄνθρωπος, ποὺ προκαλοῦσε σὲ ἑκατομμύρια ἀνθρώπους φόβον καὶ μῖσος. Αὐτὸς ἦταν ὁ πατέρας μου!».

Καὶ προσθέτει ἡ θυγάτηρ τοῦ παλαιοῦ ἱεροσπουδαστοῦ τὰ ἐξῆς: «Ἐπὶ εἴκοσιν ἐπτὰ χρόνια ἤμουνα μάρτυς τῆς πνευματικῆς χειροτερεύσεως τοῦ πατέρα μου, παρατηρώντας καθημερινῶς πῶς τὸν ἐγκατέλειπε κάθε τι ἀνθρώπινο. Ὁ πατέρας μου ἦταν ἕνας τύραννος, ποὺ εἶχεν ἐπιβάλλει μιὰ αἱματηρὴ τρομοκρατία, ἐξοντώνοντας ἑκατομμύρια ἀθῶν ἀνθρώπων..! Ἦταν ἕνα ἠθικὸ καὶ διανοητικὸ τέρας.. Τὸν ἐχαρὰ κτήριζε ὑποκρισία, ὀλοκληρωτικὸς ὕλισμός, κνικὸς ρεαλισμός. Ἐνας πνευματικῶς ἀποστειρωμένος ἄνθρωπος, ποὺ κατεχόταν ἀπὸ φόβον, ὁ ὁποῖος φόβος στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του εἶχε μεταβληθῆ σὲ μαγία καταδιώξεως!».

Οἱ πρωτοφανεῖς αὐτοὶ χαρακτηρισμοὶ πατρὸς ὑπὸ θυγατρὸς ἀποδεικνύουν πόσον ἀφελεῖς ἦσαν οἱ κατὰ τὸ παρελθὸν θεοποιησάντες τὸν Στάλιν καὶ πόσον μωροὶ ἢ καὶ κακόβουλοι εἶναι σήμερον, ὄσοι ἐπιδιώκουν τὴν ἐπάνοδον ἐκ τῆς «ἀποσταλινοποιήσεως» εἰς τὴν «ἀνασταλινοποίησιν»!

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ίερά Ἀρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἰερόνυμος κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ 21 Ἰουλίου ἕως 31 Αὐγούστου ἔτους:

Ἐτέλεσε τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν τὴν 15ην Αὐγούστου εἰς τὸ πανηγυρίζοντα Ἱ. Ναὸν Εὐαγγελιστρίας Τήνου καὶ Ἀγιασμόν τὴν 29ην Αὐγούστου ἐν Θεσσαλονίκῃ κατὰ τὴν τελετὴν τῆς ἐνάρεως τῆς ΛΕ' Διεθνούς Ἐκθέσεως τῆς πόλεως ταύτης, Τρισάγιον δὲ ἐπὶ τοῦ ὄρου Βίτσι, κατὰ τὴν 30ὴν Αὐγούστου.

Προέστη τὴν 21ην Ἰουλίου τῆς Νεκρωσίμου Ἀκολουθίας κατὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Παναγιώτου Πιπινέλη.

Ἦρκισεν τὴν 21ην Ἰουλίου τὸν κ. Γ. Παπαδόπουλον ὡς Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, τὸν κ. Νικήταν Σιώρη ὡς Ὑπουργὸν Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ἐρησκειμάτων καὶ τὸν κ. Χρ. Ζανθόπουλον-Παλαμᾶν ὡς Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν.

Προήδρευσε τὴν 21ην Ἰουλίου, τὴν 7ην καὶ 28ην Αὐγούστου τοῦ Δ. Συμβουλίου τοῦ Ο.Δ.Δ.Ε.Π.

— Τὴν 21ην Ἰουλίου τοῦ Δ. Συμβουλίου τοῦ Ν.Ι.Κ.Ε.

— Τὴν 10ην Αὐγούστου τοῦ Δ. Συμβουλίου τοῦ Κασιματείου Ἰδρύματος.

— Τὴν 28ην Αὐγούστου τοῦ Δ. Συμβουλίου τῆς Σιβιτανιδείου Σχολῆς.

Παρεκάθησε τὴν 9ην Αὐγούστου εἰς γεῦμα παρατεθὲν πρὸς τιμὴν τῶν ΑΧΕΠΑΝΣ εἰς «Ἀστέρα» Γρυφάδος παρὰ τοῦ Διοικητοῦ τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος.

Συνειργάσθη τὴν 21ην Ἰουλίου μετὰ τοῦ ἐξοχωτάτου Ἀντιπροέδρου τῆς Κυβερνήσεως καὶ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν κ. Στ. Παττακοῦ, τοῦ ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ἐρησκειμάτων κ. Νικήτα Σιώρη καὶ μετὰ τῶν κ.κ. Μιχ. Πεσμαζόγλου Γ. Τζαμίχα καὶ Γ. Δράκου.

— Τὴν 22αν Ἰουλίου μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας κ. Ν. Σιώρη καὶ μετὰ τοῦ Γεν. Δ/τοῦ Ἐρησκειμάτων καὶ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβούλου κ. Κ. Κούρκουλα.

— Τὴν 23ην Ἰουλίου μετὰ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νικαίας κ. Γεωργίου, τοῦ ὑπουργοῦ Οἰκονομικῶν κ. Ἀχῆ καὶ τῶν κ.κ. Γ. Δράκου, Φωτίου Πετροπούλου, Μαντουβάλου, Ν. Εὐστασιάδου, Ἀξιώτη, Σπηλιωτοπούλου καὶ τοῦ Διοικητοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς κ. Κοινοῦ.

— Τὴν 24ην Ἰουλίου μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης κ. Ἀγγ. Τσουκαλά, τοῦ πανοσ. ἀρχιμ. κ. Μαξίμου Ψιλοπούλου καὶ τῶν κ.κ. Γ. Δράκου καὶ Ἀθαν. Φραγκίστα.

— Τὴν 7ην Αὐγούστου μετὰ τοῦ πανοσ. ἀρχιμ. κ. Μαξίμου Ψιλοπούλου καὶ τοῦ Δ/τοῦ τῆς Χριστιανικῆς Ἀλληλεγγύης ἱατροῦ κ. Σοφ. Χατζηδάκη.

— Τὴν 8ην Αὐγούστου μετὰ τῶν κ.κ. Γ. Δημητριάδου καὶ Δημ. Δρίτσα,

— Τὴν 9ην Αὐγούστου μετὰ τοῦ ἐξοχωτάτου Ἀντιπροέδρου τῆς Κυβερνήσεως καὶ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν κ. Στ. Παττακοῦ.

Ἐδέχθη εἰς ἀκρόασιν τὴν 8ην Αὐγούστου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Καρθαγένης κ. Παρθένιον.

— Τὴν 9ην Αὐγούστου τοὺς κ.κ. Γ. Φτυράν, στρατηγὸν Σωτ. Λατσούδη, Ἐμμ. Σαρρῆν καὶ τὴν διδά Ἐλένην Κούκκου.

— Τὴν 29ην Αὐγούστου τὸν κ. Ἀριστ. Νάκον.

Τὴν 30ην καὶ 31ην Αὐγούστου ἤρξατο περιοδείας εἰς τὰ ἀκριτικά φυλάκεια τῶν παραμεθορίων περιοχῶν τῶν Ἰερῶν Μητροπόλεων Φλωρίνης, Καστορίας, Δρυϊνιπόλεως, Ἰωαννίνων καὶ Παραμυθίας.

Ἐντολῆ τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου:

Α' Ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Εὐρίπου κ. Βασίλειος, ἀπὸ 21 Ἰουλίου ἕως 31 Αὐγούστου:

Ἐτέλεσεν τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν εἰς τοὺς ἑορτάζοντας Ἱεροῦ Ναοῦ 1) Ἀγ. Παρασκευῆς Ἀττικῆς. 2) Ἀγ. Παντελεήμονος Ἀχαρνῶν. 3) Μεταμορφώσεως Σωτῆρος Λ. Συγγροῦ. 4) Κοιμ. Θεοτόκου Βαρκίζης 5) Ἱεράς Μονῆς Πεντέλης, ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ κτίτορος αὐτῆς Ἀγίου Τιμοθέου, Ἀρχιεπισκόπου Εὐρίπου. 6) Ἀγ. Ἰωάννου, ὁδοῦ Βουλιαγμένης.

Ἐχοροστάτησεν κατὰ τὸν πανηγυρικὸν Ἐσπερινὸν τῶν ἑορταζόντων Ἱερῶν Ναῶν: 1) Ἀγ. Μαρκελλῆς Βοτανικοῦ, 2) Ἀγ. Παρασκευῆς Ν. Σμύρνης, 3) Ἀγ. Παντελεήμονος Ἀχαρνῶν, 4) Μεταμορφώσεως Σωτῆρος Μοσχάτου, 5) Κοιμῆσεως Θεοτόκου Ἐδεμ. 6) Ἱ. Μονῆς Πεντέλης, 7) Φανερωμένης Χολαργοῦ, 8) Μητροπολιτικοῦ, ἐπὶ τῇ μνήμῃ ἁγ. Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ, 9) Ἀγ. Ἰωάννου Γαργαρέττας, 10) Ἀγ. Ἀλεξάνδρου Π. Φαλήρου, 11) Ἀγ. Ζώνης Πατησίων, 12) Μητροπόλεως κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Μ. Παρακλητικοῦ κανόνος.

Ἐπέδελθη ἐν τῷ Ἀρχιεπισκοπικῷ Μεγάρῳ (ἀπουσιάζοντος τοῦ Μακαριωτάτου) τοὺς Σεβ. Μητροπολίτας 1) Δρυϊνιπόλεως κ. Σεβαστιανόν, 2) Κερκύρας κ. Πολύκαρπον, 3) Καρθαγένης κ. Παρθένιον, 4) Σύρου κ. Δωρόθεον, 5) Λεβαδείας κ. Νικόδημον, 6) Νουβίας κ. Συνέσιον 7) Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου κ. Νικόδημον, 8) Χαλκίδος κ. Νικόλαον, 9) Νεοκαισαρείας κ. Χρυσόστομον, 10) Μύρων κ. Χρυσόστομον. Τὰ τῶν ἐπισκέψεων τούτων ἀνεκοίνωσε καθηκόντως εἰς τὴν Α.Μ.

Ἐδέχθη τὰς ἐπισκέψεις τῶν: Ἀρχιμ. Εὐσεβίου Στεφάνου, Ἀρχιμ. Ἀμβρ. Γιαννοῦκου, Πρωτοπρεσβυτέρου κ. Τηλ. Μαργαρίτη, Ἀρχιμ. κ. Θεολόγου Κερεσπεντζῆ, Ἀρχιμ. κ. Γεώργ. Δημοπούλου, Ἀρχιμ. κ. Παντ. Καθρεπτιδῆ, Ἱερέως κ. Δημ. Δρίτσα, Ἀρχιμ. Δαμ. Σαμαρτζῆ τῆς Ἀδελφότητος Σινᾶ, Ἀρχιμ. κ. Τιμ. Τριβιζᾶ.

Ἐτέλεσεν, ἐκπροσωπῶν τὴν Α.Μ.: α') Ἐν τῷ Ἱ.Ν. τοῦ Α' Κοιμητηρίου 40θήμερον μνημόσυνον τοῦ ἀειμνήστου Β' Ἀντιπροέδρου τῆς Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως Δημ. Πατῆλη.

β) Ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ τὴν 30ὴν Αὐγούστου Ἐπίσημον Δοξολογίαν παρουσίᾳ τῆς Α.Ε. τοῦ Ἀντιβασιλέως, ἐπὶ τῇ ἡμέρᾳ τῆς Πολεμικῆς ἀρετῆς τῶν Ἑλλήνων.

γ) Τὸν Ἀγιασμόν ἐπὶ τῇ θεμελιώσει τῶν κτιρίων τῆς Φυσικομαθηματικῆς Σχολῆς εἰς Πανεπιστημιούπολιν παρὰ τὰ Κουπόνια.

δ) Τὴν βάπτισιν, ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ Ἀγ. Σοφίας Ψυχικοῦ, τοῦ τέκνου τοῦ Θεολόγου Καθηγητοῦ κ. Ἰω. Μάσσου.

ε) Τὴν κουράν 4 μοναζουσῶν, τῆς διὰ Β.Δ. ἰδρυθείσης γυναικείας Μονῆς «Τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου», ἐγκατασταθείσης εἰς τὸ παραχωρηθὲν ὑπὸ τῆς Ἱ. Μονῆς Πετράκη μετόχιον τῆς «Ζωοδόχου Πηγῆς» παρὰ τὸν Καρέαν.

Ὡμίλησεν εἰς γενικὴν σύναξιν τῶν Κληρικῶν τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ Ἀγ. Εἰρήνης Αἰόλου τὴν 7 Αὐγούστου καὶ ὑπέμνησεν εἰς αὐτοὺς τὰ ἱερά των καθήκοντα καὶ τὸ χρέος των ἐναντι τῶν Χριστιανῶν.

Προήδρευσε: α) τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Γ. Φιλ. Ταμείου τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ β) τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου.

Ἐπεθεώρησε τοὺς Ἱ. Ναοὺς: Ἀγ. Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης Γλυφάδος, Κοιμ. Θεοτόκου Χαϊδαρίου, Ἀγίας Παρασκευῆς Χαϊδαρίου, Ἀγ. Γεωργίου Κοιμητηρίου Χαϊδαρίου, Ἀγ. Σπυρίδωνος Αἰγάλεω, Ἀγ. Χαραλάμπους Ἰλισσίων, Ἀγ. Γερασίμου Κουπονίων, Ἀγ. Θεράπτοντος Ζωγράφου Ἀγ. Νικολάου Καισαριανῆς, Κοιμ. Θεοτόκου Καισαριανῆς, Τριῶν Ἱεραρχῶν Καισαριανῆς, Προφήτου Ἡλίου Παγκρατίου καὶ Ἀγ. Σπυρίδωνος Σταδίου.

Β' Ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Ἀχελώου κ. Εὐθύμιος.

Ἐχοροστάτησεν κατὰ τοὺς Ἑσπερινούς τῶν ἑορτῶν τῶν Ἱ. Ναῶν Κοιμήσεως Θεοτόκου Ν. Φιλαδελφείας, Ἀγ. Φανουρίου Π. Ἡρακλείου, Ἀγ. Ἰωάννου Βουλιαγμένης.

Ἐτέλεσε τὴν Θ. Λειτουργίαν εἰς τοὺς πανηγυρίζοντας Ἱ. Ναοὺς Κοιμήσεως Θεοτόκου Βούλας, Φανερωμένης Χολαργοῦ Ἀγ. Ἰωάννου Μαδύτου καὶ Ἀγίου Ἀλεξάνδρου (Παπάγου).

Πρόεστη τῆς ἐπιμνημοσύνου Ἀκολουθίας τοῦ ἀειμνήστου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Π. Πιπινέλη.

Υπεδέχθη τὴν 28ην Αὐγούστου τὸν Μακαριώτατον Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας κ. Νικόλαον.

Προήδρευσε τῆς Ἐφορείας τοῦ Ἐκκλ. Ὁρφανοτροφείου Βουλιαγμένης.

Ἐθεμελίωσε τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἱ. Ν. Ἀγ. Εὐσταθίου Ν. Ἰωνίας, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου.

Ἐδέχθη τὸν Θεοφ. Ἐπίσκοπον Ἀμαθοῦντος κ. Καλλίνικον, τὸν Γάλλον Ὁρθόδοξον Ἱερέα Αἰδ. Gille Hardy καὶ τὴν καν Ὑνονη Winnaert, τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Ὁρους Λιθάνου Γεώργιον Khodre, τὸν Ἀρχιμ. Γρηγόριον Saliby, Δ/ντὴν τοῦ Κολλεγίου Τριῶν Ἱεραρχῶν ἐν Βηρυτῶν, καὶ τὸν πανοσ. Ἀρχιμ. Φιλόθεον Καραμήτσον, ἐξ Ἀμερικής.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀμερικής

Εἰς τὸ Brookline Mass. Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον συγκαλεῖται ἀπὸ 7-11 Σεπτεμβρίου Διεθνὲς Συνέδριον Ὁρθοδόξων Θεολόγων, τὸ ὁποῖον θὰ ἀσχοληθῆ μετὰ ἐξ σύγχρονα καὶ ἱστορικά θέματα.

Κύριος ὁμιλητὴς τοῦ Συνεδρίου θὰ εἶναι ὁ αἰδεσιμολ. Γ. Φλωρόφσκυ, ὁμότιμος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Princeton. Θέμα τῆς ὁμιλίας του εἶναι «Τὸ ἔργον τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας». Μετὰ τὴν ὁμιλίαν τοῦ π. Φλωρόφσκυ θὰ γίνῃ ἡ ἐπίσημος ἔναρξις τοῦ Συνεδρίου τὴν 8ην Σεπτεμβρίου εἰς τὰς 10.30 π. μ.

Κατὰ τὰς πέντε ἡμέρας τούτου θὰ ἀναγνωθοῦν ἐξ ἐκθέσεις καὶ θὰ ἐπακολουθήσῃ συζήτησις. Τὴν Τρίτην 8ην Σεπτεμβρίου, τὸ ἀπόγευμα, ὁ Αἰδεσ. Dimitrii Staniloae τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βουκουρεστίου θὰ ὁμιλήσῃ περὶ «Ἐνότητος καὶ Ποικιλίας ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Παραδόσει». Κριταὶ (respondents) τῆς ὁμιλίας θὰ εἶναι ὁ Αἰδεσ. Βόρις Μπομπίνσκυ τοῦ Θεολογικοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ Ἀγίου Σεργίου, Παρισίων καὶ ὁ Αἰδεσ. Λίβερυ Βορόνοφ τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας Λένινγκραντ.

Τὸ ἑσπέρας τῆς ἰδίας ἡμέρας ὁ Καθηγητὴς κ. Σάββας Ἀγουρίδης, Καθηγητὴς τῆς Κ.Δ. ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, θὰ ὁμιλήσῃ μετὰ θέμα: «Αἱ Βιβλικαὶ Σπουδαὶ ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Θεολογίᾳ». Κριταὶ τῆς ὁμιλίας θὰ εἶναι ὁ κ. Βεσελίν Κέσιτς, Καθηγητὴς τῆς Κ.Δ. ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Ἀγίου Βλαδιμήρου Νέας Ὑόρκης, καὶ ὁ Αἰδ. Θεόδωρος Στυλιανόπουλος, Βοηθὸς Καθηγητὴς τῆς Κ.Δ. τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, Μητρούκλαιν.

Τὴν Τετάρτην, αἱ ἐργασίαι, θὰ ἀρχίσουν μετὰ τὴν ὁμιλίαν τοῦ Πανοσ. Ἀρχιμ. Δαμασκηνοῦ Παπανδρέου τῆς Μοναχικῆς Ἀδελφότητος Γαϊζέ περὶ «Κανόνων: ἡ συνέχεια καὶ ἡ μεταρ-

ρῆμισις αὐτῶν». Κριταὶ τῆς ὁμιλίας θὰ εἶναι ὁ Πανοσ. Μάξιμος Ἀγιωργούσης, Κοσμητὼρ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου, καὶ ὁ Αἰδεσ. Ἰω. Μάγιεντορφ, Καθηγητὴς τῆς Πατρολογίας καὶ Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τοῦ Ἀγίου Βλαδιμήρου.

Τὸ ἀπόγευμα ἡ τετάρτη ὁμιλία περὶ «Λειτουργίας καὶ Λειτουργικῶν Προβλημάτων» θὰ δοθῇ ὑπὸ τοῦ Αἰδεσ. Ἀλεξάνδρου Σμέμαν, Κοσμητὼρ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀγίου Βλαδιμήρου. Κριταὶ θὰ εἶναι ὁ Αἰδ. Ἀθανάσιος Γιέβτιτς, ἀντιπρόσωπος τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὁ Δρ. Γεώργιος Μπεμπτις, Ἐκτακτὸς Καθηγητὴς τῆς Πατρολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

Τὴν Πέμπτην τὸ πρωὶ θὰ ὁμιλήσῃ ὁ Δρ. Χρήστος Γιανναρᾶς ἐκ Παρισίων μετὰ θέμα: «Ὁρθοδοξία καὶ ἡ Δύσις». Κριταὶ τῆς ὁμιλίας ταύτης θὰ εἶναι ὁ Καθηγητὴς Νικόλαος Νησιώτης, Διευθυντὴς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ἰνστιτούτου ἐν Bossey, καὶ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Χρυσόστομος Κωνσταντινίδης, Μητροπολίτης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης.

Τὸ ἀπόγευμα ὁ Αἰδ. Στυλιανὸς Χάρακας, Βοηθὸς Καθηγητὴς τῆς Ἠθικῆς ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, θὰ ὁμιλήσῃ μετὰ θέμα: «Ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ ἐκκοσμηκενὸς Κόσμος (Secular World)». Κριταὶ θὰ εἶναι ὁ Αἰδ. Βίκτωρ Ἀγγελέσκου ἐκ Νητρόιτ καὶ ὁ Δρ. Δαυὶδ Evans, Καθηγητὴς τῆς Ἐκκλησ. Ἱστορίας, ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Ἀγίου Βλαδιμήρου.

Ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικής, Προκαθήμενος τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικής, τὴν 11ην Σεπτεμβρίου ἡμέραν Παρασκευὴν θὰ τελέσῃ Ἀρχιερατικὴν Θείαν Λειτουργίαν εἰς τὸ ὠραιότατον Παρεκκλήσιον τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου. Ἐπίσης κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Συνεδρίου, καθημερινῶς θὰ ψαλοῦν αἱ ἀκολουθίαι τοῦ Ὁρθοῦ καὶ τοῦ Ἑσπερινοῦ. Κατόπιν μιάς τελευταίας συζητήσεως διαφόρων Πανορθόδοξων θεμάτων, αἱ ἐργασίαι τοῦ Συνεδρίου θὰ λήξουν τὴν Παρασκευὴν τὸ πρωὶ.

Ὁ Αἰδεσ. Δημήτριος Κωνσταντέλος, Πρόεδρος τῆς Ὁρθόδοξου Θεολογικῆς Ἀδελφότητος Ἀμερικής, ἀνήγγειλεν, ὅτι προσκλήσεις θὰ σταλοῦν εἰς ὅλους τοὺς φοιτητὰς καὶ ἀποφοίτους Ὁρθοδόξων καὶ ἄλλων Θεολογικῶν σχολῶν καὶ εἰς πάντα ἐνδιαφερόμενον κληρικόν.

Λεπτομέρεια περὶ τοῦ προγράμματος καὶ ἐγγραφῆς λαμβάνονται παρὰ τοῦ κ. Παναγιώτου Τσάμπηρα, 180 Pond-St. Jamaica Plain, Mass., 02130.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἱερά Μητρόπολις Σιδηροκάστρου

Κλησὶς κατ'ἠγορομένον [1]

Πρὸς

Τὸν Πανοσ./τον Ἀρχιμ. Γεώργιον Σκανδάμη

Ἱερᾶς Μητροπόλεως Τριφυλλίας καὶ Ὀλυμπίας

Καλεῖσαι ὅπως ἐμφανισθῆς ἐνώπιον ἡμῶν καὶ ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ Ἱ. Ναοῦ Εὐαγγελιστρίας Σιδηροκάστρου τὴν 20ὴν Αὐγούστου ἡμέραν Πέμπτην καὶ 9ην πρωΐνην, ἵνα ἀπολογηθῆς ἐπὶ ἀποδομιμένων σοι κατηγοριῶν, δι' ἃς ἐνεργοῦνται ἐνορκοὶ ἀνακρίσεις, συμφώνως τῷ ὑπ' ἀριθμ. 3392/11-7-70 ἐγγράφῳ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῷ ὑπ' ἀριθμ. 330/28-7-70 τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Σιδηροκάστρου.

Ἐν Σιδηροκάστρῳ τῇ 1ῃ Αὐγούστου 1970

Ο ΑΝΑΚΡΙΤΗΣ

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

Ἱερεὺς Ἀποστολίδης Δημήτριος Ἱερεὺς Γκόντος Μόσχος

Ἱερά Μητρόπολις Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 33 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2/69 Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν, καὶ Ἐφημερίων», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ τε κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα,

ἵνα καταλάβωσι μίαν θέσιν τακτικοῦ Ἐφημερίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Δημητρίου Δροσιάς, ὅπως ἐντὸς μηνὸς υποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω Κανονισμοῦ ὀριζόμενα Πιστοποιητικά, πρὸς ἀνακήρυξιν των ὡς ὑποψηφίων.

Ἐν Κηφισῇ τῇ 31ῃ Ἰουλίου 1970

† Ὁ Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Μυτιλήνης

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς σχετικὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 33 παρὰγρ. 2 καὶ 3 τοῦ Κανονισμοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2/1969 (Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν), καὶ προτιθέμενοι νὰ προβῶμεν εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν κενῶν Ἐφημεριακῶν θέσεων τῶν Ἱερῶν Ναῶν, Ἁγίου Γεωργίου Σκοπέλου (Β' θέσις), Ἁγίου Βλασίου Πλακάδου, Κοιμησῆς Θεοτόκου Μιστεργῶν, Ἁγίου Βασίλειου Μόριας, Ἁγίου Ἰωάννου Καλυβίτου Μυτιλήνης (Β' θέσις), Γενεσίου Θεοτόκου Παναγιούδας, Ἁγίου Νικολάου Πλωμαρίου (Β' θέσις), καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ τῶν Νόμων τῆς Πολιτείας ἀπαιτούμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίης εἰς τὸ δελτίον «Ἐκκλησία», υποβάλλωσιν ἡμῖν αἰτήσιν καὶ τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Μυτιλήνῃ τῇ 14ῃ Ἰουλίου 1970

† Ὁ Μυτιλήνης ΙΑΚΩΒΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Σερβίων καὶ Κοζάνης

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὸ ἀρθρον 33 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2/28-4-69 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους ἵνα καταλάβωσι μίαν τῶν κενῶν Ἐφημεριακῶν θέσεων: 1) Ἁγίας Κυριακῆς, Ἁγίας Κυριακῆς, 2) Ἁγίου Χαραλάμπους, Ἁγίου Χαραλάμπους, 3) Ἁγίου Γεωργίου, Αὔλων, 4) Ἁγίου Γεωργίου Ἀργίλλου, 5) Ἁγίου Παντελεήμονος, Αὐγῆς, 6) Τιμίου Προδρόμου, Βοσκοχωρίου, 7) Ἀναλήψεως, Γαλάνης, 8) Πέτρου καὶ Παύλου, Ἰμερῶν, 9) Ἁγίου Νικολάου, Καταφυγίου, 10) Ἁγίου Κων/νου, Καπνοχωρίου, 11) Τιμίου Σταυροῦ, Λιβερωῶν, 12) Ἁγίου Δημητρίου, Λάβας, 13) Ἁγίου Γεωργίου, Λυγερῆς, 14) Ἁγίου Γεωργίου, Μελισσίων, 15) Ἁγίου Κων/νου, Μηλιάς, 16) Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος, Οἰνῆς, 17) Ἁγίου Γεωργίου, Πολυρράχου, 18) Ἁγίου Νικολάου, Παληογριατσίανου, 19) Ἁγίας Παρασκευῆς, Πολυφύτου, 21) Ἁγ. Νικολάου, Πύργου, 21) Τιμ. Προδρόμου, Ρυμνίου, 22) Ἐυαγγελισμοῦ Θεοτόκου, Σπάρτου, 23) Ἁγ. Γεωργίου, Σιδερῶν καὶ 24) Παναγίας Βλαχερνῶν, Τετραλόφου, καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν κειμένων Ἱερῶν Κανόνων καὶ Νόμων ὀριζόμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίης εἰς τὸ Περιοδικὸν «Ἐκκλησία» υποβάλλωσιν τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 36 τοῦ ὡς ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθμ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου προβλεπόμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Κοζάνῃ τῇ 1ῃ Αὐγούστου 1970

† Ὁ Σερβίων καὶ Κοζάνης ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Σισανίου καὶ Σιατίστης

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τοὺς Ἱεροὺς καὶ Θειοτάτους τῆς Ἁγιοτάτης ἡμῶν Ἐκκλησίας Κανόνας, ἀκολουθῶν δὲ τὰ ὑπ' ἀριθ. 33, 34 καὶ 36 ἀρθρα τοῦ Κανονισμοῦ 2/1969 τῆς Διαρκοῦς Ἱεράς Συνόδου «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ἐκλογὴν Ἐφημεριῶν, καλοῦμεν τοὺς ἔχοντας θεῖον πῶθον εἰσελθεῖν εἰς τὴν θεῖαν παρεμβολὴν τοῦ Ὁρθοδόξου Χριστιανικοῦ Κλήρου, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίης ἐν τῷ φύλλῳ τοῦ ὁμωνύμου ἐπισήμου ὄργανου τῆς Ἐκκλησίας, υποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαραίτητα δικαιολογητικά, πρὸς ἀνακήρυξιν των ὡς Ἐφημεριῶν ἐν τοῖς ἀκολουθοῦσι ἱεροῖς ἐνοριακοῖς Ναοῖς τῆς καθ' ἡμᾶς Θεοσώστου Ἱεράς Μητροπόλεως: 1) Ἁγίου Δημητρίου Σιατίστης, θέσις μία, 2) Ἁγίου Νικολάου Σιατίστης, θέσις μία, 3) Ἁγίας Παρασκευῆς Γαλατινῆς, θέσις μία, 4) Ἁγίου Γεωργίου Νεαπόλεως, θέσις μία, 5) Ἁγίας Μαρίνης Τροτυλίου, θέσις μία καὶ 6) Ἁγίου Γεωργίου Ἐρατύρας, θέσις μία.

Ἐν Σιατίστῃ τῇ 25ῃ Ἰουλίου 1970

† Ὁ Σισανίου καὶ Σιατίστης ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Ἰωαννίνων ΣΕΡΑΦΕΙΜ

† Ὁ Σερβίων καὶ Κοζάνης ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

A) Ἐσωτερικοῦ : Δραχμαὶ 150 ἐτησίως.

B) Ἐξωτερικοῦ : Δολλάρια 6 ἐτησίως.

Τιμὴ ἐκάστου τεύχους μετὰ τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»

δρχ. 6.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κωνστ. Γ. Μπόνη, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου.

Π. Ι. Μπρατσιώτου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν - Ἀκαδημαϊκοῦ, Χρῆστος Ἀνδρουτσός (1869-1935).

Ἡ χειροτονία τοῦ νέου ἐπισκόπου Δωδώνης κ. Χρυσοστόμου Βούλτσου.

Κωνστ. Δ. Φράγκου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης κατὰ τὸ λήξαν κατηχ. ἔτος 1969-1970.

Ἀρχιμ. Χριστοδούλου Παρασκευαΐδου, Γραμματέως τῆς Ἱ. Συνόδου, Ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ ὡς ὀρθόδοξος ἐκκλησιαστικὴ ὕμναδι.

Λέβ Ζιλλέ, Ἡ ἐπίκλησις τοῦ Ὄνοματος τοῦ Ἰησοῦ. Μετάφρασις Πρωτοπρ. Κωνστ. Φούσκα, Δ.Θ., καὶ Φ. (συνέχεια).

Γεωργίου Ἀν. Καψάνη Δ.Θ., Σχέδιον θεολογικῆς καὶ ἐκκλησιολογικῆς θεμελιώσεως τῆς Ποιμαντικῆς (συνέχεια καὶ τέλος).

Κωνστ. Παπουλίδου, Σοφιολογία καὶ πνευματολογία παρὰ S. Boulgakoff καὶ V. Lossky (συνέχεια).

Χριστιανικῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τῆς Βαρσοβίας, Θέματα τῆς διορθοδόξου ἐπιτροπῆς διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς Πανορθοδόξου Συνόδου.

Παρατηρήσεων στήλη.

Ἐκκλησιαστικὰ χρονικά.

Κλητήριον ἐπίκριμα.

Προκηρύξεις ἐκλογῆς ἱερέων.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ
Ἀθῆναι, Ἰασιῶ 1 — Τηλέφ 710.734.